

SAVONIA

Koulukiusaaminen yläkoulussa

Oppilaiden näkökulma

Suvi-Jaana Huurinainen
Maarit Huusko
Jenni Malinen
Opinnäytetyö

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala			
Koulutusohjelma Hoitotyön koulutusohjelma			
Työn tekijä(t) Suvi-Jaana Huurinainen, Maarit Huusko ja Jenni Malinen			
Työn nimi Koulukiusaaminen yläkoulussa. Oppilaiden näkökulma.			
Päiväys	10.1.2012	Sivumäärä/Liitteet	78/ 3
Ohjaaja(t) Ingrid Antikainen			
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Iisalmen Kauppi-Heikin Yläkoulu			
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata oppilaiden tunteita, ajatuksia ja mielipiteitä koulukiusaamisesta sekä oppilaiden ja kouluhenkilökunnan toimintaa koulukiusaamistilanteissa Kauppi-Heikin yläkoulussa Iisalmissa oppilaiden näkökulmasta. Tutkimuksessa selvitettiin myös kiusaamisen yleisyyttä sekä kiusaamiseen puuttumista. Tutkimuksen tavoitteena oli tietoisuuden lisääminen ja uusien näkökulmien antaminen koulukiusaamisesta sekä yläkoululaisten kouluhyvinvoinnin parantaminen.</p> <p>Tämä tutkimus oli kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus, jossa käytettiin kvalitatiivisia eli laadullisia piirteitä. Aineiston keruu toteutettiin puolistrukturoidun kysymyslomakkeen avulla sähköisesti Internetissä Iisalmen Kauppi-Heikin yläkoululaisille. Tutkimukseen osallistui 109 yläkoululaista. Vastausprosentti oli 54. Aineisto analysoitiin SPSS-ohjelmalla ja tulokset kuvattiin tunnuslukujen, kuten frekvenssien ja prosenttien avulla. Avoimista vastauksista kirjattiin tuloksiin merkityksellisiä yläkoululaisten ajatuksia ja mielipiteitä.</p> <p>Tutkimuksesta saatiin käyttökelpoista tietoa koulukiusaamisesta oppilaiden ajatusten, tunteiden sekä mielipiteiden kautta, jotta puuttumista voitaisiin edelleen parantaa koulussa. Tulosten mukaan koulukiusaamista ei aina havaita. Yläkoululaisista suurin osa oli kuitenkin nähnyt opettajan puuttuvan kiusaamiseen sitä havaitessaan.</p> <p>Oppilaiden mielestä kiusaamiseen puuttumien oli tärkeää. Merkittävää oli, että tytöt kiusasivat kolme kertaa enemmän kuin pojat. Yläkoululaiset kertoivat tuntevansa kiusaamistilanteita nähdessään eniten hämmennystä, vihaa ja surua. Sivustaseuraajien tunteet vaihtelivat verrattuna muihin oppilaisiin. He olivat hämmentyneempiä ja surullisempia kiusaamistilanteita nähdessään. Sivustaseuraajat puuttuivat vähemmän näkemiinsä kiusaamistilanteisiin kuin muut yläkoululaiset, koska pelkäsivät itseään kiusattavan.</p> <p>Mittari ja tutkimuksen tulokset tuottivat paljon tietoa, joita voidaan hyödyntää jatkossa, kun halutaan selvittää oppilaiden ajatuksia, tunteita sekä mielipiteitä koulukiusaamiseen liittyen.</p>			
<p>Avainsanat</p> <p>kouluikäiset, koulukiusaaminen, roolit, ennaltaehkäisy, puuttuminen, yläkoulu</p>			

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme of Nursing			
Author(s) Suvi-Jaana Huurinainen, Maarit Huusko and Jenni Malinen			
Title of Thesis Bullying in upper comprehensive school. Students' perspective.			
Date	10.1.2012	Pages/Appendices	78/ 3
Supervisor(s) Ingrid Antikainen			
Client Organisation/Partners Kauppis-Heikki upper comprehensive school, Iisalmi			
<p>Abstract</p> <p>The purpose of this study was to describe the students' feelings, thoughts, and opinions about bullying at school and also what action was taken in situations of bullying with regard to other students and school staff in the Kauppis – Heikki upper comprehensive school. The study also sought to find out the prevalence of bullying in Kauppis-Heikki upper comprehensive school. The goal was to increase the awareness and give new perspectives on bullying at school as well as to improve students' welfare in the school environment.</p> <p>This thesis was a quantitative study with qualitative features. Information was carried out using semi-structured questionnaires electronically on the Internet. The total of 109 students participated in the study. The response percentage was 54. The material was analyzed using SPSS program. The results were described as parameters such as frequencies and percentages. From open questions relevant thoughts and opinions of students were taken into the collected data.</p> <p>The results can be used in the school environment. The information of students' thoughts, opinions and experiences of bullying helps to plan further the better prevention of bullying in school community.</p> <p>The study showed that bullying is not always noticed. Most of upper comprehensive school students had seen teacher interfere with bullying when they had discovered bullying. The students thought that it was important to intervene with bullying. The study showed that there were bully girls three times more than boys. The most common feeling among the upper comprehensive students seeing bullying was confusion, anger and sadness. The bystanders felt a variety of emotions compared to other students. They were more than others confused and sad when they saw bullying situations. The bystanders interfered less with bullying than other students of upper comprehensive school on average. They were scared about getting bullied themselves.</p> <p>The instrument we used can be used in the future, if one wants to determine the students' thoughts, feelings and opinions of bullying in school environment.</p>			
<p>Keywords</p> <p>schoolage children, school bullying, role, prevention, interfere, upper comprehensive school</p>			

Sisältö

1	JOHDANTO.....	6
2	YLÄKOULUIKÄINEN NUORI KOULUYHTEISÖSSÄ.....	9
2.1	Yläkouluikäinen kehittyvänä nuorena.....	9
2.2	Kouluyhteisö yläkouluikäisen elämässä.....	11
3	KOULUKIUSAAMINEN	13
3.1	Koulukiusaaminen ilmiönä.....	13
3.2	Koulukiusaamisen roolit.....	15
3.3	Koulukiusaamisen vaikutukset.....	16
3.4	Koulukiusaamisen ennaltaehkäisy	19
3.5	Koulukiusaamiseen puuttuminen	20
4	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSONGELMAT.....	25
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	26
5.1	Tutkimusmenetelmä	26
5.2	Tutkimuksen kohderyhmä.....	27
5.3	Aineistonkeruumenetelmä	28
5.4	Aineisto käsittely ja analysointi	31
5.5	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	33
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET	35
6.1	Vastaajien taustatiedot	35
6.2	Kiusaamisen yleisyys Kauppiis-Heikin yläkoulussa	35
6.3	Kiusaamisen roolit Kauppiis-Heikin yläkoulussa	36
6.4	Yläkoulun oppilaiden toiminta koulukiusaamistilanteissa ja niiden jälkeen Kauppiis-Heikin yläkoulussa.....	39
6.5	Kiusaamiseen puuttuminen Kauppiis-Heikin yläkoulussa	43
6.6	Kiusaamisen herättämät tunteet Kauppiis-Heikin yläkoulussa	46
6.7	Yläkoululaisten ajatukset ja mielipiteet koulukiusaamisesta	52
7	TULOSTEN TARKASTELU JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	59
8	POHDINTA.....	70
	LÄHTEET.....	74

LIITTEET

Liite 1 Kyselylomake

Liite 2 Tiedote koulun yhteyshenkilölle ja opettajille opinnäytetyöstä

Liite 3 Tiedote oppilaille ja huoltajille

1 JOHDANTO

Koulukiusaaminen on ajankohtainen ongelma nykypäivän kouluyhteisössä, ja se on näkynyt runsaasti mediassa sekä yhteiskuntatasolla viime vuosina. Jokelassa ja Kauhajoella 2000-luvulla tapahtuneet koulusurmat ovat lisänneet kiusaamisilmiön näkyvyyttä. Kiusaaminen sosiokulttuurisena ongelmana on jäänyt vähemmälle huomiolle (Hamarus 2006, 205).

Koulukiusaaminen on maailmanlaajuinen ilmiö (Due ym. 2009, 907–914) sekä yleinen ja vakava yhteiskunnallinen ongelma myös Suomessa. Vuoden 2010 kouluterveyskyselyn mukaan suomalaisista 8.–9.-luokkalaisista oppilaista 8 % oli ollut koulukiusattuna vähintään kerran viikossa. Saman kouluterveyskyselyn mukaan 8.–9.-luokkalaisista oppilaista joka kolmas (29 %) koki, ettei tule kuulluksi kouluyhteisössä ja että koulun ilmapiirissä on ongelmia. (Lommi ym. 2010.) Koulukiusaamiseen puuttuminen koulun aikuisten osalta on vähentynyt. Vuoden 2009 kouluterveyskyselyn mukaan 8.–9.-luokan oppilaista oli 64 % ja vastaavasti vuoden 2010 kyselyn mukaan 70 % sitä mieltä, ettei kiusaamiseen puututa koulun aikuisten toimesta (Kouluterveyskysely 2009; Lommi ym. 2010).

Kiusaaminen vaikuttaa kielteisesti oppimisympäristöön sekä kouluyhteisöön. Perusopetuslaki (628/1998) määrittelee kuntien tehtäväksi huolehtia opetukseen osallistuvien oikeudesta turvalliseen oppimisympäristöön. Myös kouluterveydenhuollon laatusuositus (2004) painottaa koululaisen terveellistä ja turvallista oppimisympäristöä sekä kouluyhteisöä. Koulun opetussuunnitelmassa tulisi määritellä toiminta terveen ja turvallisen opiskeluympäristön edistämiseksi (Kouluterveydenhuollon laatusuositus 2004). Perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2006) painotetaan oppimisympäristöä, joka tukee oppilaan oppimista ja kasvua. Siinä korostetaan myös oppimisympäristön fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista turvallisuutta sekä sen vaikutusta oppilaan terveyteen. Nuorisolain (2006/72) mukaan nuoria tulisi kuulla heitä koskevissa asioissa.

Perustuslain (1999) mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Lasta tulisi suojella henkisesti ja ruumiilliselta väkivallalta sekä välinpitämättömyydeltä. Koulunkäynnin keskeyttämistä tulisi pyrkiä ehkäisemään (Yk:n yleissopimus lasten oikeuksista 1989, 21). Kiusaamisen kierre tulisi katkaista ja siihen puuttumisessa keskittyä tilanteiden käsittelyn lisäksi myös

kiusaamisen syihin. Huomiota tulisi kiinnittää myös lisääntyneeseen verkossa tapahtuvaan kiusaamiseen. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015 2011, 26.)

Kiusaamisen nollatoleranssin tulisi säilyä koko lapsen ja nuoren koulunkäyntiajan. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015 2011, 26). Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa vuosille 2012–2015 (2011, 26) painotetaan yhdenvertaisuuden lisäämistä sekä eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentämistä. Tavoitteena on, että lapset ja nuoret kasvaisivat yhteisvastuuta kantaviksi kansalaisiksi. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kärkeen osallisuus, yhdenvertaisuus ja arjenhallinta 2011). Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015 (2011, 26) korostaa lasten ja nuorten kasvamista yhteisöllisyyteen sekä vastuullisuuteen. Lisäksi painotetaan lasten ja nuorten kuulemistä sekä ennaltaehkäiseviä toimia, joilla lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä ylläpidetään (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kärkeen osallisuus, yhdenvertaisuus ja arjenhallinta 2011).

Kiusaaminen vaikuttaa nuorten terveyteen ja hyvinvointiin. Yhtenä suurimpana haavoittavana tekijänä mielenterveydelleen nuoret pitävät pelkoa kiusaamisesta (Jokelainen, Luomala & Vidgren 2009, 26). Kiusaaminen on yhteydessä tupakointiin, alkoholin käyttöön sekä käytöshäiriöiden syntyyn. Se nostaa kiusaajien ja kiusattujen itsemurhariskiä sekä riskiä väkivaltarikoksiin. Kiusatuksi joutumisella on yhteyttä kroonisiin somaattisiin sairauksiin kuten epilepsiaan, astmaan ja allergiaan sekä ahdistuneisuushäiriöihin. Kiusaamiskäyttäytymiselle altistuneilla nuorilla on todettu olevan kasvanut itsensä vahingoittamisen riski. (Luukkonen 2010.) Koulukiusaaminen liittyy nuorten hyvinvoinnin ja terveyden lisäksi myös koulunkäynnin sujumiseen sekä yksilö- että yhteisötasolla (Hamarus 2008, 75–76, 78–79).

Tämä opinnäytetyö on kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus, jossa on kvalitatiivisia eli laadullisia piirteitä. Tutkimuksen aiheena on koulukiusaaminen yläkoulun oppilaiden näkökulmasta. Tutkimuksen aihe on lähtöisin terveydenhoitajaopiskelijoiden keskustelusta koulukiusaamisen yleisyydestä ja näkyvyydestä mediassa. Tulevina terveydenhoitajina olemme kiinnostuneita oppilaiden kouluhyvinvoinnista sekä kiusaamisen merkityksestä ja ehkäisystä kouluyhteisössä. Tutkimuksen toimeksiantaja Kauppi-Heikin koulu Iisalmessa oli kiinnostunut aiheesta, koska kiusaaminen on ajankohtainen ongelma nykypäivän kouluyhteisöissä. Kauppi-Heikin koulu on Iisalmen ainoa yhtenäisen

perusopetuksen koulu, jossa samoissa tiloissa toimii ala- ja yläkoulu. Koulussa oli tutkimuksen tekemisaikaan yhteensä 319 oppilasta, joista yläkoululaisia yhteensä 202. Yläkoulun oppilaat tulevat maaseudun pieniltä alakouluilta sekä kaupungin isommasta alakoulusta.

Opinnäytetyönä tehtävän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata oppilaiden tunteita, ajatuksia, mielipiteitä koulukiusaamisesta sekä oppilaiden ja koulunhenkilökunnan toimintaa kiusaamistilanteissa oppilaiden näkökulmasta Kauppi-Heikin yläkoulussa. Kiusaamisen rooleista kiusaajan ja kiusatun roolit (Lingren, 2006) ovat olleet kirjallisuudessa ja tutkimuksissa paljon esillä. Oppilaiden näkökulmasta on tutkittu koulukiusaamisen yleisyyttä (esim. Salmivalli 2010) ja siihen puuttumista (esim. Hamarus 2008), mutta oppilaiden tunteita ja ajatuksia liittyen koulukiusaamistilanteisiin on tutkittu vähemmän. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tietoisuuden lisääminen ja uusien näkökulmien antaminen kouluyhteisöön kiusaamisilmiöstä sekä kouluhyvinvoinnin parantaminen. Haluamme tässä tutkimuksessa tuoda esille kaikkien oppilaiden näkökulmaa koulukiusaamisesta, etenkin oppilaiden ajatuksia ja tunteita koulukiusaamistilanteista.

2 YLÄKOULUIKÄINEN NUORI KOULUYHTEISÖSSÄ

Yläkouluikäisellä ja yläkoululaisella tarkoitamme tutkimuksessa peruskoulun 7.–9.-luokkalaisia nuoria, jotka ovat iältään 13–16.-vuotiaita. Nuorten kehityksen kannalta koulu on tärkeimpiä yhteisöjä perheen ja harrastusten lisäksi. Nuoren kehitysyhteisöksi voi muodostua myös perheen ulkopuolinen maailma: elämä kadulla ja nuorisoryhmissä. (Kouluterveydenhuolto 2002, 15.) Nuorelle toisten hyväksyntä on tärkeää, ja kaveripiiri voi vaikuttaa voimakkaasti nuoreen. Tässä vaiheessa nuori joutuu tekemään useita tärkeitä valintoja, kuten kuinka suhtautua päihteisiin ja niiden mahdollisiin kokeiluihin. Ikätovereiden hyväksyntä ja ulkonäköön liittyvät asiat mietittyvät, jopa ahdistavat nuorta. (Hietala, Kaltiainen, Metsärinne & Vanhala 2010, 43–44.) Nuori muokkaa näkemystä itsestään ympäristöstä tulleen palautteen ja elämäkokemuksensa mukaisesti (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén 2003, 20).

2.1 Yläkouluikäinen kehittyvänä nuorena

Yläkouluikäinen nuori kasvaa fyysisesti, psyykkisesti sekä sosiaalisesti. Kasvun ja kehityksen muutokset nuoressa aiheuttavat hämmennystä nuoren ajatuksissa. Ikätoverit ovat tärkeitä nuoruuden kehitystehtävien kannalta, ja nuoruuden ajatellaan olevan tärkeä vaihe mielenterveyden kehittymisessä, sillä nuori alkaa kehittää omaa identiteettiään. (Aalberg & Siimes 2007, 68–69.) Sosiaalinen kehitys on monen eri tekijän summa. Siihen vaikuttavat koulu, koti, kaverit, media ja koko ympäröivä yhteiskunta. Nuoruuden kehitystehtäviä ovat olemuksen muuttuminen ja oman vartalon hyväksyminen, seksuaalisuuteen virittäytyminen, samalla seurusteluun ja parisuhteeseen valmistautuminen sekä vanhemmista irrottautuminen ja ikätovereihin liittyminen. (Väestöliitto 2011.)

Nuoren alkaessa irrottautua lapsen roolista perheessä, ikätovereiden seura ja tuki tukevat tätä kehityksen vaihetta (Hietala ym. 2010, 44.) Tällöin yläkouluikäisen nuoren elämässä korostuvat kavereiden hyväksyntä ja ryhmään kuuluminen (Aalberg & Siimes 2007, 71; Salmivalli & Kirves 2011, 133). Ryhmään kuuluminen on siis tärkeä vaihe kehityksen kannalta, koska minuuden rakentamisessa ikätoverit korvaavat vanhemmat (Aalberg & Siimes 2007, 71). Kaveriporukkaan tai vertaisryhmään kuuluminen palkitsee yläkouluikäistä nuorta. Samalla se tarjoaa ajanvietettä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Ryhmässä opitaan kompromissien

tekemistä, oman paikan ottamista ja yhdessä toimimista. Vertaiset ottavat nuoren elämässä enemmän vanhempien ja perheen paikkaa sekä auttavat nuorta irtautumaan vanhemmistaan. (Salmivalli 2008, 32–33.)

Nuori oppii paljon itsestään ja ominaisuuksistaan sekä luo omaa minäkuvaansa sosiaalisen vertailun kautta (Salmivalli 2008, 32–33). Toisten nuorten ajatukset voivat siis muokata nuoren asenteita ja käyttäytymistä. Nuori tarvitsee ryhmää identiteettinsä kehittymisen tuen lisäksi omien impulssiensa hallinnan opetteluun. Tarve kuulua joukkoon on kehitykseen kuuluva tekijä, joka auttaa nuoren kasvua ja kehitystä aikuiseksi. (Aalberg & Siimes 2007, 72–73.) Nuoruusiän kehitykseen kuuluu vetäytyminen vanhemmista ja yksinolo, jolloin opetellaan omillaan olemista vastuineen ja tunteineen. Tähän vaiheeseen kuuluu tarve liittyä oman ikäistensä seuraan ja välttää vanhempiensa seuraa. (Hietala ym. 2010, 46.) Ryhmytyminen on kehityksellisesti välttämätön. Nuoret ovat itsevarmempia ryhmässä kuin itsekseen. He ikään kuin ottavat ryhmässä jaetun identiteetin ja luopuvat omasta yksilöllisyydestä. (Aalberg & Siimes 2007, 71–73.) Nuori kasvaa yhteisöllisyyteen sekä yhteisvastuuseen arkipäivän toimintojen sekä tekemiensä päätöksiensä kautta. Vastuuseen kasvaessaan nuori tarvitsee tukea sekä turvallisia kontakteja muihin ihmisiin. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015 2011, 26.)

Nuorten ryhmässä korostuu samankaltaisuus, koska ajatuksiltaan, pukeutumiseltaan tai mielipiteiltään poikkeavat henkilöt jätetään ryhmän ulkopuolelle. Nuoren jäädessä ulkopuolelle voi hänen psyykinen kehityksensä häiriintyä. (Aalberg & Siimes 2007, 71–73.) Salmivallin ja Kirveen (2011) mukaan ikäryhmästä ulkopuolelle jääminen haittaa nuoren myönteistä kehitystä ja voi koitua ongelmaksi. Ilman positiivisia yhdessäolon kokemuksia nuoren itsearvostus ja minäkuva voi vaurioitua, eivätkä nuoren sosiaaliset taidot eivätkä pääse kehittymään. Nuorelle voi syntyä kielteinen käsitys toisista nuorista ja itsestään, jonka seurauksena voi olla ryhmän ulkopuolelle jääminen. (Salmivalli & Kirves 2011, 133.) Kun yksin olo ei ole nuoren oma valinta, puhutaan yksinäisyydestä. Nuoren yksinäisyys on pahinta tilanteessa, jossa hän ei ole osautunut oman ikäistensä seuraan, mutta on kehityksen vaatimalla tavalla vetäytynyt pois perheensä parista. Tällöin nuori on lähellä hylätyksi tulemisen tunnetta, ettei kuulu joukkoon sellaisena kuin on. (Hietala ym. 2010, 46–47.)

Joskus nuori joutuu kiusatuksi tai hänellä ei ole kavereita. Tämä yksinäisyyden kokemus voi vaikuttaa niin, että nuori tuntee itsensä arvottomaksi tai ei-toivotuksi.

(Väestöliitto 2011.) Nuoresta voi tuntua että kotonakaan häntä ei kuunnella eikä ymmärretä. Yksinäisyyden kokemus voi olla nuorelle vaikea. Keskusteluyhteyden säilymisen tärkeys vanhempien ja nuoren välillä koko nuoruuden kehitysvaiheen aikana korostuu, koska vanhempien hyväksyntä pystyy kompensoimaan vertaisryhmän tuottamia ikäviä kokemuksia. (Hietala ym. 2010, 46–47; Salmivalli 2010, 29.) Nuoren kehitys voi vaarantua, mikäli hän jää yksin tai joutuu kiusatuksi. Nuoruusiän kehityksen muutoksiin liittyy voimakkaita tunteita, jopa ristiriitoja, jotka usein näkyvät kotona. Nuoruuteen kuuluvat kokeilut ja epävarmuus ovat yksi askel lapsesta aikuiseksi siirtymiselle. Nuoren reviirin laajentuessa kaverit tulevat tärkeämmiksi ja voivat vaikuttaa voimakkaastikin nuoren tekemiin päätöksiin, esimerkiksi kiusaamiseen suhtautumiseen. Vanhempien asettamat rajat tukevat turvallista itsenäistymistä. (Hietala ym. 2010, 44.)

2.2 Kouluyhteisö yläkouluikäisen elämässä

Yläkoululainen viettää suuren osan päivästään koulussa. Koulu tarjoaa nuorelle yhden identiteettiä kehittävän sosiaalisen verkoston (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015 2011, 26). Koulu tai luokka muodostaa oppilaan yhteisön. Oppilaat tuovat mukanaan oman kulttuurinsa yhteisöön. Jokaisen oppilaan tausta esimerkiksi perhe, uskonnollisuus tai ajattelumalli vaikuttaa yhteisön muodostumiseen. (Hamarus 2006, 94.) Koulu on nuorille kehityksen kannalta tärkeimpiä yhteisöjä perheen ja harrastusten lisäksi. Nuoren kehitysyhteisöksi voi muodostua myös perheen ulkopuolinen maailma: elämä kadulla ja nuorisoryhmissä. Koulun henkilökunta ja oppilaat toimivat samoissa tiloissa muodostaen jakamattoman sosiaalisen yhteisön. Opettajien sekä oppilaiden hyvä terveys ja työkyky ovat sidoksissa toisiinsa. Opettajien tulisi pyrkiä tukemaan oppilaiden hyvinvointia. Kouluyhteisön antama toimintamalli on tärkeä nuoren opettellessa yhteisöjen toimintaa ja kuinka olla osana yhteisöä.

Koulukokemusten vaikutus on tärkeä tiedostaa nuoren kehityksen kannalta. Kouluyhteisö voi parhaimmillaan kannustaa ja tukea, mutta pahimmillaan se voi haavoittaa tai vaurioittaa nuorta. Sosiaaliset kokemukset ja toisilta ihmisiltä saadut palautteet vaikuttavat nuoren minäkuvan muodostumiseen. Sen vuoksi nuoren identiteetin kehittämisessä koulu on tärkeässä asemassa. Ryhmän syrjinnän kohteeksi joutuminen on heikentävä kokemus nuoren itsetunnolle

(Kouluterveydenhuolto 2002, 15, 24, 51.) Erilaiset pelot ja turvattomuuden kokeminen kouluyhteisössä haavoittavat myös nuoren mielenterveyttä (Jokelainen ym. 2009, 26).

Normit ovat kouluyhteisöä koskevia sääntöjä, joiden mukaan kouluyhteisössä toimitaan. Normeja on sekä virallisia että epävirallisia. Virallisilla normeilla määritellään koulun toimintaa. Näiden normien mukaan tulisi tapahtua kaikki toiminta koulussa. Normeja tulisi jokaisen opettajan ja oppilaan noudattaa. Virallisia normeja ovat esimerkiksi opetussuunnitelma ja koulun järjestyssäännöt. Epäviralliset normit tarkoittavat kouluyhteisössä sitä, että toimitaan oppilaiden välisten sosiaalisten sääntöjen ja niihin liittyvien vuorovaikutusmallien mukaan. Epäviralliset normit muodostuvat edellä mainittujen sosiaalisten sääntöjen, vuorovaikutuksen ja oppilaiden kulttuurin mukaan. (Hamarus 2006, 118–119.) Usein epäviralliset normit koululuokassa ovat kiusaamista edistäviä (Salmivalli 2010, 43).

3 KOULUKIUSAAMINEN

Koulukiusaaminen on yleinen ilmiö nykypäivän koulumaailmassa ja kiusaamisen vaikutukset voivat olla monenlaisia. Koulukiusaaminen liittyy nuorten hyvinvoinnin ja terveyden lisäksi myös koulunkäynnin sujumiseen sekä yksilö- että yhteisötasolla. (Hamarus 2008, 75–76, 78–79). Terveys 2015 -kansanterveysohjelmassa (2001, 15–22) on myös yhdeksi tärkeimmäksi tavoitteeksi asetettu lasten ja nuorten hyvinvoinnin sekä terveyden edistäminen. Ohjelmassa painotetaan lasten hyvinvoinnin lisääntymistä, terveydentilan parantamista ja turvattomuuteen liittyvien oireiden sekä sairauksien vähenemistä merkittävästi. Todetaan, että väestöryhmien väliset terveyserot kehittyvät jo lapsuusiässä ja koulu on lasten elämässä merkittävässä osassa. Perustuslain (1999) mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Lasta tulisi suojella henkisesti ja ruumiilliselta väkivallalta ja välinpitämättömyydeltä sekä koulunkäynnin keskeyttämistä tulisi pyrkiä ehkäisemään (Yk:n yleissopimus lasten oikeuksista 1989, 21).

Lapsi- ja nuorisopolitiikassa aiotaan panostaa tulevana vuosina lasten ja nuorten osallisuuden ja yhdenvertaisuuden vahvistamiseen. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma vuosille 2012–2015 painottaakin yhdenvertaisuuden lisäämistä sekä eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentämistä. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kärkeen osallisuus, yhdenvertaisuus ja arjenhallinta 2011.) Kehittämisohjelmassa korostetaankin lasten ja nuorten kasvamista yhteisöllisyyteen sekä vastuullisuuteen. Tavoitteena on, että lapset ja nuoret kasvaisivat yhteisvastuuta kantaviksi kansalaisiksi. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015 2011, 26.) Lisäksi painotetaan lasten ja nuorten kuulemista sekä ennaltaehkäiseviä toimia, joilla lasten ja nuorten hyvinvointi ja terveys ylläpidetään (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kärkeen osallisuus, yhdenvertaisuus ja arjenhallinta 2011).

3.1 Koulukiusaaminen ilmiönä

Koulukiusaaminen määritellään toistuvaksi samaan henkilöön kohdistuvaksi toiminnaksi tai teoiksi, joiden tarkoituksena on pahan mielen, haitan tai harmin aiheuttaminen. Kiusaamisen osapuolten epätasaväkisyys on osa kiusaamisen määritelmää. Se tarkoittaa kiusatun olevan aina jollain tapaa kiusaajaa heikompi

osapuoli. Epätasaväkisyys kiusaajan ja kiusatun välillä voi olla sosiaalista, fyysistä tai henkistä. Kiusaajalla on kiusattuun yliote, jonka hän saa käyttämällä voimaa tai valtaa suhteessa kiusattuun. (Hamarus 2008, 10; Höistad 2003, 79–80; Kouluterveydenhuolto 2002, 61; Salmivalli 2010, 12–13.)

Kiusaaminen voi näyttäytyä ulospäin, mutta se voi olla myös huomaamatonta (Marttinen & Peura 2010). Kiusaaminen voi näyttäytyä monin eri tavoin, kuten ryhmästä eristämisenä, haukkumisena, tönimisenä, ilmeilynä tai huomiotta jättämisenä. Se voi olla fyysisen väkivallan lisäksi myös sanallista tai henkistä väkivaltaa. (Kouluterveydenhuolto 2002, 61–62; Marttinen & Peura 2010.) Henkistä väkivaltaa esiintyy kouluissa fyysistä väkivaltaa enemmän (Marttinen & Peura 2010).

Koulukiusaaminen on maailmanlaajuinen ongelma. Kiusattujen osuus vaihtelee eri maiden välillä. Kansainvälisen tutkimuksen mukaan 11.-, 13.- ja 15.-vuotiaista tytöistä kiusatuiksi tulevia on 4.1–32.3 % ja samanikäisistä pojista 5.3–36.3 % ikäryhmästä. (Due ym. 2009, 907–914.) Koulukiusaaminen on yleinen ilmiö sekä vakava yhteiskunnallinen ongelma myös Suomessa. Vuoden 2010 kouluterveyskyselyn mukaan suomalaisista 8.–9.-luokkalaisista oppilaista 8 % oli ollut koulukiusattuna vähintään kerran viikossa. Kouluterveyskyselyn mukaan 8.–9.-luokkalaisista oppilaista joka kolmas (29 %) koki, ettei tule kuulluksi kouluyhteisössä ja että koulun ilmapiirissä on ongelmia. (Lommi ym. 2010.) Vuoden 2010 kouluterveyskyselyn mukaan Kauppi- Heikin koulun 8.-9. luokan oppilaista 30 % oli tullut kiusatuksi viimeisen lukukauden aikana. Muiden oppilaiden kiusaamiseen oli osallistunut 8.–9.-luokan 36 % oppilaista.

Eri tekijöitä kiusaajaksi ja kiusatuksi tulemiseen on tutkittu. Oppilaan iällä, kouluarvosanoilla, vanhempien koulutuksella ei ole merkittävää vaikutusta siihen, tuleeko oppilaasta kiusattu vai kiusaaja. Sukupuolella on merkitys kiusaamiseen osallistumisessa. Tytöt osallistuvat kiusaamiseen vähemmän kuin pojat. Suurin osa kiusaamiseen osallistuvista tytöistä on juuri uhreja. (Houbre, Cyril, Thuillier & Hergott, 2006.) Marttisen ja Peuran (2010) tutkimus on osoittanut, että kiusaamista voi olla luokissa, joissa sitä ei uskoisi tapahtuvan. Heidän mukaansa kiusaamista on eniten välitunneilla, jolloin opettaja ei näe tilannetta. Uudet kiusaamistavat teknologian kehityksen myötä ovat haasteena kouluyhteisölle (Keränen 2006).

3.2 Koulukiusaamisen roolit

Koulukiusaamisessa on monia erirooleja, joissa oppilaat voivat toimia kiusaamistilanteissa (Lingren, 2006; Mäkinen & Peltola 2009). Roolijako kiusaamistilanteessa on selvä kiusaajan ja kiusatun osalta: oppilas on joko alistaja tai alistettu. Usein nöyryyttäjänä tai alistajana voi toimia kuitenkin useita oppilaita tai jopa koko luokka. (Hamarus 2006, 108–110.) Lingrenin (2006, 108) mukaan kiusaamistilanteissa on yksilöiden välillä ja ryhmän sisällä vallan käytön epätasapainoa. Koulukiusaamistilanteiden eri roolit Salmivallin (2010, 42–44) mukaan ovat kiusattu, kiusaaja ja sivustaseuraaja. Sivustaseuraajiksi Salmivalli (2010, 44) sekä Mäkinen ja Peltola (2009, 20) nimeävät rooleista apurin, kannustajan, puolustajan ja hiljaisen hyväksyjän.

Kiusattu on oppilas, joka joutuu kiusaamisen kohteeksi toistuvasti ja järjestelmällisesti. Kiusatun oppilaan tunnusmerkkinä on yleensä oppilaskulttuurin normeista poikkeaminen tai normien noudattamatta jättäminen. Kiusattu oppilas voi erottua joukosta esimerkiksi pukeutumisen, puhetavan, syntyperän tai ulkoisen olemuksen vuoksi. Kiusattu erottuu usein koululuokastaan heikompana tai arempana oppilaana, jolloin kiusaajan on helpompi valita hänet uhrikseen. Kiusatuksi valikoituu myös helpommin oppilas, joka ei pysty antamaan samalla mitalla takaisin kiusaajalle. Kiusatulla oppilaalla on usein vähän tai ei laisinkaan kavereita. (Hamarus 2008, 57–58, 62; Salmivalli 2010, 15.)

Kiusaaja on oppilas, joka kiusaa toista oppilasta toistuvasti. Kiusaaja näyttäytyy usein luokassa aktiivisena tyyppinä, juttujen kertojana ja toiminnan alulle panijana. Kiusaaja saattaa esiintyä myös luokassa kovaäänisenä, meluisana, rohkeana, huomiota hakevana tyyppinä. (Hamarus 2006, 108–110.) Salmivalli (2010, 13) toteaa kiusaajan saavan ylliotteen kiusatusta vallan ja voiman avulla. Hamarus (2006, 109) toteaa väitöskirjassaan, että kiusaajalla on myös usein halu määritellä sitä, mikä on tyhmää ja mikä ihailtavaa sekä kontrolloida näin muiden sosiaalista asemaa. Kiusaaja tarvitsee tukijoita toimiakseen kiusaajana (Hamarus 2006, 108–110). Kiusaajana tyttö voi olla luokan suosituin oppilas (Hamarus 2006, 108–110). Tyttökiusaajat tarvitsevat yleensä pienen ryhmän kannattajia avustajiksi, joihin voi tehdä vaikutuksen ja joita voi pelotella (Mäkinen & Peltola 2009, 79).

Sivustaseuraajat ovat kiusaamistilanteita sivustaseuraavia oppilaita. Salmivalli (2010, 42–43) sekä Mäkinen ja Peltola (2009, 20) määrittelevät sivustaseuraajat kiusaajan apureihin, kannustajiin, kiusatun puolustajiin sekä hiljaisiin hyväksyjiin. Kiusaajan apureita ovat ne, jotka avustavat kiusaajaa ja ovat näin mukana kiusaamisessa. Kiusaamistilanteen kannustajia ovat ne, jotka rohkaisevat kiusaajan toimintaa omalla käytöksellään esimerkiksi nauramalla, kerääntymällä katsomaan kiusaamista ja antamalla myönteistä palautetta kiusaajalle. (Salmivalli 2010, 43.) Mäkinen ja Peltolan (2009, 82) mukaan kiusaamiseen osallistuvilla on heikko itsetunto. Salmivallin (2010, 43) mukaan puolustajat tukevat ja asettuvat kiusatun puolelle sekä yrittävät lopettaa kiusaamisen. Mäkinen ja Peltolan (2009, 82) toteavat että puolustajilla on hyvä itsetunto.

Kiusaamistilanteessa on usein myös hiljaisia hyväksyjiä, jotka eivät osallistu kiusaamiseen eivätkä ole huomaavinaan tilannetta. Hiljainen hyväksyjä usein siirtyy kiusaamistilanteesta kauemmaksi. (Salmivalli 2010, 43; Lingren 2006, 108.) Haapojan ja Vahtolan (2001, 49) mukaan hiljaiset hyväksyjät eivät välttämättä tiedosta osallistuvansa koulukiusaamiseen hyväksymällä tilanteen, koska eivät uskalla tai halua puuttua kiusaamiseen. Mäkinen ja Peltola (2009, 19, 79–80, 82) näkivät sivustaseuraajat enemmän kiusaamisen hyväksyvänä kuin kokonaan puolueettomana ryhmänä. He myös voivat pelätä pahentavansa kiusatun asemaa puuttumalla tilanteeseen. Hiljainen hyväksyntä voi johtua myös luokan ilmapiiristä, joka on leimannut uhrin ansaitsemaan kiusaamisensa. Kiusaamista hiljaa seuraavilla ei välttämättä ole tarpeeksi kehittynyt vastuuntunto, jotta he voisivat suhtautua tilanteeseen moraalisesti oikealla tavalla. Sivustaseuraajat hyvin harvoin ryhtyvät toimiin kiusaamisen lopettamiseksi. Roolit vaikuttavat myös kiusaamisen vähenemiseen. Lingren (2006) mukaan kiusaaminen vähenisi, mikäli oppilaiden keskuudessa tapahtuisi roolimutoksia. Apurit tulisi saada pois kiusaajan ympäriltä ja kiusaamistilanteissa ulkopuolisten aktivoitua puolustajiksi.

3.3 Koulukiusaamisen vaikutukset

Koulukiusaamisen vaikutukset voivat olla yksilöä tai koko yhteisöä koskevia. Yhteisölliset vaikutukset kiusaamisesta näkyvät oppilaskulttuurissa ja kouluviihtyvyydessä. Karlssonin ja Marttusen (2007, 5–9) mukaan nuoret saattavat reagoida psyykkisillä oireilla, jos he ovat tulleet vertaistensa kiusaamaksi tai jääneet

ryhmässä ulkopuoliseksi. Yksilökohtaiset koulukiusaamisen vaikutukset näkyvät yksilössä henkilökohtaisesti: erilaisina elämää rajoittavina pelkoina, sosiaalisten suhteiden solmimisen vaikeutena, itsetunnon laskuna ja ihmisiin luottamisen vaikeutena (Haapoja & Vahtola 2001, 48). Haavoittuvaisimpia kiusaamisen vaikutuksille ovat Luukkosen (2010) mukaan kiusatut pojat ja kiusaavat tytöt.

Kiusaaminen vaikuttaa nuorten terveyteen ja hyvinvointiin. Nuoret pitävät pelkoa kiusamisesta yhtenä suurimpana haavoittavana tekijänä mielenterveydelleen. (Jokelainen ym. 2009, 26.) Luukkosen (2010) mukaan kiusaaminen on yhteydessä tupakointiin sekä alkoholin käyttöön. Se nostaa myös kiusattujen ja kiusaajien kohdalla itsemurhariskiä sekä riskiä väkivaltarikoksiin. Kiusatuksi joutuneilla ja kiusaaja-nuorilla on kymmenkertainen riski käytöshäiriöihin, verrattuna kiusaamiseen osallistumattomiin nuoriin. Kiusatuksi joutumisella on yhteyttä kroonisiin somaattisiin sairauksiin kuten epilepsiaan, astmaan ja allergiaan sekä ahdistuneisuushäiriöihin. Kiusaamiskäyttäytymiselle altistuneilla nuorilla on kasvanut itsensä vahingoittamisen riski.

Kiusaamiseen johtaneet syyt liittyvät usein painoon ja ulkonäköön. Tämän seurauksena on usein arvostelun kohteina olleilla alkavat erilaiset painonhallintakokeilut. Kiusaamisen uhri voi pyrkiä saamaan laihduttamisella uuden ulkonäön ja sitä kautta ryhmän hyväksynnän. (Keränen 2006.) Kiusaamisen seurauksena siis erilaisia kiusaamiseen johtavia ominaisuuksia, esimerkiksi lihavuuden vastakohtaa laihuutta, pyritään arvostamaan ja tavoittelemaan. Tällä on vaikutuksensa kouluympäristöön, oppimiseen ja kouluviihtyvyyteen. Kiusaamisen vuoksi oppimisen kielteinen kehä käynnistyy poissaolot lisääntyvät sekä kouluun meneminen ja oppiminen muuttuvat vastenmieleiseksi. Pitkään jatkunut ja koko yhteisöön levinnyt kiusaaminen voi vaikuttaa koko luokan opiskelumotivaatioon. Jos kiusaaminen kohdistuu hyvin menestyviin oppilaisiin, oppimisen vastainen ilmapiiri voi vähentää kiinnostusta oppimiseen. Tällöin viittaaminenkaan ei tule oppitunneilla kysymykseen. Kiusaamisen vuoksi ryhmä tavoittelee samankaltaisuutta, mikä aiheuttaa yksilöille painetta olla erottumatta ryhmästä. (Hamarus 2008, 76; Hamarus 2006, 214.)

Oppilaat voivat vahvistaa oppilaskulttuuria kiusaamisen keinoilla. Yhteisössä tapahtuvat erilaiset vuorovaikutustilanteet voivat näin muodostaa kiusaamisen. Kiusattua voidaan kutsua oppitunnilla nimeltä ja hän kääntyy vastaamaan

vuorovaikutukseen. Oppilasta nimeltä kutsuneet oppilaat eivät kuitenkaan ole huomaavinaanakaan häntä. Tällaisissa tilanteissa vuorovaikutuksella voi olla päinvastainen merkitys kuin normaalisti. Tällainen toiminta on yksi keino näyttää kiusatulle, ettei hän kuulu ryhmään. Opettajasta näyttää siltä, että kiusattu on vuorovaikutuksessa muun luokan kanssa, mutta tosiasiassa kiusaajat ovat sulkeneet kiusatun yhteisön ulkopuolelle. (Hamarus 2006, 147–148, 205.) Kiusaaminen voi aiheuttaa yhteisönsä jäsenille kollektiivista syyllisyyttä ja oppilaat kokevat kiusaamiseen puuttumisen vaikeaksi. Puuttuminen on vaikeaa varsinkin sosiaalisen arvostuksen puuttuessa sekä silloin, kun oppilas on mielipiteensä kanssa yksin. Kiusaajan syyllistyessä myös kiusaamista näkevät kokevat syyllisyyttä, kun eivät puutu kiusaamiseen. Kiusaaminen vaikuttaa näin ollen koko luokan hyvinvointiin. (Hamarus 2006, 205.)

Kiusatuksi joutuminen on merkityksellisin ongelma nuorten kaverisuhteissa. Myönteinen vuorovaikutus ikätovereihin vähenee ja kiusatut voivat huonosti (Salmivalli & Kirves 2011, 133.) Keräsen (2006) mukaan kiusatut kokevat yksinäisyyden tunteita ja psyykkisiä oireita useammin kuin muut oppilaat. Salmivalli (2010, 26) mainitsee kiusaamisen vaikutuksia kiusatulle olevan kielteinen minäkuva, masennus, yksinäisyys, ahdistus, huono itsetunto ja itsetuhoajatukset. Lisäksi kiusatuilla on huonompi itsearvostus kuin oppilailla keskimäärin. Koulukiusaaminen vaikuttaa myös tavalla tai toisella sitä kokeneiden myöhempiin ystävyysuhteisiin. Oikarisen (2010, 112–113) tutkimus osoitti koulukiusaamiskokemusten vaikuttavan ystävyysuhteita koskeviin odotuksiin, luottamukseen, sitoutumiseen ja sosiaalisen tuen tarpeellisuuteen. Koulukiusaamista kokeneet kokivat ystävyysuhteet erityisen tasapainoisiksi ja vastavuoroisiksi toisten koulukiusaamista kokeneiden kanssa. Yhteisten kiusaamiskokemusten jakaminen auttoi selviämään kiusaamisongelmasta.

Haapoja ja Vahtola (2001, 49) ovat tutkineet koulukiusaamista nuoruudessaan kokeneita aikuisia. Tutkimuksessa tuli esille, että koulukiusaamisella voi olla pidempiaikaisia vaikutuksia. Niitä voivat olla itsetunnon lasku, elämää rajoittavat pelot, sosiaalisten suhteiden solmimisen ja ihmisiin luottamisen vaikeudet. Kiusatuista oli tullut varautuneempia ihmisten tarkoituksperien suhteen ja tunteiden sekä elämänhaasteiden kohtaaminen oli ollut vaikeaa. Kiusattujen oli vaikea hyväksyä itsensä sellaisina kuin ovat. Kiusaaminen oli jättänyt heihin leiman. Paikkakunnan muutos oli kuitenkin auttanut useampia irtautumaan roolistaan, ja he

olivat päässeet samalla aloittamaan selviytymisprosessia. Kiusaaminen voi aiheuttaa kuitenkin vielä aikuisiälläkin fyysisiä oireita, kuten päänsärkyä ja vatsakipua.

Lapsena koettu kiusaaminen koulussa voi vaikuttaa negatiivisesti myöhemmissä opinnoissa. Vuorovaikutus luokassa, jossa kiusaamista esiintyy, voi vaikuttaa negatiivisen asenteen syntymiseen oppimisympäristöä kohtaan. (Hamarus 2008, 76; Hamarus 2006, 214.) Hamaruksen (2008, 78–79) mukaan vakavimpia kiusaamisen seuraamuksia yksilölle ovat psyykkiset sairaudet. Kiusaamisen aiheuttamat sairaalakäynnit, sairauslommat sekä muut hoitokustannukset tulevat kalliiksi. Kiusatun minäkuva voi muuttua ja se voi ohjata myös ammatinvalinnassa. Kiusattu voi yrittää pelkästään selvitä tällaisessa opiskelu- ja työilmapiirissä vain varmistellakseen, ettei tee mitään sellaista, josta voidaan kiusata. Kiusaaminen voi olla kehityksellinen riski kiusaajallekin. Mikäli kiusaamiseen ei puututa, saattaa kiusaaja jatkaa samanlaista toimintaa myöhemmin elämässään (Salmivalli 2010, 30). Kiusaaja oppii kiusatessaan tietyn mallin toimia yhteisössä. Roolit ovat usein pysyviä, ja kiusaajasta voi tulla myös työelämässä kiusaaja. (Hamarus 2008, 78–79.)

3.4 Koulukiusaamisen ennaltaehkäisy

Kiusaamisen ennaltaehkäisy tulisi kuulua koulun toimintakulttuuriin arjessa, ja jokaisella koululla tulisi olla toimintasuunnitelma kiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi, siihen puuttumiseksi sekä tilanteen seuraamiseksi. Kiusaamisen ennaltaehkäisyssä korostuvat yhteisten sääntöjen luominen ja positiiviset palautejärjestelmät. Huomioitavia tekijöitä kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on myös luokan avoin vuorovaikutus sekä oppilaiden ja opettajien välinen luottamus. (Marttinen & Peura 2010.) Koulukiusaamisen ennaltaehkäisy kuuluu koko kouluyhteisölle. Koulukiusaamisen ennaltaehkäisemisessä tulisi kiinnittää enemmän huomiota myös kiusaamiseen liittyvään koulun omaisuuden vahingoittamiseen sekä huonoon työilmapiiriin ja opiskeluvaikeuksiin. (Luopa, Pietikäinen & Jokela 2008, 37.)

Kiusaamisen ehkäisytyössä oppilaita tulisi rohkaista kertomaan kiusaamisesta kouluyhteisössä sekä pyrkiä vaikuttamaan kiusaamista näkeviin sivustaseuraaviin oppilaisiin. Usein oppilaat eivät suhtaudu myönteisesti kiusaamiseen, mutta myötäilevät sitä ryhmäpaineen asettamien normien mukaisesti. (Kouluterveydenhuolto 2002, 61–63.) Kiusaamisen ennaltaehkäisyssä onkin

haasteellisinta saada sivustaseuraavat oppilaat reagoimaan. Luokkaryhmässä muodostuu tiettyjä normeja esimerkiksi kiusaamistilanteessa käyttäytymisessä. Ryhmänormin paineessa oppilas, joka periaatteessa on kiusaamista vastaan, käyttäytyykin kiusaajaa tukevasti. Luokan hyväksyttävä käyttäytymisnormi voi olla esimerkiksi se, että kiusatun kanssa ei olla ollenkaan tekemisissä tai on hyväksyttävää naureskella kiusaamistilannetta seuratessa. Näin ryhmänormit voivat vähentää kiusatun kiusaamistilanteessa saamaa tukea. (Kouluterveydenhuolto 2002, 63; Salmivalli 2010, 25–26.) Oppilaalle on moraalisesti helpompi olla puuttumatta kiusaamiseen, kun hän ajattelee, että joku toinen tekee sen. Näin hän siirtää itseltä vastuun tilanteesta. (Hamarus 2008, 78.) Tilanteesta vetäytyvällä on heikko itsetunto. Aikuiselle kertominen ei ole yleistä, vaikka se voisi tuoda tilanteeseen avun. (Mäkinen & Peltola 2009, 79–80, 82.)

Yhtenä koulukiusaamista ennaltaehkäisevänä menetelmänä käytetään KiVa Koulua (Kiusaamisen Vastainen Koulu). KiVa Koulun ennaltaehkäisevillä toimenpiteillä pyritään kasvattamaan oppilaiden tietoisuutta ryhmän merkityksestä kiusaamisen alkamisesta ja lopettamisesta. Toimenpiteillä pyritään vaikuttamaan oppilaiden asenteisiin ja toimintaan niin, etteivät he hyväksyisi kiusaamista. Tavoitteena on, että oppilaat tuntisivat empatiaa kiusattuja kohtaan sekä saisivat keinoja auttaa ja tukea kiusattuja oppilaita. (KiVa Koulu 2009.)

3.5 Koulukiusaamiseen puuttuminen

Kiusaamisen kierre tulisi katkaista. Kiusaamisen puuttumisessa tulisi keskittyä kiusaamistilanteiden käsittelyn lisäksi myös kiusaamisen syihin. Nykypäivänä huomiota on kiinnitettävä myös lisääntyneeseen verkossa tapahtuvaan kiusaamiseen. Nollatoleranssi kiusaamisen suhteen tulisi säilyä koko lapsen ja nuoren koulunkäyntiajan. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015 2011, 26.)

Vuoden 2010 Kouluterveyskyselyn (Lommi ym. 2010) mukaan 8.–9.-luokkalaisista oppilaista 70 % oli sitä mieltä, etteivät koulun aikuiset olleet puuttuneet kiusaamiseen. Kiusaamisen lopettaminen on tärkeää niin kiusaajan kuin kiusatunkin kannalta. Kiusaaja jatkaa todennäköisesti toimintaansa myöhemmissä elämänvaiheissa, jos toimintaan ei puututa ajoissa. Kiusaamiseen puuttuminen on tärkeä viesti etenkin

niille nuorille, jotka eivät osallistu aktiiviseen kiusaamiseen. Puuttuminen kertoo nuorille, että jokainen ihminen ansaitsee kunnioittavan kohtelun. Lisäksi se kertoo jokaisen vastuusta toisia ihmisiä kohtaan, vaikka henkilökohtainen mielipide olisi toisesta millainen tahansa. Kun kiusaaminen tapahtuu kouluyhteisössä, se on sidottu vahvasti ryhmänormeihin. Kiusaamiseen puuttuminen on tehokkainta siellä missä kiusaamista tapahtuu ja missä nuoria kokoontuu. Koulukiusaamiseen voi puuttua oppilas itse, vanhemmat ja koulun henkilökunta. (Salmivalli 2010, 30, 37.)

Hamarus (2006) on tutkimuksessaan tutkinut oppilaiden ymmärrystä kiusaamisesta. Tutkimuksessa käy ilmi, että opettajien ja oppilaiden ymmärrys kiusaamisesta on erilaista. Kiusaajan vallan tai sosiaalisen aseman tavoittelu ryhmässä ei aina näyttäydy opettajien silmissä kiusaamisena, vaan vuorovaikutussuhteiden sarjana. Oppilaiden kokemus asiasta on päinvastainen. Oppilaat näkivät tilanteen eritavoin ja ymmärsivät kiusaajan tavoittelevan toiminnallaan valtaa luokkayhteisössä. Oppilaat toivoivatkin kiusaamiseen puuttumista, ennen kuin se muuttuu pitkäkestoiseksi kiusaamiseksi.

Kiusaamisen jatkumiseen vaikuttaa paljon, miten kiusaamista sivustaseuraavat oppilaat siihen reagoivat (Kouluterveydenhuolto 2002, 63; Salmivalli 2010, 25–26). Myös Hamarus (2008, 78) että Mäkinen ja Peltola (2009, 19, 79–80, 82) ovat tutkimuksissaan tulleet samaan tulokseen, että suurin osa oppilaista on tietoisia luokassa tapahtuvasta kiusaamisesta, mutta he eivät usein puutu siihen. Usein sivustaseuraajat haluaisivat puuttua tilanteeseen, mutta eivät uskalla, koska heistä voi silloin tulla kiusattuja. Kiusaamiseen puuttumattomuus opettaa kiusaamista sivustaseuranneille, että epäoikeudenmukainen kohtelu on toisten kohdalla oikein ja toisten ei. Moni nuori kuuluu ryhmään, joka ei aktiivisesti kannusta tai vahvista kiusaamiskäyttäytymistä. He ovat harvoin aktiivisesti lopettamassa kiusaamista. Se voi johtua ympäristön paineesta tai siitä, ettei koe tarpeelliseksi tai uskalla puuttua asiaan kostotoimenpiteen tai itsensä nolaamisen pelossa. Jos kiusattu on sukulainen tai tuttu, kiusaamiseen puututaan herkemmin. Oman kaverin puolustaminen on tuonut eniten helpotusta kiusaamiseen ja sen pitkäaikaiseen jatkumiseen (Peura, Pelkonen & Kirves 2009). Lingrenin (2006) mukaan oppilaiden puuttuminen kiusaamiseen on suhteellisen hyödyntämätön voimavara. Kouluyhteisössä täytyisi aktivoida juuri kiusaamistilanteiden ulkopuoliset oppilaat ottamaan kiusatut oppilaat samaan ryhmään. Tämä osoittaisi puolustusta kiusaamista kohtaan oppilailta itseltään. Kun kiusaamisryhmän ulkopuolelta tulee puolustajia, kiusaaminen

todennäköisesti vähenee. Kiusatun puolustamista sekä oppilaiden puuttumista koulukiusaamiseen vaikeuttaa oppilaiden pelko siitä, että kiusaaminen siirtyy itseensä.

Konttinen (2010) on tutkinut koulukiusaamiseen puuttumista. Koulukiusaamisen onnistuneet ja epäonnistuneet puuttumiset rakentuvat hyvin samankaltaisista tekijöistä. Koulun aikuisten ja oppilaiden vanhempien rooli on tärkeä, muttei kuitenkaan ratkaiseva kiusaamiseen puuttumisessa. Sen sijaan sekä kiusattujen että kiusaavien oppilaiden kavereilla ja heidän suhtautumisellaan on enemmän vaikutusta. Luonteenpiirteet ja fyysinen olemus vaikuttaa kiusaamisen loppumiseen. Luonteenpiirteiden muuttaminen on kuitenkin vaikeaa. Konttisen tutkimustulosten perusteella kiusatuksi joutuminen on oppilaiden luonnekysymys. Kiusattujen pitäisi yrittää hankkia koulusta itselleen kavereita ja olla ärsyttämättä kiusaajia.

Kiusaamiseen puuttumiseen Konttisen (2010) mukaan käytetään erilaisia menetelmiä, joiden vaikutukset ovat ristiriitaisia. Yksittäinen ratkaisukeino, keskustelu tai rangaistukset toimivat sillä hetkellä, mutta kiusaaminen ei kuitenkaan välttämättä lopu. Kiusaajien rankaisemisella ei saada kiusaamista loppumaan, koska rangaistukset vain leimaavat kiusaajia. Epäonnistuneeseen puuttumiseen johtaa erityisesti uhkaavat ja pelottelevat puheet sekä kaverisuhteisiin pakottaminen. Tämä puolestaan saattaa johtaa kiusaamisen pahenemiseen. Kiusaaminen voi loppua, kun puuttumiseen panostetaan. KiVa Koulu -ohjelmalla ja KiVa ryhmällä oli erityinen rooli, mutta se useimmiten epäonnistuu. Kiusattujen luonne on ratkaiseva asia, kun he liittyvät uuteen kaveriporukkaan. Kiusaamiseen puuttumisessa ja uusien kavereiden hankkimisessa erittäin tärkeää on ryhmäytyminen ja yhteenkuuluvuuteen panostaminen.

Perusopetuslain (477/2003) mukaan oppilaat ovat oikeutettuja saamaan maksutta tarvittavaa oppilashuoltoa, jolla tarkoitetaan toimia hyvän oppimisen sekä fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin mahdollistamiseksi koulussa. Oppilashuollolla mahdollistetaan myös hyvinvoinnin ylläpitäminen sekä hyvinvoinnin edellytysten lisääminen. Oppilashuollon toimia käytetään kiusaamistapauksien selvittämisessä varsinkin silloin jos muut keinot eivät ole kiusaamisen vähentämiseksi, lopettamiseksi tai ennalta ehkäisemiseksi tehonneet. Oppilashuolto osallistuu kiusaamistapausten selvitystyöhön myös silloin, kun nuorella on riski sairastua mielenterveydellisiin ongelmiin kiusaamisen seurauksena.

Oppilashuollossa kiusaamiseen liittyvissä asioissa toimii moniammatillinen oppilashuoltoryhmä, joka voi asettaa erillisen kiusaamista selvittävän tiimin kiusaamistapausten selvittämiseksi (Kouluterveydenhuolto 2002, 62). Ryhmän tärkeimpänä tehtävänä on kouluyhteisön turvallisuuden edistäminen ja suvaitsevuuden rakentaminen sekä mielenterveyden ja terveyttä suojaavan kasvu- ja oppimisympäristön ylläpitäminen. Yksittäisen oppilaan asioita käsitellessä oppilashuoltotyöryhmässä kutsutaan mukaan oppilaan lisäksi myös hänen vanhempansa. Kotiongelmia, käytöshäiriöt, oppimisvaikeudet, poissaolot ja kiusaaminen ovat yleisimpiä työryhmässä käsiteltäviä asioita. (Kouluterveydenhuolto 2002, 21.)

Terveydenhuoltolaissa (1326/2010) säädetään kouluterveydenhuollon toiminnasta ja sen laajuudesta sekä lastensuojelulaissa (417/2007) määritetään, että lasten ja nuorten koulunkäyntiä on tarvittaessa tuettava. Kunnan on järjestettävä koulukuraattori- ja koulupsykologin palvelut niitä tarvitseville. Palvelut ovat tarkoitettu oppilaiden kehitykseen liittyvien psyykkisten vaikeuksien ehkäisyyn ja poistamiseen sekä oppilaiden ohjaamiseksi ja tueksi näissä asioissa. Palveluiden tavoitteena on koulun ja kodinvälinen yhteistyö ja sen edistäminen esimerkiksi kiusaamistapauksissa. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Perusopetuslaissa (477/2003) koulun ja vanhempien on yhteistyö noussut tärkeäksi osa-alueeksi, jota olisi kehitettävä vastaamaan nykyajan vaatimuksia. Koulussa tapahtuvista asioista kotiin tiedottaminen myös epämiellyttävissä asioissa, on erittäin tärkeää. Yhteistyö korostuu nuoren kouluyhteisössä esille tulevista ongelmista, joita voivat olla kiusaamistapausten selvittely, poissaolot ja koulumenestys. Yhteistyötavoitteet on määritelty myös opetussuunnitelmassa. Vanhempien ja oppilaan kanssa tehtävää yhteistyötä on myös laajennettu muihin nuoren hyvinvoinnin ammattilaisiin, joita ovat esimerkiksi oppilashuollonohjaaja, koulukuraattori, lastensuojeluviranomainen ja koulupsykologi. (Kouluterveydenhuolto 2002, 22–23.)

KiVa Koulu ja VERSO ovat yleisimmät käytössä olevat koulukiusaamisen puuttumismenetelmät. KiVa Koulu -mallissa kiusaamistilanteita selvitetään keskustelutarjolla. Kiusaamisen tultua ilmi tapahtuneesta keskustellaan kahden aikuisen johdolla muutamia kertoja. Keskusteluun osallistuvat kaikki kiusaamistilanteessa mukana olleet oppilaat. (Salmivalli 2010, 86, 144–147; KiVa

Koulu 2009.) VERSO tarkoittaa vertaissovittelua oppilaiden välillä. Vertaissovittelussa hieman vanhemmat oppilaat toimivat vertaissovittelijoina kiusaajan ja kiusatun välillä. Se ei sovellu vakavamman, pitkään jatkuneen kiusaamisen sovitteluun vaan paremminkin pienempien riitojen ja konfliktien ratkaisemiseen. (Salmivalli 2010, 88; Verso 2000.)

Kauppi-Heikin koulu kuuluu Kiva Koulu-hankkeeseen ja kiusaamistapausten käsittelyssä on käytössä VERSO. Periaatteena Kauppi-Heikin koulussa on, että nuoret ja aikuiset ovat ihmisinä tasavertaisia ja toisiaan kunnioittavia, aikuisten toimiessa selkeästi kasvatuksen auktoriteetteina. Koulun aikuiset tekevät keskenään sekä kotien kanssa tiivistä yhteistyötä ja ovat siten yhdenvertaisia kasvattajia. Yhteistyö oppilaiden kanssa koulussa toimii niin yksilöiden kuin oppilaskunnan hallituksen välityksellä. Kauppi-Heikin tavoitteena on olla viihtyisä ja turvallinen koulu. Kiusaamiseen suhtaudutaan Kauppi-Heikin koulussa vakavasti ja kiusaamisen suhteen on nollatoleranssi. Kiusaamistilanteiden tullessa ilmi kiusaamiseen puututaan ja asiaa selvitetään oppilaiden kanssa. Kauppi-Heikin koulussa on panostettu paljon kiusaamisen ehkäisyyn. Tulos työstä alkaa näkyä, koska oppilaat ovat rohkaistuneet kertomaan toista tai itseä koskevasta kiusaamisesta aikuisille. Koulu rohkaisee myös vanhempia kertomaan herkästi epäillessään lastansa kiusattavan koulussa. (Kauppi-Heikin koulu 2011.)

4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSONGELMAT

Tutkimuksemme tarkoituksena oli kuvata yläkouluikäisten koulukiusaamiseen liittyviä ajatuksia, mielipiteitä, tunteita sekä heidän ja kouluhenkilökunnan toimintaa kiusaamistilanteissa. Tutkimuksemme tavoitteena oli tietoisuuden lisääminen ja uusien näkökulmien antaminen kouluyhteisön kiusaamisilmiöstä sekä kouluhyvinvoinnin parantaminen.

Tällä tutkimuksella halutaan saada vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Kuinka yleistä kiusaaminen on Kauppi-Heikin yläkoulussa?
- 2) Millaisia kiusaamisen rooleja on Kauppi-Heikin yläkoulussa?
- 3) Miten yläkoululaiset toimivat kiusaamistilanteissa ja niiden jälkeen?
- 4) Millaisia ajatuksia koulukiusaamiseen puuttumisesta yläkoululaisilla on?
- 5) Millaisia tunteita kiusaaminen herättää yläkoululaisissa?
- 6) Millaisia ajatuksia ja mielipiteitä yläkoululaisilla koulukiusaamiseen liittyy?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksen toteuttamisessa käytetään erilaisia tutkimusmenetelmiä. Tutkimusmenetelmiin sisältyy tutkimuksen aineistonkeruu, aineistontarkastelu ja analysointi, tutkimuksen toteuttaminen, tutkimusmuodon kuvaus sekä tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden tarkastelu. Määrällisellä tutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, jossa asiaa mitataan numeraalisessa muodossa. Se tarkastelee tutkittavaa kohdetta mitattavien ominaisuuksien eli muuttujien välisten suhteiden ja erojen kautta. (Vilkka 2007, 13.) Määrällisen tutkimuksen rinnalla voidaan käyttää laadullista tutkimusta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 136–137).

5.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä käytimme sekä määrällistä eli kvantitatiivista tutkimusotetta että laadullista eli kvalitatiivista tutkimusotetta. Tutkimuksemme on deskriptiivinen eli kuvaileva tutkimus. Kuvaileva tutkimus on yksi määrällisen tutkimuksen perusmuodoista, ja se vastaa kysymyksiin kuka, mikä, missä, milloin ja millainen. Määrällisellä tutkimuksella selvitetään ilmiön olemassa olevaa tilannetta. (Heikkilä 2008, 14, 16.)

Määrällisessä tutkimuksessa käytetään tilastollisia menetelmiä, tarkastellaan muuttujien välisiä yhteyksiä sekä mitataan niitä. Esimerkiksi vastaajien taustatiedot voivat olla selittäviä eli riippumattomia muuttujia. Vastaajan tyytyväisyys voi olla selittävä eli riippuva muuttuja. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 41.) Tarkkaan valitun kohdejoukon avulla määrällinen tutkimus pyrkii tuomaan esille tutkimustuloksia numeraalisesti, prosentuaalisesti sekä kuvaamaan asioiden välisiä riippuvuussuhteita. Tuloksia voidaan havainnollistaa erilaisin kuvioiden ja taulukoiden avulla. Määrällisen tutkimuksen tekemiseen tarvitaan riittävän suuri otos. (Heikkilä 2008, 16.) Riittävän suuri otos on vähintään sata henkilöä (Vilkka 2007, 17). Tilastollisen päättelyn keinoja hyväksi käyttäen voidaan aineistosta saatuja tuloksia yleistää (Heikkilä 2008, 16). Laadullinen tutkimus perustuu fenomenologiseen filosofiaan, jonka tarkoituksena on kuvata ihmisten kokemuksia (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 54). Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on kuvata tutkittavaa aihetta tai ilmiötä syvällisesti sekä antaa siitä ymmärrettävä ja mielekäs tulkinta. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista, ettei siinä käytetä tarkkaa viitekehystä kuten

määrällisessä tutkimuksessa. (Kananen 2008a, 24.) Laadullinen ote tutkimuksessa on aina subjektiivista, koska tutkijoiden oma ymmärrys ja arvomaailma vaikuttavat siihen, kuinka he pyrkivät ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä. Näin tutkimuksen tulos on aina tutkijoiden tulkinta tutkittavasta aiheesta. (Hirsjärvi ym. 2009, 161; Puusa 2011a, 118–119.)

Määrällistä ja laadullista tutkimusta voidaan käyttää täydentämään toisiaan (Hirsjärvi ym. 2009, 136–137). Niitä yhdistämällä saadaan mahdollisimman laaja näkemys aiheesta ja tietoa ilmiön ymmärtämiseksi. Määrällisen ja laadullisen tutkimuksen yhdistäminen tarkoittaa metodologista triangulaatiota. Tutkijatriangulaatioksi kutsutaan ryhmää, jossa on useampi tutkija. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 58–61.) Tässä tutkimuksessa käytimme kahta eri triangulaatiomenetelmää. Ensimmäinen oli metodologinen triangulaatio, koska yhdistimme määrällisen ja laadullisen tutkimusmenetelmän. Näin saimme tutkimuksen tuloksista syvällisempiä ja ymmärrettävämpiä. Toinen oli tutkijoiden triangulaatio, koska tutkijaryhmässämme oli kolme opiskelijaa. Tutkijaryhmän koko mahdollistaa erilaisten näkökulmien esille tulon, yhteistyön tutkimuksen eri vaiheissa ja reliabiliteetin vahvistumisen.

5.2 Tutkimuksen kohderyhmä

Halusimme saada tutkimuksellamme määrällistä tietoa koulukiusaamisilmiöstä yläkoulussa. Päätimme toteuttaa tutkimuksemme kokonaistutkimuksena ja valitsimme tutkimukseemme keskikokoisen (yli 100 oppilaan) yläkoulun. Kysyimme kahta koulua Kuopion ulkopuolelta. Toinen kysytty yläkoulu ei halunnut lähteä tutkimukseen, mutta Kauppi-Heikin yläkoulu ilmaisi halukkuutensa aloittaa yhteistyön meidän kanssamme. Teimme ohjaussopimuksen Kauppi-Heikin koulun kanssa maaliskuussa 2011 ja aloimme suunnitella tutkimuksen toteuttamista.

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat Kauppi-Heikin yläkoulun 7.–9.-luokkalaiset oppilaat. Tutkimuksessa halusimme hyödyntää kaikki 202 yläkoulun oppilasta riittävän otoksen saamiseksi. Kyselyyn vastasi 109 oppilasta eli vastausprosentti oli 54. Joidenkin oppilaiden vanhemmat olivat kieltäneet lastaan osallistumasta kyselyyn, osa oppilaista kieltäytyi omasta tahdostaan sekä muutama jätti kyselyyn vastaamisen kesken.

5.3 Aineistonkeruumenetelmä

Määrällisessä tutkimuksessa yleisin aineistonkeruumenetelmä on standardoitu kyselylomake, jolloin kaikki vastaajat vastaavat täysin samoihin kysymyksiin (Vilkkä 2005, 73). Määrällisen tutkimuksen kyselylomakkeen kysymykset ovat yleensä suljettuja eli strukturoituja kysymyksiä (Heikkilä 2005, 50). Puusan (2011b, 81) mukaan strukturoidussa kyselyssä laaditaan kysymykset etukäteen tutkittavan ilmiön tai asian teorialiedon perusteella. Strukturoidussa kyselyssä kysymysten järjestys ja muoto on aina vakio sekä vastausvaihtoehdot ovat näkyvillä. Vastausvaihtoehdoista vastaaja ottaa parhaiten omaa mielipidettään kuvaavan kohdan. Tällaista suunniteltua lomakekyselyä kutsutaan survey-tutkimukseksi. Sen avulla voidaan kerätä tehokkaasti ja taloudellisesti tietoa isoiltakin ennalta määritellyiltä tutkimusjoukoilta. (Hirsjärvi ym. 2009, 134; Heikkilä 2008, 19.)

Kysymystyyppinä määrällisessä tutkimuksessa on yleensä suljettuja eli monivalintakysymyksiä, joissa vastausvaihtoehdot ovat valmiina. Suljettujen kysymysten ominaisuuksina ovat vaihtoehtojen lukumäärän pienuus, toisensa poissulkevuus ja järjestyksensä sekä vaihtoehtojen lukumäärän selvä näkyvyys. Näihin kysymyksiin vastaaminen on nopeaa ja tulosten käsittely helppoa. (Heikkilä 2005, 48.) Kyselytutkimuksen etuna on, että sen avulla voi kerätä laajan tutkimusaineiston ja saada vastauksia usealta vastaajalta moneen eri kysymykseen (Heikkilä 2008, 16–17). Suljettujen kysymysten vastauksissa käytetään väittämiä ja erilaisia asteikkovaihtoehtoja. Väittämissä vastaaja valitsee mielipidettään parhaiten vastaavan vaihtoehdon tai -ehdot. Asteikkoliseen vastausvaihtoehtoon vastaamalla vastaaja ottaa kantaa kysymykseen. Suljettujen kysymysten etuna on, että saadaan paljon tietoa tiivistetyssä tilassa. Heikkoutena on, ettei vastausten painoarvoa voida päätellä. Tavallisin asteikko mielipideväittämissä on Likertin asteikko. Likertin asteikot ovat tavallisimmin 4- tai 5-portaisia, joiden ääripäinä ovat esimerkiksi täysin samaa mieltä ja täysin eri mieltä. Likertin asteikkoa käytettäessä suunnitellaan asteikkojen arvot ja määrä, sanallinen ilmaisu sekä aloitetaanko samaa mieltä vai eri mieltä vaihtoehtoilta. Lisäksi suunnitellaan keskikohdan arvo esimerkiksi: ”en osaa sanoa”. Keskikohdan arvo voidaan jättää myös kokonaan pois. (Heikkilä 2005, 53.)

Suljetun kysymyksen vastausvaihtoehtoa voidaan täydentää avoimella vaihtoehdolla. Tällöin puhutaan sekamuotoisesta kysymyksestä. Sekamuotoisen kysymyksen avoimet vaihtoehdot voivat olla esimerkiksi ”joku muu, mikä?”. Avointen kysymysten

tyypillinen ominaisuus on laatimisen helppous. Niitä on kuitenkin työläs käsitellä ja vastaajista voi olla houkuttelevaa jättää niihin vastaamatta. Vastauksista saattaa löytyä jotakin, mitä ei ole etukäteen osattu ajatella. Avoimet kysymykset olisi hyvä sijoittaa lomakkeen loppuun ja jättää tarpeeksi tilaa vastauksille. (Heikkilä 2005, 49–52.) Avoimilla kysymyksillä tässä tutkimuksessa kerättiin laadullista aineistoa, sillä laadullisen tutkimuksen kysymystyyppeinä käytetään usein avoimia kysymyksiä. Näissä avoimissa kysymyksissä ei vastaajan valintamahdollisuuksia rajoiteta. Avoimissa kysymyksissä voidaan kuitenkin ohjata vastaajan ajatusten suuntaa. (Heikkilä 2005, 49.)

Kyselylomaketta käytettäessä selkeä ja siisti ulkoasu, tekstin hyvä asettelu, selkeät vastausohjeet ja yhden asian kerrallaan kysyminen ovat tärkeitä. Lisäksi on huomioitava kyselylomakkeen looginen järjestys, juokseva numerointi ja kysymysten ryhmittely aiheittain. Kyselylomakkeessa voidaan käyttää kontrollikysymyksiä luotettavuuden vuoksi. Kyselylomaketta pitäisi olla helppo käsitellä ja syöttää tilasto-ohjelmaan. Lisäksi sen tulisi olla sopivan pituinen ja esitestattu. (Heikkilä 2005, 48.) Kyselyn esitestauksen tarkoituksena on arvioida kyselylomakkeen luotettavuutta ja käytettävyyttä testaamalla kysely erillisillä koehenkilöillä ennen varsinaista tutkimusta. Testaajien tehtävänä on arvioida mittarin käytettävyyttä vastaajan näkökulmasta. Esitestauksesta saatujen vastausten perusteella tutkijat voivat puolestaan arvioida mittarin käytettävyyttä, toimivuutta ja kykyä mitata tutkittavia muuttujia. (Vilkkä 2007, 78–79.)

Tutkimukseemme valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi strukturoidun sähköisen lomakekyselyn (liite 1). Sopivaa valmista mittaria eli kyselylomaketta ei löytynyt, joten laadimme kyselylomakkeen itse maaliskuussa 2011. Kyselylomakkeen laadimme ilmiöstä löytyneen kirjallisen tiedon perusteella. Kirjallisuuskatsauksen avulla tutustuimme jo olemassa olevaan tietoon kiusaamisilmiöstä sekä aikaisempien kiusaamisesta tehtyjen tutkimusten keskeisiin tuloksiin. Kyselylomakkeen koostimme suljetuista kysymyksistä sekä niitä tarkentavista avoimista kysymyksistä. Kyselylomakkeen jaoimme viiteen osaan, jotka pohjautuivat tutkimuskysymyksiimme. Kyselylomakkeeseen valitsimme taustamuuttujiksi vastaajan luokka-asteen, sukupuolen ja roolin kiusaamistilanteessa. Aihealueiksi muodostuivat kiusaamisen yleisyys, kiusaamiseen liittyvät tunteet, ajatukset ja mielipiteet sekä oppilaiden että kouluhenkilökunnan toiminta kiusaamistilanteissa. Kyselylomakkeessamme oli monivalintakysymyksiä, väittämiä, sekakysymyksiä ja avoimia kysymyksiä.

Monivalintakysymyksissä yläkoululaiset saivat valita vain yhden parhaiten kuvaavan vaihtoehdon Likertin asteikolla. Väittämissä yläkoululaiset saivat valita, olivatko samaa vai eri mieltä kuin esitetty väittämä. Sekakysymyksissä yläkoululaiset saivat valita valmiin vaihtoehdon tai kirjoittaa itse paremman vaihtoehdon. Lomakkeessa oli myös sekakysymyksiä, joihin yläkoululaiset saivat halutessaan tarkentaa omin sanoin. Avoimeen kysymykseen yläkoululaiset saivat kertoa mielipiteensä sekä tuoda esille ajatuksiaan, tunteitaan ja kokemuksiaan koulukiusaamisesta koulussaan.

Kyselylomaketta arvioivat Kauppi- Heikin koulun henkilökunnasta rehtori ja apulaisrehtori. Muokkasimme heidän mielipiteensä mukaisesti muutamien kysymysten sanasisältöjä kuvaavampaan muotoon. Esitestasimme myös kyselylomakkeen luokkakavereillamme. Heiltä saadun palautteen mukaisesti muokkasimme vielä joitakin kyselylomakkeen sanamuotoja. Esitestauksessa esille nousi kyselylomakkeen kaksi samanlaista kysymystä, jotka ovat kontrollikysymyksiä. Kontrollikysymykset olivat kyselylomakkeen vastauksien johdonmukaisuuden ja luotettavuuden tarkistamista varten. Kyselylomakkeen tekemisessä hyödynsimme edellä mainittujen, testiryhmän ja Kauppi- Heikin koulun henkilökunnan lisäksi opinnäytetyön ohjaajan ja menetelmätyöpajan ohjaajan antamaa palautetta.

Aineiston kerääminen toteutettiin Internet-kyselynä kaikille tutkimukseen osallistuville Kauppi-Heikin yläkoululaisille. Kysely oli avoinna Typala-palautejärjestelmässä kuukauden ajan huhti–toukokuussa 2011, jolloin kaikilla halukkailla oppilailla oli mahdollisuus vastata kyselyyn. Typala on verkkokyselyiden tekemiseen tarkoitettu palautejärjestelmätyökalu, jolla voidaan toteuttaa esimerkiksi opinnäytetyöhön liittyvää aineiston keruuta. Typalasta on helppo siirtää kyselyyn liittyvät vastaukset ja tilastot SPSS- tilasto-ohjelmaan suoraan sähköisessä muodossa. (Typalan käyttöohje 2009.) Typala -palautejärjestelmätyökalun on muokannut Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Kyselyn suorittamiseen tarvittava Typala -palautejärjestelmän Internet-osoite lähetettiin sähköpostilla Kauppi-Heikin koulun apulaisrehtorille, joka organisoi oppilaiden kyselyyn vastaamisen oppituntien aikana. Internet-osoitteen mukana lähetimme saatekirjeen (liite 2), jonka avulla yhteyshenkilö ohjasi oppilaita kyselyyn vastaamisessa.

5.4 Aineisto käsittely ja analysointi

Aineiston keräämisen jälkeen aloitetaan aineiston käsittely, jotta saadaan vastauksia tutkimusongelmiin (Heikkilä 2008, 143). Kyselyn vastausajan päätyttyä tallensimme vastaukset Typala palautejärjestelmään toukokuussa 2011. Tutkimuksessamme on yli sata havainnointiyksikköä, joten päätimme käsitellä ne tilastointiohjelmalla. Määrällisen tutkimusaineiston käsittelyssä ja analysoinnissa käytimme SPSS-tilastointiohjelmaa. Syksyllä 2011 siirsimme raakadatan Excel-taulukkoon, jonka jälkeen siirsimme tulokset SPSS-tilastointiohjelmaan havaintomatriisiksi. Havaintomatriisissa aina yksi havaintoyksikkö sijoittui omalle rivilleen.

Tarkistimme sekä vertasimme havaintomatriisia ja Typalaan tallennettuja vastauksia manuaalisesti. Halusimme varmistaa, että aineisto on siirtynyt SPSS-ohjelmaan kokonaisuudessaan oikein. Tarkistimme vastauksista, ettei niistä puuttunut tietoja ja varmistimme vastauksien loogisuuden tarkistuskysymysten avulla. Varmistimme kyselylomakkeiden numeroinnin oikeellisuuden matriisissa, jotta myöhemmin voimme tarkistaa tietojen oikeellisuuden tarvittaessa raakadatasta. Havaintomatriisia tarkistaessa tuli esille, että tässä tutkimuksessa kadon osuus oli 46 % vastaajista. Joidenkin oppilaiden vanhemmat olivat kieltäneet lastaan osallistumasta kyselyyn, osa oppilaista kieltäytyi omasta tahdostaan sekä muutama jätti kyselyyn vastaamisen kesken.

Määrällisen aineiston käsittelyn aloitimme SPSS-ohjelmassa määrittelemällä muuttujat, nimeämällä ja laittamalla muuttujien ominaisuudet numeraaliseen muotoon. Annoimme muuttujille tarkemmat selitteet, kuten 1 = tyttö ja määrittelimme muuttujille mitta-asteikot kyselylomakkeen mukaisesti. Muuttujien määrittelyn jälkeen tarkistimme muuttujien nimien ja arvojen selitteet kyselylomakkeen kanssa vastaaviksi, jottei myöhemmin analysoinnissa tulisi virheellisyyksiä. Muuttujiksi valitsimme sukupuolen, luokka-asteen ja roolin koulukiusaamisessa.

Teimme ajosuunnitelman aineiston käsittelyä ja analysointia varten sekä tarkastelimme tuloksia frekvenssien ja ristiintaulukoinnin avulla. Frekvenssien avulla saimme laskennallista tietoa kiusaamisen yleisyydestä, sekä kiusattujen, kiusaajien ja sivustaseuraajien määrästä, kiusaamiseen puuttumisen määrästä Kauppi-Heikin yläkoulussa. Ristiintaulukoinnilla voidaan tarkastella kahta muuttujaa tai kysymystä yhtä aikaa (Kananen 2010, 105–106). Ristiintaulukoinnilla pystyimme selvittämään

kahden eri muuttujan yhteyttä. Teimme joitakin kahden muuttujan arviointeja Khi-toiseen testauksella. Otoksemme oli kuitenkin niin pieni, ettei merkittäviä riippuvuuksia muuttujien analysoinnissa saatu. Tulokset on esitelty tutkimuksessamme sanallisessa muodossa ja % -lukuina. Lisäksi havainnollistamisessa olemme käyttäneet graafista esittämistapaa: taulukoita sekä pylväskuvioita.

Laadullista aineistoa voidaan käsitellä monella tapaa. Aineisto voidaan jakaa eri yläkäsitteiden alle alustaviin luokkiin. Luokkien avulla on helpompi käydä läpi aineisto järjestelmällisesti. Aineiston jakaminen eri yläkäsitteiden alle ei ole kuitenkaan varsinaista aineiston sisällönanalyysiä. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 18–19.) Kyselylomakkeen suljettuja kysymyksiä tarkentavat avointen kysymysten vastaukset sekä kahden avoimen kysymyksen vastaukset ryhmittelimme aineiston mukaisesti. Aineiston ryhmittely tapahtui niin, että jokaisen kysymyksen aineistosta teimme yläkäsitteen, jonka alle keräsimme kaikki vastaukset. Näin saimme jokaisen kysymyksen kohdalle viisi (5) yläkäsitettä. Yläkäsitteitä olivat esimerkiksi: kiusaamiseen puututaan ja siitä puhutaan tarpeeksi, kiusaamiseen ei puututa eikä puhuta tarpeeksi, en osaa sanoa, kiusaamista ei ole, jotain muuta. Näillä yläkäsitteillä tiivistimme ja pelkistimme tiedon, jolloin oli helpompi poimia vastauksista merkityksellisiä asioita tuloksiimme sekä tehdä johtopäätöksiä.

Laadullisessa osiossa oli muutama yksittäinen epäasiallinen vastaus, jotka jätettiin huomioimatta aineiston kategoriointissa. Asiattomista vastauksista esimerkkinä oli, että ”Suomi on paras ja voittaa mm kisat”. Epäasiallisiin vastauksiin saattoi vaikuttaa vastaajan ikä ja se, että yläkoululaiset ovat voineet ymmärtää kysymyksen väärin.

Tulosten tulkinta perustuu eri tutkimusmenetelmien käyttöön samassa tutkimuksessa eli triangulaatiomenetelmään. Näin saadaan eri näkökulmista vahvistusta tutkimustulokselle. (Kananen 2008b, 84–85.) Kyselyn avointen kysymysten avulla pyrimme ymmärtämään ilmiötä, saamaan tietoa tunteista, ajatuksista, mielipiteistä ja toiminnasta sekä ilmiön esiintyvyydestä ja laajuudesta (Hirsjärvi ym. 2009, 164). Avoimilla kysymyksillä saimme lisää tietoa koulukiusaamisesta ja siihen liittyvistä ajatuksista, tunteista, mielipiteistä ja toiminnasta koulukiusaamistilanteissa. Avoimien kysymysten tulokset ovat tulososiossa määrällisten aineiston yhteydessä ja analysoimme niitä johtopäätöksissä rinnakkain määrällisen aineiston kanssa.

5.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen eettisyyteen kuuluu, että tutkimusta varten tarvitaan tutkittavan tietoinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta. Kyselytutkimusta suorittaessa voidaan kyselyyn vastaaminen luokitella suostumukseksi, mutta tällöin kyselyn saatekirjeen tulisi olla mahdollisimman informatiivinen. Tutkimukseen osallistujan tulisi tietää täysin tutkimuksen luonne sekä tutkimuksesta kieltäytymis- ja keskeyttämismahdollisuus. Tutkittavan tulisi olla tietoinen myös tutkijan eettisestä vastuusta, aineiston säilyttämis- ja julkistamistavasta. Tutkimuksen hyödyt ja haitat tulisi myös tuoda tutkittaville julki. (Kankkunen & Vehviläinen- Julkunen 2009, 177–178.) Tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus on tärkeää selventää tutkittaville, etenkin nuoria tutkittaessa. Usein mietitään, riittääkö tiedon antaminen tutkimuksesta nuorille, jotka ovat alaikäisiä vai pitäisikö osallistumista kysyä myös vanhemmilta. Vastaajien tulisi saada tietää tutkimuksen tavoitteista ja sen suorittajista kehitystasonsa mukaisesti. (Merikivi 2010, 137–138.)

Solmimme ohjaussopimuksen Kauppi-Heikin koulun kanssa ja teimme tutkimuksen aineiston keräämisestä tiedotteen (liite 3) yläkoululaisille ja heidän huoltajilleen. Etukäteen lähetetystä tiedotteesta kerroimme kyselyn tarkoituksen ja tavoitteet, toteuttamisen ajankohdan ja vapaaehtoisuuden sekä tutkimuksen luonteen ja tekijät. Näin oppilaat pystyivät keskustelemaan yhdessä vanhempiensa kanssa tutkimukseen osallistumisestaan kotona etukäteen. Teimme tiedotteen (liite 2) myös kyselyn toteuttamisessa mukana olevalle kouluhenkilökunnalle. Tiedotteesta kerroimme tutkimuksen tarkoituksen ja tavoitteet sekä annoimme tietoa kyselyn toteuttamisesta ja luottamuksellisuudesta. Tutkimuksen tarkoituksena on saada totuudenmukaista tietoa. Tärkeää on, että saatu tieto on luotettavaa (Kananen 2010, 118). Internet-kyselyn hyödynnettävyyttä tulisi tarkastella tutkimuseettisesti. Tarkastelunkohteina tulisi olla vastaajien tunnistettavuus, osallisuus, vahingoittumattomuus ja luottamuksellisuus. (Merikivi 2010, 137–138.)

Aineistonkeruun käsittely- ja julkaisuvaiheessa erityisen tärkeää on huolehtia vastaajien yksityisyyden ja tunnistamattomuuden lisäksi siitä, että tulokset esitetään lukumääräisessä tilastomuodossa. (Merikivi 2010, 138). Yläkoululaiset vastasivat tutkimuksemme kyselyyn vapaaehtoisesti ja nimettömästi eivätkä henkilöllisyystiedot tulleet tutkijoiden tietoon missään tutkimuksen vaiheessa. Vastaajien pysyminen

anonyymeina varmistettiin laatimalla kysely Internet-pohjaiseksi. Kyselyn vastausosoite lähetettiin Kauppiis-Heikin koululle ja meille vastaajat näkyivät vain numeroina. Tutkimuksen tulokset arvioimme kriittisesti ja totuudenmukaisesti tutkimusraportissa. Hävitämme kyselyn tuottaman aineiston tutkimuksen valmistumisen jälkeen asianmukaisesti.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan validiteetin ja reliabiliteetin avulla. Validiteetti mittaa teoreettisen käsitteen ja saadun tuloksen suhdetta. Eli mittaako mittari haluttua ilmiötä, onko tulokset luotettavia ja vastaako tutkimusongelmiin. (Heikkilä 2008, 186; Ketokivi 2009, 60.) Tutkimuksessamme saimme vastaukset tutkimusongelmiin. Tutkimuksen reliabiliteetilla eli luotettavuudella tarkoitetaan tutkimustulosten tarkkuutta. Tulokset eivät saa olla sattumanvaraisia. Luotettavuuden voi varmistaa riittävän suurella otoskoollla. Mittaustulos on luotettava, kun sattumanvarainen mittaustulos on alhainen. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 152.) Tutkimuksen reliabiliteettiä voi arvioida myös tarkistuskysymyksellä (Heikkilä 2008, 187). Käytimme tutkimuksessamme tarkistuskysymystä, jonka vastaukset olivat samansuuntaisia toisen samanlaisen kysymyksen vastausten kanssa.

Tutkimuksessamme käytimme triangulaatiomenetelmää, joka lisää ymmärrystä ilmiöstä ja siten tutkimuksen luotettavuutta. Tulosten tulkinta perustui eri tutkimusmenetelmien käyttöön samassa tutkimuksessa, näin saimme eri näkökulmista vahvistusta tutkimustulokselle (Kananen 2008b, 84–85). Testasimme kyselylomakkeen toimivuutta etukäteen palautteen saamiseksi ja muokkaisimme kysymysten sanamuotoja sopivimmiksi. Kananen (2008b, 80) mukaan tutkimuksessa olevien kysymysten selkeydellä ja ymmärrettävyydellä voidaan lisätä luotettavuutta. Tutkimuksen luotettavuutta paransi kyselyn toteuttamistapa Internetissä, koska tällöin oli mahdollista käsitellä aineistoa helposti sähköisessä muodossa. Virheiden riski väheni aineiston käsittelyn helppouden vuoksi. Oppilaat saivat ohjauksen vastaamiseen ja Typala-palauttejärjestelmän käyttämiseen. Pystyimme myös siirtämään aineiston Typala-palauttejärjestelmästä suoraan Excel-taulukkoon ja sieltä suoraan SPSS-tilastointiohjelmaan, joka vähensi riskejä aineiston väärentymiseen ja katoamiseen eri vaiheiden välillä.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Opinnäytetyönä tehtävän tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata oppilaiden tunteita, ajatuksia ja mielipiteitä koulukiusaamisesta sekä oppilaiden ja koulunhenkilökunnan toimintaa kiusaamistilanteissa oppilaiden näkökulmasta Kauppiis-Heikin yläkoulussa. Tutkimustulokset esitetään tutkimustehtävien mukaan jaoteltuina. Halusimme tässä tutkimuksessa tuoda esille kaikkien oppilaiden näkökulmaa koulukiusaamisesta.

6.1 Vastaajien taustatiedot

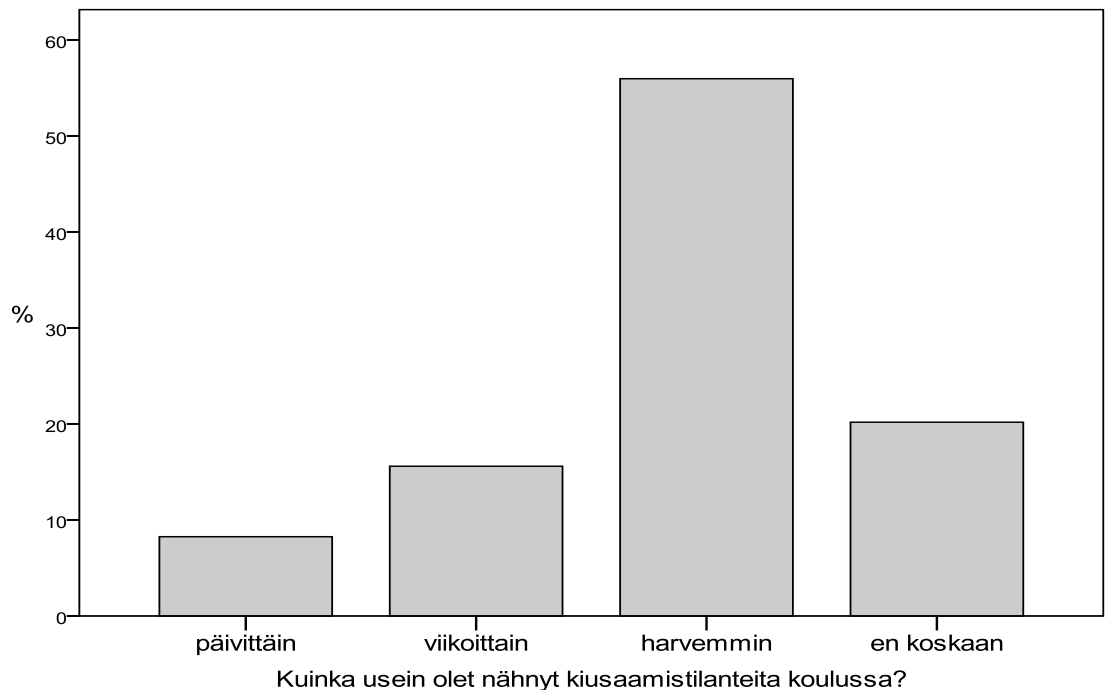
Tutkimukseemme osallistuvat kaikki vapaaehtoiset Kauppiis-Heikin koulun 7.–9.-luokkalaiset oppilaat (n=109). Kyselyyn vastanneista 45,9 % oli tyttöjä ja 54,1 % poikia. Kyselyn kysymyksissä 19–23 ja 39 ei ollut vastauspakkoa, joten näissä tuloksissa vastaajamäärän vaihteluväli oli n=99–109. Vastaajien määrässä oli vaihtelua luokka-asteittain (TAULUKKO 1). Vastaajissa oli 9.-luokkalaisia oppilaita eniten.

TAULUKKO 1. Vastaajien määrä sukupuolen ja luokka-asteen mukaan (n=109)

	Luokka-aste			n
	7 lk.	8 lk.	9 lk.	
Sukupuoli tyttö	14	15	21	50
poika	26	13	20	59
Yhteensä n	40	28	41	109
%	36,7 %	25,7 %	37,6 %	100,0 %

6.2 Kiusaamisen yleisyys Kauppiis-Heikin yläkoulussa

Yläkoululaisten kokemukset kiusaamistilanteiden näkemisen määrästä vaihtelivat (KUVIO 1). Kiusaamistilanteita Kauppiis-Heikin yläkoulussa ei ollut nähnyt koskaan viidennes (20,2 %) yläkoululaisista, ja yli puolet (56 %) yläkoululaisista kertoi näkevänsä kiusaamistilanteita harvemmin kuin viikoittain. Yhteensä lähes joka neljäs (23,9 %) kertoi nähneensä kiusaamistilanteita viikoittain. Yläkoululaisista 15,6 % kertoi näkevänsä kiusaamistilanteita viikoittain ja 8,3 % yläkoululaisista päivittäin.

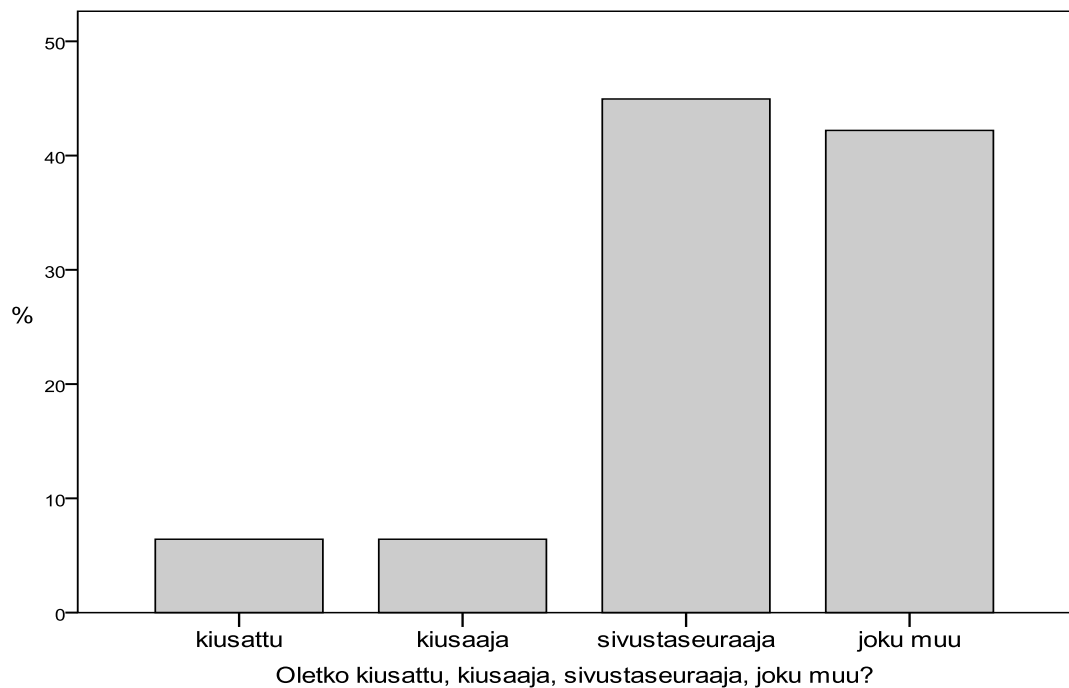

KUVIO 1. Kiusaamisen yleisyys Kauppi-Heikin yläkoulussa (n=109)

Kiusaamistilanteiden näkeminen vaihteli luokka-asteittain. Yläkoulun 7.-luokkalaisista 15 % näki kiusaamistilanteita viikoittain ja puolet (52.5 %) harvemmin. Joka kolmas (32.5 %) ei ollut nähnyt kiusaamistilanteita koskaan. Yläkoulun 8.-luokkalaisista joka viides (22.2 %) näki kiusaamistilanteita viikoittain, joka kolmas (39.3 %) harvemmin ja joka viides (28.6 %) ei ollut nähnyt kiusaamistilanteita koskaan. Yläkoulun 9.-luokkalaisista joka viides (26.8 %) näki kiusaamistilanteita viikoittain, suurin osa (70.7 %) harvemmin ja 2.4 % ei ollut nähnyt kiusaamistilanteita koskaan.

6.3 Kiusaamisen roolit Kauppi-Heikin yläkoulussa

Kiusaajia ja kiusattuja oli yläkoululaisista saman verran. Kiusaajia yläkoulun oppilaista oli 6.4 % ja kiusattuja 6.4 %. Sivustaseuraajia yläkoulun oppilaista oli melkein puolet (45 %). Tytöt valitsivat roolikseen kiusaajan useammin kuin pojat. Yläkoulun tytöistä joka kymmenes (10 %) ja pojista 3.4 % koki olevansa kiusaaja. Kiusatuksi itsensä tunnusti yläkoulun tytöistä 6 % ja pojista 6.8 %. Sivustaseuraajaksi tunnisti itsensä puolet tytöistä (50 %) ja pojista (40.7 %). Kiusaamisen rooleista (KUVIO 2) sivustaseuraajia oli Kauppi-Heikin yläkoulussa eniten (45 %).

KUVIO 2. Yläkouluikäisten roolit kiusaamistilanteissa Kauppi-Heikin yläkoulussa. (n=109)

Yläkoulun 7.-luokkalaisissa kiusaajaksi ei tunnistaunut yksikään (0 %) oppilas, kiusatuksi tunnisti itsensä 2.5 % oppilaista ja sivustaseuraajaksi kolmasosa (37.5 %) oppilaista. 7.-luokkalaisista oppilaista yli puolet (60 %) ei kokenut kuuluvansa mihinkään edellä olevaan ryhmään ja määritteli itsensä omin sanoin.

Yläkoulun 8.-luokkalaisissa kiusaajia oli 14.3 %, kiusattuja joka kymmenes (10.7 %) ja sivustaseuraajia kolmasosa (32.1 %) oppilaista. Yläkoulun 8.-luokkalaisista melkein puolet (42.9 %) ei kokenut kuuluvansa mihinkään edellä olevaan ryhmään ja määritteli itsensä omin sanoin.

Yläkoulun 9.-luokkalaisista oppilaista oli kiusaajia 7.3 %, kiusattuja saman verran 7.3 % ja sivustaseuraajia yli puolet (61 % oppilaista). Yläkoulun 9.-luokkalaisista oppilaista joka viides (24.4 %) ei kokenut kuuluvansa mihinkään edellä olevaan ryhmään ja määritteli itsensä omin sanoin.

Kiusaamisen roolit vaihtelivat luokka-asteittain (TAULUKKO 2). Kiusattuja ja kiusaajia oli eniten yläkoulun kahdeksannella luokalla: kiusaajia 14.3 % ja kiusattuja 10.7 % oppilaista. Vähiten kiusaajia ja kiusattuja oli yläkoulun 7. luokalla: kiusaajia 0 % ja

kiusattuja 2.5 %. Sivustaseuraajia oli eniten 9.-luokkalaisissa oppilaissa. Yläkoulun 9.-luokkalaisista 61 % koki roolikseen kiusaamistilanteissa sivustaseuraajan.

TAULUKKO 2. Kiusaamisen roolit luokka-asteittain Kauppi-Heikin yläkoulussa (n=109)

Luokka-aste		Oletko kiusattu, kiusaaja, sivustaseuraaja, joku muu?				Yhteensä
		kiusattu	kiusaaja	sivustaseuraaja	joku muu	
7 lk.	Määrä	1	0	15	24	40
	% Luokka-asteesta	2,5 %	0 %	37,5 %	60 %	100 %
8 lk.	Määrä	3	4	9	12	28
	% Luokka-asteesta	10,7 %	14,3 %	32,1 %	42,9 %	100 %
9 lk.	Määrä	3	3	25	10	41
	% Luokka-asteesta	7,3 %	7,3 %	61 %	24,4 %	100 %
Yhteensä	Määrä	7	7	49	46	109
	% Luokka-asteesta	6,4 %	6,4 %	45 %	42,2 %	100 %

Kaikista yläkoululaisista melkein puolet (42.2 %) ei kokenut kuuluvansa mihinkään valmiiksi lueteltuun ryhmään kiusaamisen rooleissa (kiusattu, kiusaaja, sivustaseuraaja) ja vastasivat "joku muu" kohtaan. Avoimeen kysymykseen kiusaamisen rooleista yläkoululaiset olivat määritelleet roolinsa omin sanoin. Rooleiksi he kertoivat esimerkiksi olleen aikaisemmin kiusattu, olevansa puolustaja tai kiusoiteltu sekä olevansa useammassa roolissa yhtä aikaa (kiusattu ja sivustaseuraaja).

6.4 Yläkoulun oppilaiden toiminta koulukiusaamistilanteissa ja niiden jälkeen Kauppi-Heikin yläkoulussa

Kiusaamiseen osallistuminen ryhmän painostuksesta (n=109)

Suurin osa (69.7 %) yläkoululaisista vastasi, ettei osallistu kiusaamiseen ryhmän painostuksesta. Ryhmän painostuksesta kiusaamiseen arveli osallistuvansa 5.5 % yläkoululaista ja joka neljäs (24.8 %) yläkoululaisista vastasi ”en osaa sanoa”.

Sukupuolella oli vaikutusta kiusaamiseen osallistumisessa ryhmän painostuksesta (TAULUKKO 3). Pojista 59.3 % ja tytöistä 82 % ei mielestään osallistunut kiusaamiseen ryhmän painostuksesta. Tytöistä 8 % ja pojista 3.4 % osallistui mielestään kiusaamiseen ryhmän painostuksesta. Kolmas osa (37.3 %) pojista ja joka kymmenes (10 %) tyttö ei osannut sanoa, osallistuiko kiusaamiseen ryhmän painostuksesta.

TAULUKKO 3. Kiusaamiseen osallistuminen ryhmän painostuksesta (n=109)

			Osallistun kiusaamiseen ryhmän painostuksesta			Yhteensä
			samaa mieltä	en osaa sanoa	eri mieltä	
Sukupuoli	tyttö	Määrä	4	5	41	50
		%	8 %	10 %	82 %	100 %
		Sukupuoli				
	poika	Määrä	2	22	35	59
		%	3,4 %	37,3 %	59,3 %	100 %
		Sukupuoli				
Yhteensä		Määrä	6	27	76	109
		%	5,5 %	24,8 %	69,7 %	100 %
		Sukupuoli				

Viidennes (20.2 %) yläkoululaisista oli sitä mieltä, että muut oppilaat osallistuivat kiusaamiseen ryhmän painostuksesta. Joka viidennen (22 %) mielestä muut oppilaat

eivät osallistuneet kiusaamiseen ryhmän painostuksesta. "En osaa sanoa" vastasi yli puolet (57.8 %) oppilaista.

Kiusatun välttely kiusaamistilanteen jälkeen (n=109)

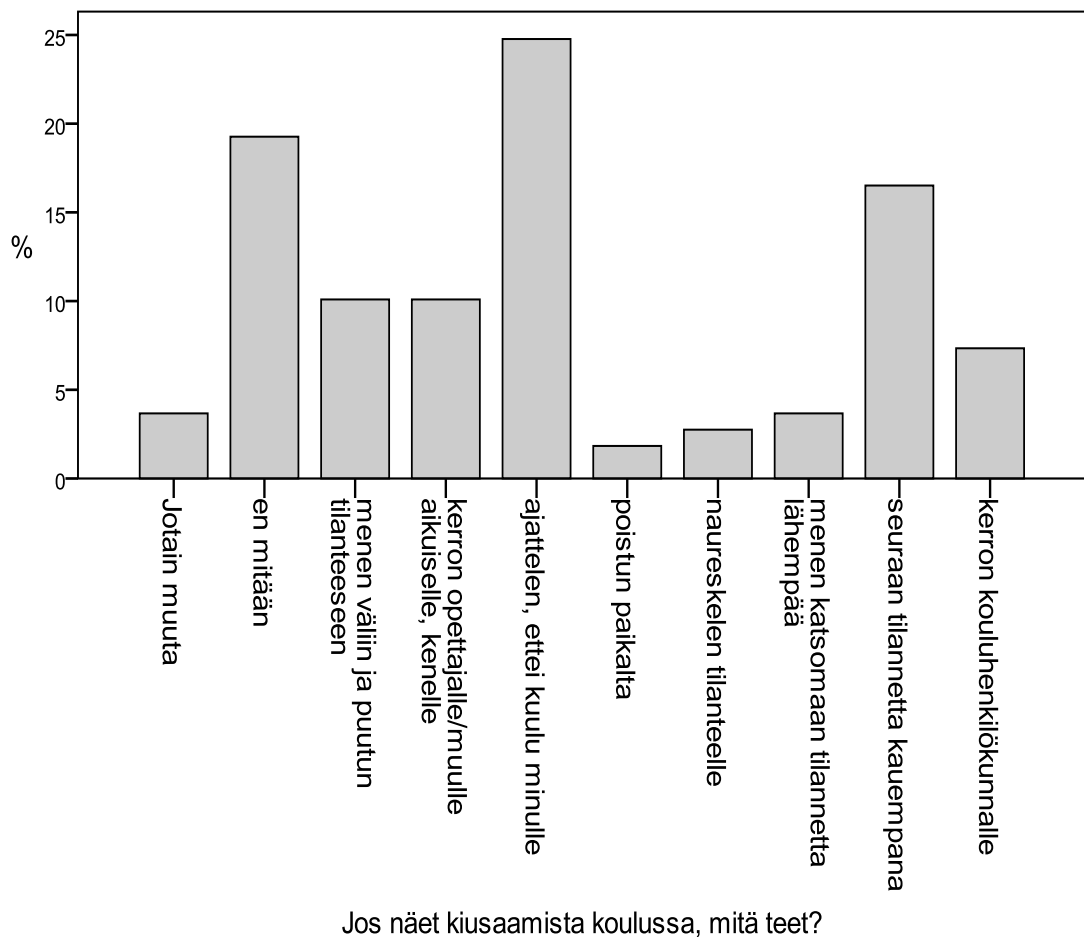
Yläkoululaisten välttelykäyttäytymisessä kiusattuun oli eroa oppilaiden välillä. Yläkoulun oppilaista yli puolet (59.6 %) eivät vältelleet omasta mielestään kontaktia kiusattuun kiusaamistilanteen jälkeen. Yläkoulun oppilaista 40.4 % vältteli kontaktia kiusattuun kiusaamistilanteiden jälkeen. Kiusatun välttelemiseen vaikutti yläkoululaisen rooli kiusaamistilanteessa (TAULUKKO 4). Kiusaajat välttelivät kiusattua eniten (70.5 % kiusaajista). Sivustaseuraajista melkein puolet (44.9 %) vältti kontaktia kiusattuun kiusaamistilanteen jälkeen.

TAULUKKO 4. Kontaktin välttäminen kiusattuun kiusaamistilanteen jälkeen (n=109)

Oletko kiusattu, kiusaaja, sivustaseuraaja, joku muu?		Vältän kontaktia kiusattuun kiusaamistilanteen jälkeen				Yhteensä
		samaa mieltä	melkein samaa mieltä	melkein eri mieltä	eri mieltä	
kiusattu	Määrä	1	1	3	2	7
	%	14,3 %	14,3 %	42,9 %	28,6 %	100 %
kiusaaja	Määrä	2	3	2	0	7
	%	28,6 %	42,9 %	28,6 %	0 %	100 %
sivustaseuraaja	Määrä	7	15	17	10	49
	%	14,3 %	30,6 %	34,7 %	20,4 %	100 %
joku muu	Määrä	7	8	12	19	46
	%	15,2 %	17,4 %	26,1 %	41,3 %	100 %
Yhteensä	Määrä	17	27	34	31	109
	%	15,6 %	24,8 %	31,2 %	28,4 %	100 %

Oppilaiden toiminta kiusaamistilanteita nähdessään (n=109)

Yläkoululaiset toimivat kiusaamistilanteita nähdessään monella tavalla (KUVIO 3). Joka neljäs (24.8 %) yläkoululaisista ajatteli nähdessään kiusaamistilanteita, ettei se kuulunut hänelle ja melkein joka viides (19.3 %) ei tehnyt mitään nähdessään kiusaamista. Joka kymmenes (10.1 %) yläkoululainen meni kiusaamistilanteen nähdessään väliin ja puuttui tilanteeseen. Yläkoulun oppilaista yhteensä 17.1 % kertoi kiusaamistilanteen näkemisestä koulunhenkilökunnalle, opettajalle tai muulle aikuiselle. Yhteensä joka viides (20.2 %) yläkoululaisista jäi seuraamaan kiusaamistilannetta. Kauempaa tilannetta jäi seuraamaan 16.5 % ja tilannetta lähempää meni katsomaan 3.7 % yläkoululaisista. Yläkoululaisista 2.8 % naureskeli kiusaamistilanteelle.

KUVIO 3. Oppilaiden toiminta kiusaamistilanteita nähdessä (n=109)

Kiusaamistilanteita nähdessään sivustaseuraajat toimivat monella tavalla. Sivustaseuraajista joka kolmas (36.7 %) ajatteli kiusaamistilanteita nähdessään, ettei se kuulunut hänelle. Joka neljäs (28.5 %) sivustaseuraajista jäi seuraamaan kiusaamistilannetta. Melkein joka neljäs (22.4 %) sivustaseuraajista seurasi kiusaamistilannetta kauempaa, ja 6.1 % meni seuraamaan kiusaamistilannetta lähempää. Sivustaseuraajista 6.1 % meni kiusaamistilanteita nähdessään väliin ja puuttui tilanteeseen. Sivustaseuraajista yhteensä joka kymmenes (10.2 %) kertoi kiusaamistilanteita nähdessään asiasta koulunhenkilökunnalle, opettajalle tai muulle aikuiselle.

Yläkoululaisista 3.7 % vastasi kiusaamistilanteita näkemiseen liittyvää toimintaa kysyttäessä ”jotain muuta” ja kertoi omin sanoin omasta toiminnastaan kiusaamistilanteita nähdessään. Avoimessa kysymyksessä yläkoululaiset vastasivat kertovansa kiusaamisesta vanhemmille, jollekin aikuiselle tai koulunhenkilökunnalle. Koulunhenkilökunnasta yläkoululaiset mainitsivat rehtorin, opettajan ja välituntivalvojan henkilöiksi kenelle kertoivat kiusaamisesta. Yläkoululaiset kertoivat vastauksissaan puuttuvansa kiusaamiseen, mikäli kiusattu oli tuttu tai mikäli kiusattu oli heidän mielestään mukava. Muutama ”jotain muuta” vastanneista kertoi nauravansa vieressä tai seuraavansa vierestä kiusaamista.

Kiusaaminen seuraaminen sivusta tekemättä mitään (n=109)

Yli puolet (54.1 %) yläkoululaisista seurasi kiusaamista sivusta tekemättä mitään. Yläkoulun oppilaista 45.9 % ei mielestään seurannut kiusaamista tekemättä mitään. Sivustaseuraajista suurin osa (73.4 %) seurasi kiusaamistilanteita sivusta tekemättä mitään.

Kiusaamisesta kertominen ystävälle (n=109)

Suurin osa (71.5 %) yläkoululaisista kertoi ystävälleen, mikäli häntä kiusataan. Tytöt kertoivat ystävälleen kiusaamisesta useammin kuin pojat. Tytöistä 84 % ja pojista 61 % kertoi kiusatuksi tulemisesta ystävälleen. Joka neljäs (28.4 %) yläkoululaisista ei kertonut ystävälleen kiusatuksi tulemisesta. Tytöistä 16 % ja pojista joka kolmas (38.9

%) ei kertonut kiusatuksi tulemisesta ystävälleen. Kiusatuista suurin osa (85.7 %) kertoi ystävälleen kiusaamisesta.

Kiusaamistilanteista jutteleminen kavereiden kanssa (n=109)

Yli puolet (61.5 %) yläkoululaisista jutteli kiusaamistilanteista kavereidensa kanssa. Joka kolmas (38.5 %) yläkoululaisista vastasi, ettei juttele kiusaamistilanteista kavereidensa kanssa. Tytöt juttelivat poikia enemmän kiusaamistilanteista. Tytöistä 78 % ja pojista 47.4 % jutteli kiusaamistilanteista kavereidensa kanssa. Sukupuolen lisäksi roolilla kiusaamistilanteessa oli vaikutusta kiusaamistilanteista juttelemiseen kavereiden kanssa. Sivustaseuraajista 67.3 %, kiusatuista 57.1 % ja kiusaajista 42.9 % jutteli kiusaamistilanteista kavereidensa kanssa.

6.5 Kiusaamiseen puuttuminen Kauppi-Heikin yläkoulussa

Kiusaamista ei aina havaittu kouluyhteisössä. Opettajien kiusaamisen havaitsemista kysyttäessä joka kolmas (35.8 %) yläkoululaisista oli sitä mieltä, etteivät opettajat yleensä havainneet kiusaamista. Yläkoululaisista 16.5 % oli sitä mieltä, että opettajat havaitsevat kiusaamisen. "En osaa sanoa" vastasi melkein puolet (47.7 %) yläkoululaisista.

Yläkoululaisten vastaukset opettajien kiusaamisen havaitsemisesta vaihtelivat roolien mukaan. Kiusaajista suuri osa (85 %) oli sitä mieltä, etteivät opettajat yleensä havainneet kiusaamista ja 14.3 % yläkoululaisista kiusaajista ei osannut sanoa, havaitsevatko opettajat yleensä kiusaamisen. Kiusaajista kukaan ei ollut sitä mieltä, että opettajat yleensä havaitsivat kiusaamisen. Kiusatuista, joka neljänneen (28.6 %) mielestä opettajat yleensä havaitsevat kiusaamisen ja melkein puolet (42.9 %) kiusatuista ilmoitti, etteivät heidän mielestä opettajat yleensä havainneet kiusaamista. Kiusatuista joka neljäs (28.6 %) ei osannut sanoa, havaitsevatko opettajat yleensä kiusaamisen. Sivustaseuraajista joka kolmannen (36.7 %) mielestä opettajat eivät havainneet yleensä kiusaamista. Joka kymmenes (12.2 %) sivustaseuraajista vastasi opettajien havaitsevan yleensä kiusaamisen. Sivustaseuraajista puolet (51 %) ei osannut sanoa, havaitsevatko opettajat yleensä kiusaamisen.

Opettajat puuttuivat yleensä kiusaamiseen, mikäli olivat huomanneet sen. Yli puolet (55 %) yläkoululaisista kertoi opettajien puuttuneen kiusaamiseen, jos opettajat olivat huomanneet kiusaamisen (KUVIO 4). Yläkoululaisista 15.6 % kertoi, ettei opettaja puuttunut kiusaamiseen, huomattaessaan sellaista tapahtuvan. "En osaa sanoa vastasi joka neljäs (29.4 %) yläkoululaisista.

Opettajat puuttuvat kiusaamiseen, jos ovat huomanneet sen	Määrä	%
samaa mieltä	60	55,0
en osaa sanoa	32	29,4
eri mieltä	17	15,6
Yhteensä	109	100,0

KUVIO 4. Opettajien puuttuminen kiusaamiseen (n=109)

Suurin osa (77.1 %) yläkoululaisista oli nähnyt opettajan puuttuneen kiusaamiseen. Joka viides (22.9 %) yläkoululaisista ei ollut nähnyt opettajan puuttuneen kiusaamiseen. Lähes kaikki (95.4 %) yläkoululaisista vastasivat, etteivät olleet nähneet terveydenhoitajan puuttuneen kiusaamiseen. Yläkoululaisista 4.6 % oli nähnyt terveydenhoitajan puuttuneen kiusaamiseen. Joka neljäs (28.4 %) yläkoululaisista oli nähnyt koulunkäyntiavustajan puuttuneen kiusaamiseen ja 71.6 % ei ollut nähnyt koulunkäyntiavustajan puuttuneen kiusaamiseen. Yli puolet (54.1 %) yläkoululaisista eivät olleet nähneet muun aikuisen puuttuneen kiusaamiseen ja 45.9 % yläkoululaisista oli nähnyt jonkun muun aikuisen puuttuneen kiusaamiseen.

Melkein puolet (46.8 %) yläkoululaisista oli nähnyt kiusaamistilanteita, joihin olisi odottanut aikuisen puuttuvan, mutta tilanteeseen ei kuitenkaan ollut puututtu. Kiusaamiseen puuttumista toisen oppilaan toimesta ei ollut nähnyt 72.5 % yläkoululaisista. Joka neljäs (27.5 %) yläkoululaisista oli nähnyt toisen oppilaan puuttuneen kiusaamiseen.

Yläkoulun oppilaat pitivät kiusaamiseen puuttumista tärkeänä ja heidän mielestään siihen tulisi puuttua jotenkin. Suurin osa (89.9 %) yläkoululaisista piti kiusaamiseen

puuttumista tärkeänä. Suuri osa (88.1 %) yläkoululaisista oli myös sitä mieltä, että koulukiusaamiseen tulisi puuttua jotenkin. Joka kymmenes (10.1 %) yläkoululainen ei pitänyt kiusaamiseen puuttumista tärkeänä ja joka kymmenes (11.9 %) yläkoululainen oli sitä mieltä, ettei kiusaamiseen tarvitsisi puuttua.

Käsitykset kiusaamistilanteiden käsittelystä vaihtelivat yläkoululaisten keskuudessa. Suurin osa (65.2 %) yläkoululaisista vastasi kiusaamistilanteita käsiteltävän tarpeeksi koulussa. Joka kolmannen (34.9 %) yläkoululaisen mielestä kiusaamistilanteita ei käsitelty tarpeeksi koulussa

Avoimessa kysymyksessä kysyimme yläkoululaisilta syitä siihen, miksi aikuiset eivät puuttuneet helposti kiusaamiseen. Yläkoululaiset vastasivat aikuisten koulukiusaamiseen puuttumattomuuden syiksi sen, etteivät aikuiset havainneet koulukiusaamista, eivät ymmärtäneet sen vakavuutta ja pitivät sitä leikkinä. Yläkoululaisten mielestä aikuiset eivät puuttuneet kiusaamiseen oman jaksamisen ja kiireisyytensä vuoksi. Lisäksi yläkoululaisten mielestä myös aikuisia oli kiusaajina.

”Eivät tajua mistä on kysymys, eivät havaitse sitä, eivät ota tilannetta vakavissaan, eivät ole kiinnostuneita”

”He kiusaavat itse.”

”Heillä on parempaa tekemistä. He eivät uskalla/kehtaa”

”Ehkä heitä ei kiinnosta nuorien asiat tai ongelmat. Tai heillä on muita kiireitä tai he luulevat kiusaamista leikiksi.”

Yläkoululaiset vastasivat aikuisten kiusaamiseen puuttumattomuuden syyksi myös sen, etteivät oppilaat välttämättä kertoneet kotonaan kiusaamisesta. Yläkoululaisten mielestä aikuiset eivät myöskään puuttuneet kiusaamiseen sen vuoksi, koska heidän lapsensa olivat kieltäneet siihen puuttumisen. Yläkoululaiset kertoivat vastauksissaan, etteivät aikuiset välttämättä edes havainneet kiusaamista, koska kiusaamista ei tapahtunut silloin kun aikuinen oli läsnä. Yläkoululaisten mielestä aikuiset saattoivat ajatella että nuoret sopivat itse kiusaamisen jälkeen.

”Sitä ei välttämättä aikuinen älyä, että kyseinen tilanne saattaa olla kiusaamista. Myös on hankala huomata piilossa tapahtuvat kiusaamiset”

”Opettajat eivät viitsi kuin hieman sanoa oppilaalle, että lopeta, mutta usein se jääkin siihen. Aikuiset eivät aina edes huomaa asiaa.”

”Jotkut aikuiset saattaa ajatella, että ihan sama jos jotain oppilasta kiusataan tai, että kiusatut ja kiusaajat sopivat itse.”

Yläkoululaisten mielestä kiusaamiseen puuttumista esti myös se, että kiusaaminen ei ollut aina julkista vaan osa kiusaamisesta tapahtui sähköisesti: facebookissa ja mesessä. Yläkoululaisten mielestä aikuisten pitäisi nähdä tapahtumia enemmän nuorien tavoin.

”He eivät näe tilanteita samalla tavalla kuin lapset ja nuoret. Heidän pitäisi kuitenkin yrittää nähdä maailmaa ja tapahtumia enemmän meidänkin silmillämme.”

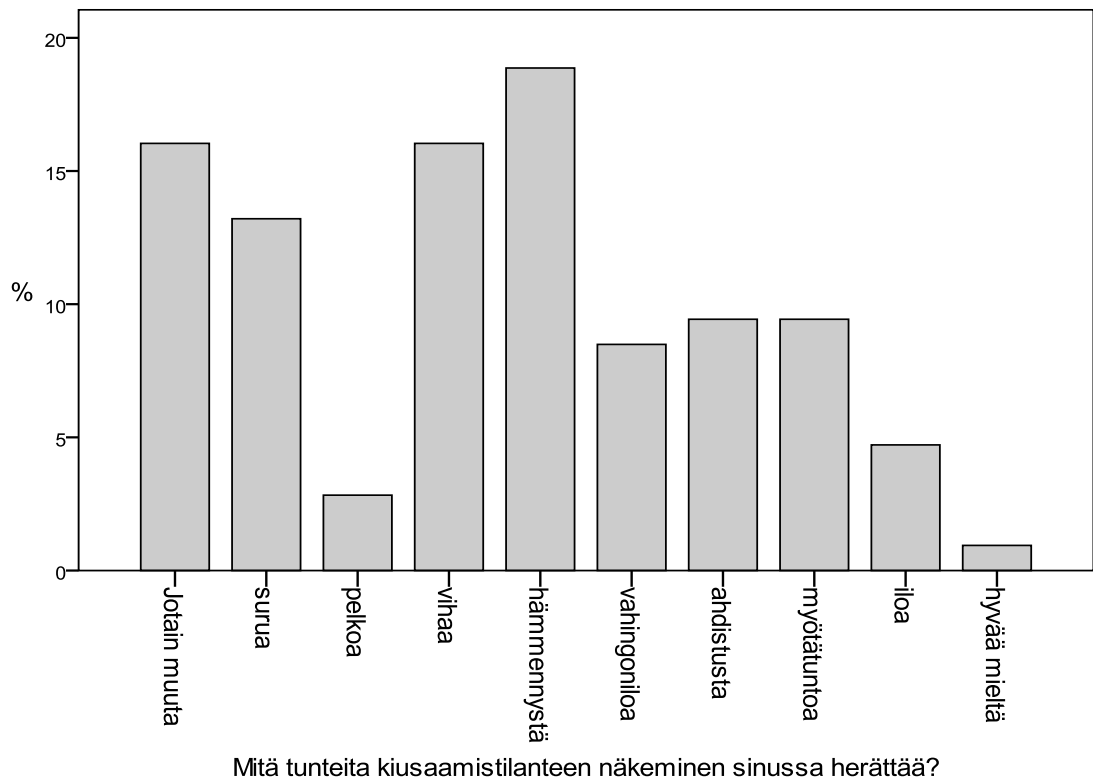
Kysyimme avoimella kysymyksellä syitä, miksi oppilaat eivät puuttuneet helposti kiusaamiseen. Yläkoululaisten mielestä oppilaat eivät puuttuneet kiusaamiseen, koska eivät olleet riittävän rohkeita ja uskalaita. Yläkoululaiset tarkensivat uskaltamisen esteenä olleen pelon tunteen. Yläkoululaisten mielestä siis oppilaat eivät puuttuneet kiusaamiseen pelon vuoksi. Yläkoululaiset pelkäsivät tulevansa itse syrjityiksi tai kiusatuiksi puuttuessaan kiusaamiseen. Yläkoululaiset pelkäsivät kaverisuhteiden huononemista ja huonoihin väleihin joutumista kiusaajan kanssa kiusaamiseen puuttumisen vuoksi. Yläkoululaiset vastasivat myös, etteivät oppilaat puuttuneet kiusaamiseen, koska pelkäsivät joutuvansa pahojen puheiden kohteeksi sekä hylätyksi joukosta. Lisäksi yläkoululaiset kertoivat kiusaamiseen puuttumattomuuden johtuvan siitäkin, ettei kiusaaminen kuulunut heille eikä toisen kiusaaminen vain kiinnostanut heitä. Yläkoululaisten mielestä oppilaat eivät välttämättä puuttuneet kiusaamiseen ryhmästä erottumisen vuoksi. Yläkoululaiset kokivat myös, etteivät halunneet tulla osalliseksi tilanteeseen, puuttumalla kiusaamiseen.

6.6 Kiusaamisen herättämät tunteet Kauppi-Heikin yläkoulussa

Kiusaamistilanteiden näkemisen herättämät tunteet (n=106)

Kiusaamistilanteiden näkeminen herätti yläkoululaisessa erilaisia tunteita, osalla positiivisia ja osalla negatiivisia tunteita (KUVIO 5). Kiusaamistilanteiden näkeminen herätti yläkoululaisissa eniten hämmennystä (18.9 %), vihaa (16 %) ja surua (13.2 %). Kiusaamistilanteiden näkeminen herätti yläkouluikäisissä vähiten pelkoa (2.8 %) ja hyvää mieltä (0.9 %). Yläkoululaisista melkein joka kymmenellä (9.4 %)

kiusaamistilanteiden näkeminen herätti ahdistuksen sekä myötätunnon tunteita (9.4 %), ja 8.5 % tunsi kiusaamistilanteita nähdessään vahingoniloa.

KUVIO 5. Kiusaamistilanteiden näkemisen herättämät tunteet Kauppi-Heikin yläkoulussa (n=106)

Melkein joka viidennes tytöistä tunsi kiusaamistilanteita nähdessään vihaa (18 %) ja surua (18 %). Hämmennystä kiusaamistilanteiden näkeminen herätti 14 % tytöistä. Joka kymmenellä (10 %) tytöllä kiusaamistilanne herätti vahingonilon, myötätunnon sekä ahdistuksen tunteita. Pojista melkein joka neljännes (23.2 %) tunsi hämmennystä ja 14.3 % vihaa kiusaamistilanteita nähdessään. Kiusaamistilanteiden näkeminen herätti melkein joka kymmenennessä pojasta myös surua (8.9 %), ahdistusta (8.9 %) ja myötätuntoa (8.9 %).

Kiusaamistilanteiden herättämät tunteet vaihtelivat tyttöjen ja poikien välillä (TAULUKKO 5). Tytöt tunsivat poikia enemmän surua ja vahingoniloa kun taas pojat tunsivat tyttöjä enemmän hämmennystä kiusaamistilanteita nähdessään. Ahdistusta ja myötätuntoa yläkoululaiset kokivat saman verran sukupuolesta riippumatta (4.7 % tytöistä ja 4.7 % pojista) kiusaamistilanteita nähdessään.

TAULUKKO 5. Kiusaamistilanteiden näkemisen herättämät tunteet sukupuolittain jaoteltuna (n=106).

Mitä tunteita kiusaamistilanteen näkeminen sinussa herättää?			Sukupuoli		Yhteensä
			tyttö	poika	
jotain muuta	Määrä		5	12	17
	% Sukupuoli		10,0 %	21,4 %	16 %
surua	Määrä		9	5	14
	% Sukupuoli		18 %	8,9 %	13,2 %
pelkoa	Määrä		1	2	3
	% Sukupuoli		2 %	3,6 %	2,8 %
vihaa	Määrä		9	8	17
	% Sukupuoli		18 %	14,3 %	16 %
hämmennystä	Määrä		7	13	20
	% Sukupuoli		14 %	23,2 %	18,9 %
vahingoniloa	Määrä		5	4	9
	% Sukupuoli		10 %	7,1 %	8,5 %
ahdistusta	Määrä		5	5	10
	% Sukupuoli		10 %	8,9 %	9,4 %
myötätuntoa	Määrä		5	5	10
	% Sukupuoli		10 %	8,9 %	9,4 %
iloa	Määrä		3	2	5
	% Sukupuoli		6 %	3,6 %	4,7 %
hyvää mieltä	Määrä		1	0	1
	% Sukupuoli		2 %	0 %	0,9 %
Yhteensä	Määrä		50	56	106
	% Sukupuoli		100 %	100 %	100 %

Yläkoululaisista 16 % halusi kertoa tunteistaan omin sanoin ja vastasivat ”jotain muuta” kohtaan. Avoimeen kysymykseen yläkoululaiset vastasivat tuntevansa säälin tunnetta nähdessään kiusaamistilanteen. Vastauksista ilmeni myös ettei yläkoululaiset tunteneet mitään ja moni ei osannut edes eritellä tunteitaan ollenkaan.

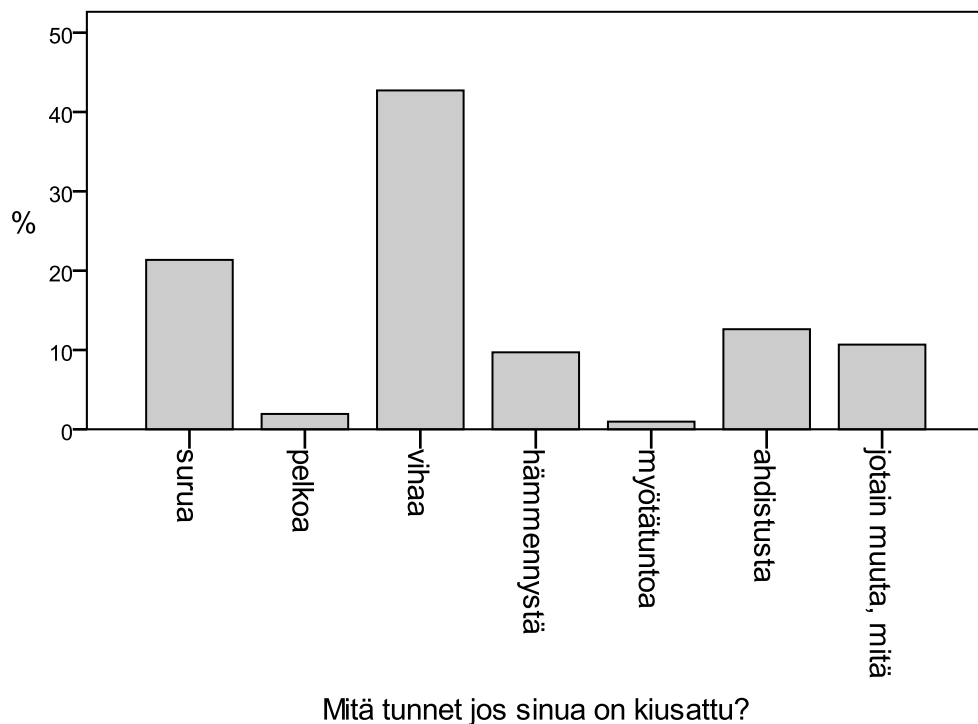
Kiusaamistilanteiden näkemisen herättämät tunteet vaihtelivat roolien mukaan (TAULUKKO 6). Sivustaseuraajista joka neljäs (26.5 %) tunsi hämmennystä, 18.4 % surua ja 16.3 % vihaa kiusaamistilanteita nähdessään. Kiusaajista yli puolet (57.1 %) tunsi vahingoniloa, 14.3 % vihaa, 14.3 % iloa ja 14.3 % hyvää mieltä kiusaamistilanteita nähdessään. Kiusatuista melkein puolet (42.9 %) tunsi pelkoa, joka neljäs (28.6 %) ahdistusta, 14.3 % vihaa ja 14.3 % hämmennystä.

TAULUKKO 6. Kiusaamistilanteen näkemisen herättämät tunteet roolien mukaan (n=106).

Oletko kiusattu, kiusaaja, sivustaseuraaja, joku muu?	Mitä tunteita kiusaamistilanteen näkeminen sinussa herättää?										Yhteensä
	Jotain muuta	surua	pelkoa	vihaa	hämmennystä	vahingoniloa	ahdistusta	myötätuntoa	iloa	hyvää mieltä	
kiusattu Määrä	0	0	3	1	1	0	2	0	0	0	7
%	0	0	42,9	14,3	14,3	0	28,6	0	0	0	100
kiusaaja Määrä	0	0	0	1	0	4	0	0	1	1	7
%	0	0	0	14,3	0	57,1	0	0	14,3	14,3	100
sivustaseuraaja Määrä	6	9	0	8	13	3	4	5	1	0	49
%	12,2	18,4	0	16,3	26,5	6,1	8,2	10,2	2	0	100
joku muu Määrä	11	5	0	7	6	2	4	5	3	0	43
%	25,6	11,6	0	16,3	14	4,7	9,3	11,6	7,0	0	100
Yhteensä Määrä	17	14	3	17	20	9	10	10	5	1	106
%	16	13,2	2,8	16	18,9	8,5	9,4	9,4	4,7	0,9	100

Tunteet, kun on ollut kiusattu (n=103)

Kiusattuna oleminen herätti monenlaisia tunteita yläkoululaisessa (KUVIO 6). Yläkoululaiset tunsivat kiusattuna ollessaan eniten vihaa (42.7 %), surua (21,4 %) ja ahdistusta (12.6 %). Vähiten kiusattuna oleminen herätti yläkoululaisissa myötätunnon (1 %) ja pelon tunteita (1.9 %).

KUVIO 6. Kiusattuna olemisen tunteet (n=103)

Kiusattuna olemisen tunteet vaihtelivat sukupuolen mukaan. Joka kolmas (33.3 %) tytöistä tunsu kiusattuna surua. Vihaa tunsu tytöistä 29.2 % ja ahdistusta 16.7 %. Yli puolet (54.5 %) pojista tunsu kiusattuna vihaa ja joka kymmenes surua (10.9 %) ja ahdistusta (9.1 %).

Joka kymmenes (10.7 %) yläkoululaisista kertoi kiusattuna olemisen tunteistaan omin sanoin ja vastasi avoimeen kysymykseen. Avoimeen kysymykseen yläkoululaiset kertoivat tunteneensa häpeää, kostonhimoa tai iloa kun heitä oli kiusattu.

Tunteet, kun toista oppilasta kiusataan (n=99)

Yläkoululaiset tunsivat monenlaisia tunteita kun toista oppilasta kiusattiin. Eniten yläkoululaiset tunsivat hämmennystä (23.2 %) ja vihaa (22.2 %) kun toista oppilasta kiusattiin. Vähiten yläkoululaiset tunsivat pelkoa (1 %) ja iloa (3 %) silloin kun toista oppilasta kiusattiin. Melkein joka kymmenes (9.1 %) yläkoululaisista oli vahingoniloinen siitä, että toista oppilasta kiusattiin. Joka kymmenes (13.1 %) oppilaista tunsi myötätuntoa kun toista oppilasta kiusattiin.

Tunteet, kun toista oppilasta kiusattiin, vaihtelivat sen mukaan, mihin rooliin yläkoululainen itsensä tunsi. Sivustaseuraaajista joka neljäs (26.1 %) tunsi hämmennystä, ja vihaa (23.9 %) sekä melkein joka viides (17.4 %) myötätuntoa kun toista oppilasta kiusattiin. Kiusaajista puolet (50 %) tunsi vahingoniloa, 16.7 % surua ja 16.7 % iloa kun toista oppilasta kiusattiin. Kiusatuista melkein puolet (42.9 %) tunsi hämmennystä, joka neljäs (28.6 %) surua, 14.3 % pelkoa ja 14.3 % myötätuntoa kun toista oppilasta kiusattiin.

Yläkoulun oppilaista joka kymmenes (12.1 %) oli vastannut ”jotain muuta” kysyttäessä tunteita kun toista oppilasta kiusattiin ja vastanneet avoimeen kysymykseen. Osa yläkoululaisista oli vastannut avoimessa kysymyksessä tunteneensa sääliä kun toista oppilasta kiusattiin. Vastauksissa ilmeni myös tunteiden riippuvan siitä oliko kiusattu kaveri vai ei

Tunteet, kun kiusannut toista oppilasta (n=100)

Yläkoululaisten tunteet vaihtelivat kiusaajana ollessaan. Yläkoululaiset tunsivat kiusaajana eniten vahingoniloa (16 %) ja ahdistusta (15 %). Joka kymmenes kiusaaja tunsi kiusaamisen jälkeen vihaa (12 %), hämmennystä (11 %) ja surua (11 %). Vähiten yläkoululaiset tunsivat kiusaajana kiusaamisen jälkeen iloa (3 %), myötätuntoa (4 %) ja pelkoa (4 %).

Yläkoululaisista melkein joka viides (18 %) kertoi kiusaajana olemisen tunteistaan omin sanoin ja vastasi avoimeen kysymykseen. Avoimeen kysymykseen yläkoululaiset vastasivat tuntevansa itseinhoa, kun olivat kiusanneet toista oppilasta. Vastauksissa esiintyi myös ajatus siitä, ettei yläkoululainen välttämättä edes huomannut kiusanneensa ja näin ollen ei tuntenut mitään.

6.7 Yläkoululaisten ajatukset ja mielipiteet koulukiusaamisesta

Turvattomuuden kokemukset koulussa kiusaamisen vuoksi (n=109)

Yläkoululaisista suurin osa (89 %) ei kokenut turvattomuutta koulussa kiusaamisen vuoksi (KUVIO 7). Turvattomuutta oli kokenut 11 % yläkoululaisista kiusaamisen vuoksi.

Koen turvattomuutta koulussani kiusaamisen vuoksi	Määrä	%
samaa mieltä	5	4,6
melkein samaa mieltä	7	6,4
melkein eri mieltä	13	11,9
eri mieltä	84	77,1
Yhteensä	109	100

KUVIO 7. Turvattomuuden kokeminen kiusaamisen vuoksi (n=109)

Kiusaamisen naamiointi leikiksi (n=109)

Puolet (49.5 %) yläkoululaisista oli sitä mieltä, että kiusaaminen naamioidaan usein leikiksi, ja 13.8 % oli sitä mieltä, ettei kiusaamista naamioida usein leikiksi. Joka kolmas (36.7 %) yläkoululainen ei osannut arvioida, naamioitiinko kiusaamista usein leikiksi ja vastasi "En osaa sanoa" (KUVIO 8).

Kiusaaminen naamioidaan usein leikiksi	Määrä	%
samaa mieltä	54	49,5
en osaa sanoa	40	36,7
eri mieltä	15	13,8
Yhteensä	109	100

KUVIO 8. Kiusaamisen naamioiminen leikiksi (n=109)

Sanallisen kiusaamisen määrä verrattuna fyysiseen kiusaamiseen (n=109)

Lähes kaksi kolmannesta (62.4 %) yläkoulun oppilaista oli sitä mieltä, että sanallista kiusaamista oli enemmän kuin fyysistä kiusaamista, ja 8.3 % oli sitä mieltä, ettei sanallista kiusaamista ollut enemmän kuin fyysistä kiusaamista. "En osaa sanoa" vastasi 29.4 % oppilaista (KUVIO 9).

Sanallista kiusaamista on enemmän kuin fyysistä kiusaamista	Määrä	%
samaa mieltä	68	62,4
en osaa sanoa	32	29,4
eri mieltä	9	8,3
Yhteensä	109	100

KUVIO 9. Sanallisen kiusaamisen määrä verrattuna fyysiseen kiusaamiseen (n=109)

Piilokiusaaminen Kauppiis-Heikin yläkoulussa (n=109)

Joka neljännen (25.7 %) yläkoululaisen mielestä piilokiusaamista oli paljon koulussa (KUVIO 10). Joka kymmenennen (12.8 %) yläkoululaisen mielestä piilokiusaamista ei ollut paljoa. Yläkoulun oppilaista 61.5 % ei osannut arvioida piilokiusaamisen määrää.

Piilokiusaamista on koulussani paljon	Määrä	%
samaa mieltä	28	25,7
en osaa sanoa	67	61,5
eri mieltä	14	12,8
Yhteensä	109	100

KUVIO 10. Piilokiusaaminen Kauppiis-Heikin yläkoulussa (n=109)

Kiusaajien pelkääminen (n=109)

Yläkoululaisista suurin osa (88.1 %) ei pelännyt kiusaajia (KUVIO 11). Kiusaajia kertoi pelkäävänsä joka kymmenes (11.9 %) yläkoululaisista.

Pelkään kiusaajia	Määrä	%
samaa mieltä	6	5,5
melkein samaa mieltä	7	6,4
melkein eri mieltä	14	12,8
eri mieltä	82	75,2
Yhteensä	109	100

KUVIO 11. Kiusaajien pelkääminen (n=109)

Kiusaamisen aiheuttamat ongelmat luokan ilmapiirissä (n=109)

Melkein joka neljäs (23.9 %) yläkoululaisista oli huomannut luokkansa ilmapiirissä olleen ongelmia kiusaamisen vuoksi. Yläkoululaisista suurin osa (76.2 %) ei ollut huomannut ongelmia luokkansa ilmapiirissä olevan ongelmia kiusaamisen vuoksi (KUVIO 12).

Olen huomannut luokkani ilmapiirissä olevan ongelmia kiusaamisen vuoksi	Määrä	%
samaa mieltä	10	9,2
melkein samaa mieltä	16	14,7
melkein eri mieltä	22	20,2
eri mieltä	61	56
Yhteensä	109	100

KUVIO 12. Luokan ilmapiiriin kohdistuvat ongelmat kiusaamisen vuoksi (n=109)

Oppilaiden tieto siitä kuinka toimia kiusaamistilanteessa (n=109)

Suurin osa yläkoululaisista tiesi kuinka toimia kiusaamistilanteessa. Yläkoululaisista 75.2 % vastasi tietävänsä kuinka toimia kiusaamistilanteessa. Joka neljäs (24.7 %) yläkoululaisista vastasi, ettei tiedä kuinka toimia kiusaamistilanteessa.

Yläkoulun tytöistä 74 % ja pojista 76.3 % tiesi kuinka toimia nähdessään kiusaamistilanteista (TAULUKKO 7).

TAULUKKO 7. Oppilaiden tieto siitä kuinka toimia kiusaamistilanteessa (n=109)

Sukupuoli		Tiedän kuinka toimia nähdessäni kiusaamistilanteita				Yhteensä
		samaa mieltä	melkein samaa mieltä	melkein eri mieltä	eri mieltä	
Tytö	Määrä	16	21	7	6	50
	%	32 %	42 %	14 %	12 %	100 %
Poika	Määrä	26	19	7	7	59
	%	44,1 %	32,2 %	11,9 %	11,9 %	100 %
Yhteensä	Määrä	42	40	14	13	109
	%	38,5 %	36,7 %	12,8 %	11,9 %	100 %

Koulun ilmoittamisvelvollisuus vanhemmille kiusaamisesta oppilaiden näkökulmasta (n=109)

Suurin osa (69.7 %) yläkoululaisista oli sitä mieltä että koulun tulisi tiedottaa huoltajalle kaikista kiusaamistilanteista. Melkein joka kolmannen (30.3 %) yläkoululaisen mielestä koulun ei pitäisi kertoa kaikista kiusaamistilanteista huoltajalle.

Kiusaamistilanteiden ajattelu vapaa-ajalla (n=109)

Suurin osa (73.4 %) yläkoululaisista ei ajatellut kiusaamistilanteita vapaa-ajalla. Joka viides (26.6 %) yläkoululaisista ajatteli kiusaamistilanteita vapaa-ajalla.

Kauppi-Heikin oppilaiden ajatuksia ja mielipiteitä koulukiusaamisesta sekä mielipiteitä toiminnasta koulukiusaamiseen puuttumiseksi omin sanoin.

Kauppi-Heikin koulun yläkoululaiset saivat kertoa myös ajatuksiaan koulukiusaamisesta ja mielipiteitään toiminnasta koulukiusaamiseen puuttumiseksi omin sanoin. Avoimessa kysymyksessä kysyimme olisiko heillä vielä jotakin sanottavaa koulukiusaamisesta Kauppi-Heikin koulussa tai miten heidän mielestään pitäisi toimia koulukiusaamisen ehkäisemiseksi.

Yläkoululaisista osa oli sitä mieltä että kiusaamista oli aina ollut ja sitä ei voida kokonaan poistaa. Yläkoululaisista osa kertoi, ettei heidän koulussa ollut kiusaamista ollenkaan. Yläkoululaiset vastasivat myös olevansa tyytyväisiä koulun toimintaan kiusaamistilanteissa.

”kiusaamista on aina ollut. ei sitä voi oikeastaan mitenkään poistaa kokonaan”,

”koulussa toimitaan ihan riittävän hyvin kiusaamisen suhteen. ”

”Koulu on hyvä. Koulussa puututaan kiusaamiseen”

Yläkoululaisten mielestä jokaiseen kiusaamistilanteeseen tulisi puuttua. Kiusaamiseen puuttumista he toivoivat enemmän. Toimintamallina kiusaamisen puuttumisessa yläkoululaiset ehdottivat nopeaa puuttumista, jolloin myös soitettaisiin kiusaajan ja kiusatun koteihin asioiden selvittämiseksi. Vastauksissa ilmenee, että Versoa voisi käyttää enemmän koulussa. Lisäksi toivottiin enemmän opettajia kouluun ja vastaavasti oppilaita vähemmän.

”no voishan siitä vielä vähän puhua”

”Puhua enemmän kiusaamisesta, eikä hyväksyä sitä missään muodossa, ei henkisesti eikä fyysisesti. Jos näkee kiusaamistilanteen, siihen pitäisi heti puuttua ja soittaa kiusaajan ja kiusatun koteihin ja selvittää asiat.”

”koulu voisi käyttää versoa enemmän”

”opettajia pitäisi olla enemmän ja oppilaita vähemmän”

Yläkoululaisten mielestä opettajat saisivat olla tarkempia kiusaamistilanteiden havainnoinnissa, koska kiusaamista tapahtuu välitunneilla ja sitä peitellään leikillä.

”Opettajat herätys”

”Opettajien pitäisi olla tarkkaavaisempia”

"Opettajien olisi hyvä olla tarkkoja kiusaamisen suhteen ja puuttua jos se on tarpeellista"

"Opettajat voisivat olla tarkkaavaisempia välitunneilla, jos kiusaamista tapahtuu."

"Opettajat vois olla tarkempia ja puuttua myös kiusaamisen joka on leikillä peitelty."

"Koulussa opettajien pitäisi katsoa tarkemmin kiusaamistilanteita eikä ottaa niitä pelkkänä leikkinä"

Vastauksista ilmenee oppilaiden käsitys opettajien puuttumattomuuden syistä. Osa oppilaista on sitä mieltä, etteivät opettajat jaksa puuttua kiusaamiseen.

"Aikuisten tulisi olla paremmin valppaana kiusaamisen kanssa, mutta valitettavasti opettajat eivät jaksa puuttua. "

"Suurin osa kiusaamisesta on hyvin pienimuotoista hännäämistä, kiusattu on ryhmän jäsen ja häntä vain silloin tällöin hännätään jollain loukkaavalla asialla tai vastaavalla. Aikuisten tulisi olla paremmin valppaana kiusaamisen kanssa, mutta valitettavasti opettajat eivät jaksa puuttua"

Yläkoululaisten mielestä kiusaaminen oli vaikea asia koulumaailmassa, varsinkin jos kiusatut eivät kertoneet kiusaamisesta. Vastauksista ilmeni, että molempien sekä kiusaajien että kiusattujen pitäisi miettiä asennettaan. Yläkoululaisten mielestä kiusatuista pitäisi huolehtia enemmän ja kiusaajia ilmiantaa enemmän.

"ei kannata kiusata" ja "kiusaaminen on ilkeää"

"Mielestäni myös kiusatut voisivat miettiä asennettaan, vaikka suurin vika on toki kiusaajassa. En osaa sanoa tapaa, jolla koulukiusaamiseen voisi lisää puuttua."

"Kaikkien pitäisi huolehtia enemmän kiusatuista ja ilmiantaa kiusaajia."

"kiusatut saattavat olla sen verran arkoja että eivät sano kiusaamisesta kenellekään. eli tämä on vaikea asia koulu maailmassa."

Yläkoululaisten mielestä oppilaita pitäisi varoittaa kiusaamisen seurauksista enemmän. Koulussa voisi olla yläkoululaisten mukaan enemmän yhteishenkeä parantavia harjoituksia ja koulussa voisi kehittää erilaisuuden sietokykyä.

"Pitäisi varoittaa oppilaita seurauksista."

"Jotain yhteishenkeä parantavia harjoituksia"

"Pitäisi opettaa erilaisuuden sieto kykyä"

“no kaikista paras tietysti olisi jos hyväksyttäisiin oppilaiden erilaisuus eikä kiinnitettäisi erityisemmin huomiota esim. muualta maasta tulleilta, sillä sehän on vain sivuseikka minkä maalainen on :)”

Yläkoululaiset kertoivat myös, että heillä pitäisi olla enemmän tilaisuuksia tutustua toisiinsa, jolloin saisi ystäviä kenelle kertoa huolista ja murheista. Yläkoululaisten mielestä ystävät voisivat auttaa kiusaamistilanteiden uhreja.

”Ihmisten pitäisi saada enemmän tilaisuuksia joissa tutustua toisiin. näin he voisivat saada ystäviä, joille kertoa huolensa ja murheensa. Nämä ystävät voivat sitten auttaa näitä uhreja, joita kiusaamistilanteissa tulee. Suurimmaksi osaksi kiusaaminen on mielestäni täällä syrjimistä, ja kaikilla on mielestäni oikeus turvalliseen ja lohduttavaan ystävään. Kiitos”

7 TULOSTEN TARKASTELU JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata oppilaiden tunteita, ajatuksia ja mielipiteitä koulukiusaamisesta sekä oppilaiden ja koulunhenkilökunnan toimintaa kiusaamistilanteissa Kauppi-Heikin yläkoulussa. Tutkimukseemme osallistui 109 Kauppi-Heikin yläkoululaista. Koulukiusaamista kuvasimme yläkoululaisten kokemusten näkökulmasta.

Kiusaamisen yleisyys

Tulostemme perusteella kiusaaminen oli arkipäivää yläkoulussa. Tuloksemme osoittivat joka neljännen yläkoululaisen näkevän kiusaamista viikoittain. Mielenkiintoisia olivat erot kiusaamisen näkemisessä eri luokka-asteiden välillä. Yläkoulun 7.-luokkalaiset näkivät kiusaamistilanteita vähemmän kuin 8.-9.-luokkalaiset. Kiusaamista näyttäisi olevan eniten yläkoulun keskivaiheilla. Seitsemännellä luokalla oppilaista joka kolmas ei ollut nähnyt kiusaamista ollenkaan. Eniten kiusaamista näkivät 9.-luokkalaiset oppilaat. Yhdeksännellä luokalla oppilaista käytännössä jokainen oli nähnyt kiusaamista koulussaan. Tämän suuntaisia tuloksia oli saatu myös Kauppi-Heikin koulun kouluterveyskyselyssä vuonna 2010 (Lommi ym. 2010), jossa 8.-9.-luokan oppilaista joka kolmas oli tullut kiusatuksi, joka vaikuttaa kiusaamista nähneiden oppilaiden määrän lisääntymiseen. Peuran ym. (2009) tutkimuksen mukaan joka kuudes yläkouluikäinen oli nähnyt kiusaamista viimeisen vuoden aikana päivittäin ja vain joka 17. yläkoululainen ei ollut nähnyt ollenkaan kiusaamista. Joidenkin tutkimusten (Due ym. 2009 ja Ulmanen 2006) mukaan kiusaaminen kuitenkin väheni yläluokille mentäessä.

Kiusaamisen roolit

Tuloksemme osoittivat kiusattujen oppilaiden määrän olevan Kauppi-Heikin yläkoulussa hieman pienempi kuin Iisalmen yläkouluissa keskimäärin. Tutkimukseen osallistuneista Kauppi-Heikin yläkoululaisista kiusattuja oppilaita oli noin joka 14. oppilas. Kouluterveyskyselyyn 2010 (Lommi ym. 2010) osallistuneista Iisalmelaisista 8.-9.-luokkalaisista vastaava luku oli melkein joka 10. oppilas. Kiusaajien ja kiusattujen määrä näyttäisi kasvavan ylemmille luokille mentäessä. Salmivalli (2010)

oli saanut samansuuntaisia tuloksia. Hänen tutkimuksessaan kiusaajien määrä oli korkeimmillaan 9.-luokalla. Iän myötä nuoret muuttuvat kiusaamisen hyväksyviksi.

Tulostemme mukaan 7.-luokkalaisista ei löytynyt yhtään kiusaajaa ja kiusattujakin oli keskimäärin vähemmän kuin muilla yläkoulun luokka-asteilla. Kiusaajia ja kiusattuja oli eniten 8.-luokkalaisissa oppilaissa. Kouluterveydenhuollon laatusuosituksen (2004) mukaan 7.-luokkalaisten oppilaiden hyvinvointia ja terveyttä seurataan tarkemmin ja yksilöllisemmin kuin 8.-luokkalaisten nuorten. Useammat yhteydet aikuisiin voisivat antaa nuorille helpomman tien kertoa kiusaamisesta ja ongelmista kouluyhteisössä. Kiusaamiseen saattaa myös vaikuttaa se, että 7.-luokkalaiset siirtyvät yläkouluun, jolloin heidän luokkatoverinsa vaihtuvat ja he toimivat vielä koulun sääntöjen mukaan. Tämä saattaa vähentää kiusaamista oppilaiden välillä yläkoulun alussa. Salmivallin (2010) mukaan kiusaamista voi lisätä se, kun nuori tavoittelee statusta ryhmässä ja yrittää olla muiden silmissä ”cool”. Tämä voi siis vaikuttaa myös siihen, ettei 7.-luokalla esiinny vielä kiusaajia. Tutkimuksessamme kiusattuja poikia ja tyttöjä oli yläkoulussa saman verran. Due ym. (2009) kansainvälisen tutkimuksen mukaan pojat joutuvat useammin kiusatuksi kuin tytöt.

Kiusaajatyttyihin tulisi kiinnittää enemmän huomiota kouluyhteisössä, sillä tutkimuksessamme tuli esille, että kiusaajina tyttöjä oli kolme kertaa enemmän kuin poikia. Tuloksemme mukaan joka kymmenes tyttö oli yläkoulussa kiusaaja. Tuloksemme erosi aiemmista tutkimuksista, sillä esimerkiksi Houbren ym. (2006) ja Ulmasen (2006) mukaan tytöt osallistuvat kiusaamiseen vähemmän kuin pojat. Tyttöjen osallisuus kiusaamiseen näytti Kauppi-Heikin koulussa nousseen. Tämä voi olla merkki siitä, että tytöt reagoivat herkemmin kiusaamiseen ja käsittävät itsensä kiusaajaksi yleisemmin kuin pojat. Pojat saattoivat myös vähemmän välittää ulkonäkökysymyksistä, joista yleisesti tiedetään kiusattavan, kuin tytöt, jolloin tyttöjen kiusaaminen korostui. Tyttöjen kiusaamiskäyttäytymiseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota varsinkin silloin kun he kiusaavat toisia tyttöjä. Tyttöjen kiusaaminen on usein laadullisesti ongelmallisempaa ja piilevämpää kuin poikien (Kuula 2000, 133).

Sivustaseuraaja oli yleisin rooli kiusaamistilanteissa yläkoulussa, sillä lähes puolet yläkoululaisista nimesi itsensä sivustaseuraajiksi kiusaamistilanteiden rooleissa. Samansuuntaisia tutkimustuloksia oli saanut Peura ym. (2009) tutkimuksessaan, jossa todetaan huomattavan osan yläkoululaisista seuraavan sivusta kiusaamista.

Tähän oppilasryhmään on aiemmissa tutkimuksissa vähemmän kiinnitetty huomiota. Sivustaseuraajien kokemuksista ei juuri ole ollut tietoa.

Yläkoululaisista melkein puolet määritteli oman roolinsa kiusaamistilanteessa omin sanoin siten, etteivät kokeneet kuuluvansa kiusaamistilanteessa kiusaajiin, kiusattuihin tai sivustaseuraajiin. Oppilaiden vastauksista kävi ilmi, että yläkoululaiset voivat toimia myös useassa roolissa kiusaamistilanteissa ja että rooli voi muuttua. Lingren (2006) oli tutkimuksessaan todennut samansuuntaisia tuloksia. Yläkoululaisten käsitykseen omasta roolistaan kiusaamistilanteessa voi tuloksien perusteella vaikuttaa se, miten oppilas käsitti kiusaamisen. Pelkkä kiusoittelu ei näyttäisi riittävän siihen, että oppilas koki itsensä kiusatuksi.

Yläkoululaisten toiminta kiusaamistilanteissa ja niiden jälkeen

Tulostemme mukaan suurin osa oppilaista koki, ettei itse osallistunut kiusaamiseen muiden oppilaiden painostuksessa. Yläkoululaisista joka viides kuitenkin koki, että muut oppilaat osallistuivat kiusaamiseen muiden oppilaiden painostamana. Mielenkiintoisena pidimme sitä, että joka neljäs yläkoululainen, ja joka kolmas poika epäroi osallistuuko kiusaamiseen muiden painostuksesta.

Luokkaryhmässä muodostuu normeja kiusaamistilanteessa käyttäytymisen suhteen. Kiusaamista vastaan oleva oppilas voi osallistua kiusaamiseen käyttäytymällä kiusaajaa tukevasti. (Kouluterveydenhuolto 2002, 63; Salmivalli 2010, 25–26.) Tutkimuksessamme kävi ilmi, että oppilaista enemmistö ei välttämättä asennetasolla hyväksynyt kiusaamista. Kiusaamistilanteissa moni kuitenkin saattoi tulla toimineeksi tavoilla, jotka vahvistivat ja ylläpitivät kiusaamisen kierrettä. Salmivalli (2010, 42–44.) oli todennut omissa tutkimuksissaan vastaavanlaisia tuloksia.

Tulostemme mukaan sukupuoli näytti olevan vaikutusta kiusaamiseen osallistumiseen ryhmän painostuksesta. Ryhmän painostus vaikutti tyttöjen kiusaamiseen osallistumiseen enemmän kuin poikien. Pojista joka kolmas epäroi osallistuuko kiusaamiseen ryhmän painostuksesta. Huolestuttavaa oli, että melkein joka kymmenes tyttö osallistui mielestään kiusaamiseen mielestään ryhmän painostuksesta. Yläkoululaiset eivät olleet varmoja siitä, toimivatko kiusaamistilanteissa ryhmän normien vai oman itsensä mukaisesti.

Suurin osa yläkoululaisista tiesi miten toimia kiusaamistilanteessa, mutta joka neljäs ei kuitenkaan tiennyt miten tilanteessa pitäisi toimia. Oppilaiden toiminta kiusaamistilanteessa näkyikin monella eri tavalla. Tutkimuksessamme kävi ilmi, että noin joka neljäs kiusaamistilanteita nähnyt yläkoululainen teki jotain yrittääkseen parantaa tilannetta. Joka kymmenes meni kiusaamistilanteessa väliin ja puuttui tilanteeseen sekä joka kuudes kertoi aikuiselle kiusaamisesta. Joka kolmas oppilas toimi kiusaamista vahvistavasti kuten; jäi seuraamaan tilannetta, meni katsomaan tilannetta lähempää tai naureskeli tilanteelle. Kiusaamistilanteessa naureskelu ja muu toiminta voi johtua ryhmän luomista käyttäytymisnormeista ja paineesta noudattaa normeja. (Kouluterveydenhuolto 2002, 63; Salmivalli 2010, 25–26). Tuloksistamme selvisi, että yläkoululaiset kokivat kiusaamistilanteita nähdessään hämmennystä, joka voi vaikuttaa myös tilanteessa toimimiseen.

Lähes puolet yläkoululaisista sivuutti näkemänsä kiusaamistilanteen. Yläkoululaiset eivät siis välttämättä tehneet mitään nähdessään kiusaamista. He ajattelivat, ettei kiusaaminen kuulu heille. Suurin osa yläkoululaisista ei auttanut kiusattua, nähdessään kiusaamistilanteita. Tähän voi vaikuttaa se, että yläkoululaisen vastuuntunto ei ole välttämättä niin kehittynyt, jotta he osaisivat toimia kiusaamistilanteissa moraalisesti oikein (Mäkinen & Peltola 2009, 79–80). Yläkoululaisen kehityksen keskeneräisyys voi vaikuttaa oppilaan suhtautumiseen kiusaamistilanteessa. Tulokset osoittivat heidän tunteneen kiusaamistilanteita nähdessään vihaa ja surua, jotka voisivat auttaa toimimaan kiusaamista vastustavasti.

Kiusaamistilanteita sivustaseuraavat yläkoululaiset toimivat monella tapaa kiusaamistilanteissa. Sivustaseuraajat toimivat kiusaamistilanteissa auttavasti vähemmän kuin yläkoululaiset keskimäärin. He kertoivat myös harvemmin aikuiselle kiusaamisesta kuin yläkoululaiset keskimäärin. Sivustaseuraajista joka kuudes teki kuitenkin jotain auttaakseen kiusaamistilannetta ja joka kymmenes sivustaseuraajista kertoi aikuiselle kiusaamisesta. Vain joka 25. sivustaseuraaja meni kiusaamistilanteessa väliin, kun yläkoululaisista keskimäärin joka kymmenes puuttui tilanteeseen. Joka kolmas sivustaseuraaja ajatteli nähdessään kiusaamista, ettei se kuulunut hänelle. Mäkisen ja Peltolan (2009) tutkimuksessa kävi myös ilmi että sivustaseuraajat eivät yleensä ole lopettamassa kiusaamista, vaikka olivat periaatteessa sitä vastaan. Se voi johtua ympäristön paineesta ja siitä, ettei koe

tarpeelliseksi tai uskalla puuttua asiaan kostotoimenpiteen ja itsensä nolaamisen pelossa. Oppilaat voivat pelätä pahentavansa kiusatun asemaa puuttumalla tilanteeseen. Vastauksista kävi ilmi, että oppilaat pelkäsivät tulevansa osallisiksi tilanteeseen, joutuvansa itse kiusatuksi ja että kaverisuhteet huonontuisivat puuttumisen seurauksena. Oman roolin säilyttäminen ja ryhmän vaikutus nuoreen näkyivät siis puuttumattomuutena ylläkoululaisten toiminnassa.

Tulostemme mukaan ylläkoululaisista suurin osa kertoi ystävälleen kiusaamisen kohteena olemisestaan. Peuran ym. (2009) tutkimuksessa oli saatu vastaavanlaisia tuloksia. Sukupuolella ei näyttänyt olevan suurta vaikutusta kiusaamisesta ystävälle kertomiseen, vaikkakin pojat olivat yleisesti ajateltuina arempia kertomaan henkilökohtaisista asioistaan. Ystävälle kertominen kiusattuna olemisesta voi auttaa kiusattua. Asian jakaminen voi auttaa kiusattua käsittelemään asiaa. Samalla hän mahdollisesti oppi jäsentämään ajatuksiaan ja tunteitaan kiusaamisesta. Ylläkoululaiset juttelivat kiusaamistilanteista myös keskenään.

Sukupuolella sekä roolilla kiusaamistilanteessa oli vaikutusta siihen, kuinka paljon ylläkoululaiset juttelivat kiusaamistilanteista keskenään. Tytöt juttelivat kavereidensa kanssa poikia enemmän kiusaamistilanteista. Havaitimme, että kiusaajat juttelivat kiusaamistilanteista kavereidensa kanssa vähemmän kuin kiusatut ja sivustaseuraajat. Sivustaseuraajista suurin osa jutteli kavereidensa kanssa kiusaamistilanteista. Ristiriitaista oli, että sivustaseuraajat juttelivat kiusaamistilanteista kavereidensa kanssa keskimäärin muita ylläkoululaisia enemmän, mutta heidän toimintansa kiusaamistilanteissa oli välinpitämättömämpää kuin ylläkoululaisilla keskimäärin. Heistä joka kolmas ajatteli kiusaamistilanteita nähdessään, ettei kiusaaminen kuulunut heille. Sivustaseuraajat puuttuivat myös kiusaamiseen vähemmän kuin ylläkoululaiset keskimäärin. Suurin osa ylläkoululaisista kertoi ystävälleen kiusatuksi tulemisesta ja jutteli kiusaamistilanteista kavereidensa kanssa, mutta he eivät kuitenkaan juuri ajatelleet vapaa-ajallaan kiusaamistilanteita. Kiusaamistilanteiden käsittely näytti jäävän kouluyhteisön sisälle. Tämä osoitti kouluyhteisössä tehtävän kiusaamisen käsittelyn tärkeyttä kiusatuille, kiusaajille ja myös sivustaseuraajille.

Tulostemme mukaan melkein puolet ylläkoululaisista vältteli kontaktia kiusattuun kiusaamistilanteen jälkeen. Vastaavasti kiusaajista suurin osa vältteli kontaktia kiusattuun kiusaamisen jälkeen. Kiusattuna olleista suurin osa ei vältellyt kontaktia

toiseen kiusattuun kiusaamistilanteen jälkeen. Tämä voi helpottaa kiusattuja jakamaan kokemuksiaan toistensa kanssa. Sivustaseuraajista melkein puolet vältteli kontaktia kiusattuun kiusaamistilanteen jälkeen. Välttelykäyttäytymisen taustalla voi olla se, että yläkoululaisilla oli vaikea kohdata kiusattua kiusaamistilanteen jälkeen. Jäimme miettimään; voisiko välttelykäyttäytyminen johtua siitä että yläkoululaiset eivät puuttuneet kiusaamiseen tarpeeksi aktiivisesti ja kokivat siitä huonoa omaa tuntoa. Yläkoululaisten välttelykäyttäytyminen voi vaikuttaa ihmissuhteisiin luokassa sekä luokan yhteishenkeen. Mikäli kiusaaja välttelee kiusattua kiusaamistilanteiden jälkeen, ei kiusaamistilanteen käsittelyä tai sovitteluakaan pääse tapahtumaan.

Kiusaamiseen puuttuminen

Tutkimustulostemme perusteella näytti, ettei oppilaiden mielestä koulukiusaamista havaita tarpeeksi kouluyhteisössä. Kiusaamisen havaitseminen oli hankalaa (Mäkinen & Peltola 2009). Höistadin (2003, 91–93) mielestä opettajien oli vaikea erottaa milloin oppilaiden välinen toiminta oli leikkiä ja milloin kiusaamista. Osa kiusaamistilanteista jäi kokonaan opettajilta huomaamatta ja tämä vaikutti myös kiusaamiseen puuttumiseen. Yläkoululaisista joka kolmannen mielestä opettajat eivät havainneet kiusaamista. Vain joka kuudennen yläkoululaisen mielestä opettajat havaitsivat kiusaamiseen. Joka toinen yläkoululainen ei ollut aivan varma, havaitsivatko opettajat yleensä kiusaamisen. Yläkoululaisten epäröinti tästä voi johtua siitä, ettei kiusaamiseen puuttumista ole tehty tarvittavan näkyvästi, jolloin myös oppilaat huomaisivat opettajien kiusaamisen havaitsemisen.

Kiusaamisen havaitseminen ei aina johtanut siihen puuttumiseen. Kuitenkin yli puolet yläkoululaisista kertoi opettajan puuttuneen kiusaamiseen jos oli sen havainnut. Kauppiis-Heikin yläkoulussa puututtiin kiusaamiseen opettajien toimesta enemmän kuin lisälmen yläkouluissa keskimäärin. Vuoden 2010 kouluterveyskyselyssä (Lommi ym. 2010) käy ilmi että 8.–9.-luokkalaista 30 %:n mielestä opettajat puuttuivat kiusaamiseen. Kouluissa kiusaamisongelmaa voitiin vähätellä tai ajatella sen kuuluvan vuorovaikutukseen oppilaiden välillä (Salmivalli 2010, 15). Tulostemme mukaan yläkoululaisten mielestä syitä siihen, miksi kiusaamiseen ei puututtu, johtuivat kiusaamisen havaitsemattomuudesta sekä ajattelutavasta kiusaamisesta. Yläkoululaisten mielestä aikuisten puuttumattomuuteen syynä voi olla se, etteivät he ymmärtäneet kiusaamisen vakavuutta ja pitivät sitä leikkinä. Aikuisten kiusaamiseen

puuttumattomuuteen vaikuttivat yläkoululaisten mielestä myös aikuisten kiire ja jaksaminen. Yläkoululaisten mielestä aikuiset eivät välttämättä tiedä kiusaamisesta, koska oppilaat eivät kertoneet kotonaan kiusaamisesta. Sähköinen kiusaaminen vaikutti myös kiusaamisen havaitsemiseen ja puuttumiseen heikentävästi. Yläkoululaisten mielestä aikuisten pitäisi osata mennä enemmän nuorten maailmaan ja ajatella enemmän nuorten tavoin.

Suurin osa yläkoululaisista ei ollut nähnyt toisen oppilaan puuttuvan kiusaamiseen. Tulostemme mukaan oppilaat eivät puuttuneet kiusaamiseen koska eivät uskaltaneet ja pelkäsivät tulevansa itse syrjityiksi tai kiusatuiksi. Yläkoululaiset pelkäsivät myös kaverisuhteiden huononemista, erottumista joukosta sekä huonoihin väleihin joutumista kiusaajan kanssa. Syyksi kiusaamiseen puuttumattomuuteen yläkoululaiset kertoivat myös sen, että kokivat, ettei tilanne kuulunut heille ja ettei se kiinnostanut heitä. Oppilaat kokivat, etteivät halunneet tulla osallisiksi kiusaamistilanteeseen. Lingrenin (2006) tutkimuksessa käy myös ilmi, että pelko esti oppilaita puuttumasta kiusaamiseen. Oppilaiden vastaukset tukivat ajatusta siitä, että kiusaamiseen puuttuvaa oppilasta rangaistiin helposti kouluyhteisön sisällä kiusaamalla, jonka vuoksi aikuisten tulisi ottaa ensisijaisesti vastuuta kiusaamiseen puuttumisessa.

Suurin osa yläkoululaisista piti kiusaamiseen puuttumista tärkeänä ja heidän mielestään siihen tulisi puuttua jotenkin. Tuloksemme osoittivat kuitenkin, ettei oppilaiden toiminta vastannut heidän ajatuksiaan kiusaamisen puuttumisen tarkeydestä. Käytännön tasolla oppilaalla ei välttämättä ollut keinoja tai uskallusta puuttua kiusaamiseen, vaikka tahtoa olisikin.

Käsitykset kiusaamistilanteiden käsittelystä vaihtelivat yläkoululaisten keskuudessa. Suurin osa yläkoululaisista oli sitä mieltä että kiusaamistilanteita käsiteltiin koulussa riittävästi. Joka kolmas kuitenkin ajatteli, ettei kiusaamistilanteita käsitelty tarpeeksi koulussa. Kiusaamistilanteiden käsittelemiseen tarvitaan siis lisää toimenpiteitä kouluyhteisössä.

Kiusaamistilanteiden herättämät tunteet

Kiusaaminen herätti kiusaajien ja kiusattujen lisäksi myös muissa oppilaissa, kuten kiusaamistilanteita näkevissä ja sivustaseuraavissa oppilaissa voimakkaita tunteita. Kirjallisuuden (esim. Salmivalli 2010) mukaan kiusaamiseen liittyi erilaisia tunteita ja kiusaamistilanteiden näkeminen voi vaikuttaa yläkoululaisiin monin tavoin. Kiusaamistilanteisiin liittyvät voimakkaat tunteet voivat vaikuttaa kiusaamisesta kertomiseen ja avun hakemiseen. Hietalan ym. (2010) mukaan voimakkaat tunteet liittyivät nuoruuden kehitystehtäviin, niistä voi olla kuitenkin nuoren vaikea puhua. Voimakkaiden tunteiden vuoksi kiusaamisesta voi olla myös vaikea puhua. Kiusaamistilanteiden herättämät tunteet vaihtelivat tuloksiemme mukaan sukupuolen sekä roolien mukaan. Kiusaamistilanteiden näkeminen herätti yläkoululaisissa sekä positiivisia että negatiivisia tunteita. Eniten yläkoululaiset tunsivat hämmennystä, vihaa ja surua kiusaamistilanteita nähdessään. Vähiten kiusaamistilanteet herättivät kokonaistuloksissa yläkoululaisista pelkoa. Kiusatuista kuitenkin joka toinen tunsi pelkoa kiusaamistilanteita nähdessään. Yläkoululaisten tunteisiin kiusaamistilanteissa vaikuttivat oppilaiden väliset kaverisuhteet. Tuloksiemme mukaan yläkoululaisten tunteisiin vaikutti se, että tunsivatko he kiusatun.

Joka kymmenes yläkoululainen tunsi kiusaamistilanteita nähdessään ahdistusta sekä myötätuntoa. Yläkoululaisista melkein joka kymmenes koki vahingoniltoa kiusaamistilanteita nähdessään. Tytöt olivat kiusaamistilanteita nähdessään vahingoniloisempia kuin pojat. Tytöt tunsivat myös enemmän surua ja vihaa kuin pojat keskimäärin kiusaamistilanteita nähdessään. Pojat olivat vastaavasti enemmän hämmentyneitä kiusaamistilanteita nähdessään. Pojat tunsivat myös pelkoa enemmän kuin tytöt. Kiusaajat olivat selkeästi kiusaamistilanteita nähdessään vahingoniloisempia kuin muut oppilaat keskimäärin. Heistä yli puolet tunsi kiusaamistilanteita nähdessään vahingoniltoa. Sivustaseuraajat olivat muita hämmentyneempiä ja surullisempia kiusaamistilanteita nähdessään. Kiusatuista melkein puolet tunsi kiusaamistilanteita nähdessään pelkoa, kun taas muut oppilaat eivät tunteneet pelkoa ollenkaan samassa tilanteessa. Tulostemme mukaan yläkoululaiset tunsivat kiusattuna ollessaan eniten vihaa, surua ja ahdistusta. Vastaajista osa halusi määritellä kiusaamistilanteiden näkemisen herättämät tunteet omin sanoin. Säälin tunteminen nousi yläkoululaisten vastauksissa päällimmäisenä esille. Osa ei ollut osannut erotella tunteitaan mitenkään. Kiusattujen tyttöjen ja poikien kokemissa tunteissa oli eroavaisuuksia. Kiusaamisen kohteeksi joutuneet

tytöt tunsivat eniten surua ja pojat vihaa. Tuloksistamme nousi esille, että kiusatut kokivat myös kostonhimoa ja häpeää. Kiusattujen häpeä voi vaikuttaa kiusaamisesta kertomiseen, ja kostonhimo lisätä kiusaamista koulussa.

Yläkoululaiset olivat hämmentyneitä ja vihaisia, kun toista oppilasta kiusattiin. Lisäksi he myös tunsivat säälin tunteita. Yläkoululaisten tuntema hämmennys voi vaikuttaa suhtautumiseen ja toimintaan kiusaamistilanteessa. Vaikka suurin osa oppilaista tiesi miten kiusaamistilanteissa tulee toimia, vain joka neljäs oli nähnyt toisen oppilaan puuttuvan kiusaamiseen. Yläkoululaisten kokema hämmennys, kun toista oppilasta kiusataan, voi olla estävä tekijä kiusaamiseen puuttumisessa. Yläkoululaisten tuntema viha osoitti, etteivät he hyväksy kiusaamista. Tuloksistamme kävi ilmi, että joka kymmenes yläkoululainen oli myös vahingoniloinen, kun toista oppilasta kiusattiin. Vastaavasti joka kymmenes tunsi myötätuntoa kun toista oppilasta kiusattiin. Yläkoululaisten kokemat tunteet voivat olla negatiivisia tai positiivisia kun toista oppilasta kiusattiin. Tällä voi olla merkitystä siihen miten oppilaat toimivat suhteessa kiusattuun. Yläkoululaisten vahingoniloisuus voi toimia kannusteena kiusaajalle. Myötätuntoa kokevia yläkoululaisia tulisi kannustaa kiusaamistilanteissa asettumaan kiusatun puolelle. Tällainen toiminta voisi vähentää kiusaamista Kauppi-Heikin koulussa ja saada vahingoniloisia yläkoululaisia myös ajattelemaan myötätuntoisesti kiusattuja kohtaan.

Tunteet vaihtelivat siis kiusaamistilanteiden roolin mukaan, kun toista oppilasta kiusattiin. Suurin osa kiusaajista tunsi vahingoniloa ja iloa siitä, kun toista oppilasta kiusattiin. Tuloksiemme mukaan kiusaajat tunsivat myös voimakkaita tunteita kuten surua. Joka kuudes kiusaaja tunsi surua kun toista oppilasta kiusattiin. Aiempien tutkimuksien (esim. Mäkinen & Peltola 2009) mukaan kiusaajilla oli heikko itsetunto ja kiusaajat voivat myös saada psyykkisiä oireita aivan kuten kiusatutkin. Kiusatut olivat hämmentyneempiä kuin muut yläkoululaiset keskimäärin. Kiusatuista puolet tunsi hämmennystä, kun toista oppilasta kiusattiin. Kiusattujen hämmennys voi johtua siitä, etteivät he ymmärrä tai käsitä miksi heitä kiusattiin. Kiusatut voivat olla myös hämmentyneitä muiden oppilaiden käyttäytymisestä kiusaamistilanteissa. Kiusatun hämmennys voi estää kiusattua puolustamasta itseään. Sivustaseuraajista joka neljäs tunsi hämmennystä ja vihaa sekä joka kuudes myötätuntoa. Sivustaseuraajien tunteet, kun toista oppilasta kiusattiin, vastasivat yläkoululaisten tunteita keskimäärin. Hamaruksen (2006, 205) mukaan sivustaseuraajat kokivat syyllisyyttä kun eivät

puuttuneet kiusaamisen. Voimakkaat tunteet kiusaamisesta voivat vaikuttaa koko koululuokan hyvinvointiin.

Kiusaajien kokemat tunteet voivat vaikuttaa kiusaamisen jatkumiseen. Tuloksiemme mukaan yläkoululaisista joka kuudes tunsi vahingoniloa ja ahdistusta kiusattuaan toista oppilasta. Joka kymmenes yläkoululaista tunsi vihaa, hämmennystä ja surua kun oli kiusannut toista oppilasta. Osa kiusaajista tunsi myös pelkoa kiusatessaan toista oppilasta. Aiempien tutkimuksien (esim. Hamarus 2008; Höistad 2003; Salmivalli 2010) mukaan oppilas voi kiusata pelätessään joutuvansa itse kiusatuksi tai joutuvansa ryhmän ulkopuolelle. Yläkoululaiset kertoivat vastauksissaan sen, että kiusattuaan toista oppilasta, he tunsivat itseinhoa. Aina kiusaaminen ei aiheuttanut oppilaassa tunnekokemusta. Tulosten mukaan oppilas oli voinut toimia huomaamattaan niin että se tuntui toisesta kiusaamiselta: ”joskus sitä ei ehkä itse edes huomaa, tarkoituksella en yleensä kiusaa”.

Yläkoululaisten ajatukset ja mielipiteet koulukiusaamisesta

Kiusaaminen voi muuttaa yläkoululaisten käsitystä koulun turvallisuudesta. Tutkimuksemme tulosten mukaan suurin osa yläkoululaisista koki olonsa turvalliseksi koulussa kiusaamisesta huolimatta. Vastaavasti myös Peuran ym. (2009) tutkimuksessa 80 % koki olonsa turvalliseksi yläkoulussa. Tärkeää olisi huomioida ne oppilaat, jotka eivät kokeneet oloaan turvalliseksi koulussa. Turvattomuutta kiusaamisen vuoksi koulussa kokevia oppilaita oli tutkimuksemme mukaan joka kymmenes yläkoululaisista. Turvattomuuden kokeminen voi vaikuttaa yläkoululaisten koulunkäyntiin heikentävästi.

Kiusaamista voitiin naamioida vähemmän huomaamattomaan muotoon. Puolet yläkoululaisista kertoi että kiusaaminen naamioitiin usein leikiksi. Kiusaamisen naamiointi leikiksi voi vaikuttaa opettajien vaikeuteen havaita kiusaamista ja puuttua siihen. Kaikki kiusaaminen kouluuyhteisössä ei ollut siis näkyvää. Yli puolet vastaajista ei ollut osannut määritellä piilokiusaamisen määrää Kauppi-Heikin yläkoulussa. Yläkoululaisten epävarmuuteen arvioida piilokiusaamisen määrää voi liittyä siihen, etteivät he olleet aivan varmoja siitä oliko piilokiusaamista vai ei. Yläkoululaiset eivät välttämättä olleet varmoja siitä, että mitkä kaikki asiat ja teot olivat kiusaamista. Yleisin kiusaamismuoto yläkoulussa oli sanallinen kiusaaminen. Tulostemme

perusteella yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, että Kauppi-Heikin koulussa kiusaamismuodoista sanallinen kiusaaminen oli yleisempää kuin fyysinen kiusaaminen. Peuran ym. (2009) tutkimus tuki sanallisen kiusaamisen yleisyyttä verrattuna fyysiseen kiusaamiseen. Heidän tutkimuksessaan noin 80 % oppilaista oli sitä mieltä että sanallinen kiusaaminen oli yleistä.

Suurin osa yläkoululaisista koki, ettei luokan ilmapiirissä ollut ongelmia kiusaamisen vuoksi. Joka neljäs yläkoululainen oli kuitenkin huomannut luokan ilmapiirissä ongelmia. Luokan ilmapiiriin tulisi kiinnittää huomiota, koska se voi olla merkki kiusaamisesta tai sen vaikutuksista luokassa. Tuloksiemme mukaan joka kymmenes yläkoululaisista pelkäsi kiusaajaa. Pelko kiusaajaa kohtaan voi vaikuttaa luokan ihmissuhteisiin sekä oppilaiden toimintaan kiusaamistilanteissa ja oppitunneilla. Joka kolmannen yläkoululaisen mielestä kaikesta kiusaamisesta ei pitäisi ilmoittaa huoltajille. Mielenkiintoista oli miksi osa yläkoululaisista ei halunnut kiusaamisesta kerrottavan huoltajille, vaikka koulun aikuiset olivat jo tietoisia kiusaamisesta. Tämä voi liittyä nuoren kehitykseen kuuluvasta vanhemmasta irtautumisesta sekä vastuuntunnon kantamisen harjoittelusta.

8 POHDINTA

Tutkimuksemme tarkoituksena oli kuvata oppilaiden tunteita, ajatuksia ja mielipiteitä koulukiusaamisesta sekä oppilaiden ja koulunhenkilökunnan toimintaa kiusaamistilanteissa Kauppi-Heikin yläkoulussa oppilaiden näkökulmasta. Tutkimuksessa halusimme selvittää myös kiusaamisen yleisyyttä sekä kiusaamiseen puuttumista Kauppi-Heikin yläkoulussa.

Tutkimus antoi Kauppi-Heikin yläkoulun henkilökunnalle tietoa, koulukiusaamisesta heidän omasta koulustaan. Tutkimuksemme tulokset antavat näkökulmaa siihen, miten oppilaat toimivat kiusaamistilanteissa. Tuloksemme kuvasivat myös millaisia ajatuksia ja mielipiteitä oppilailla oli koulukiusaamisesta sekä siihen liittyvistä asioista. Tuloksemme kannustavat kouluhenkilökuntaa sekä kouluterveydenhoitajia kiinnittämään enemmän huomiota erityisesti kiusaamistilanteita sivustaseuraaviin oppilaisiin sekä kiusaaviin tyttöihin. Tässä tutkimuksessa jäi avoimeksi piilokiusaamisen määrä tutkittavassa koulussa, sillä suurin osa oppilaista ei ollut osannut vastata kysymykseen. Saattoi olla, että oppilaat olivat epävarmoja piilokiusaamisen määritelmästä tai eivät ole uskaltaneet vastata, koska he eivät olleet täysin varmoja oliko sitä.

Tutkimuksemme tuloksia vertailllessamme aiempiin tutkimuksiin (esim. Lingren 2006; Hietala ym. 2010), huomasimme joitakin yhtäläisyyksiä. Tuloksemme olivat samansuuntaisia aikaisempien tutkimusten kanssa koulukiusaamisesta. Yhtäläisyyksiä meidän tutkimuksemme kanssa oli kiusaamisen vaikutuksissa kouluturvallisuuteen, sanallisen kiusaamisen yleisyydessä sekä oppilaiden kokemissa voimakkaissa tunteissa kiusaamistilanteita nähdessään. Tuloksemme vahvistavat aikaisemmissakin tutkimuksissa esille tulleen, että pelko vaikuttaa oppilaiden kiusaamiseen puuttumiseen.

Vastaajat olivat motivoituneita vastaamaan kyselyymme. Oppilaiden kiinnostuksen koulukiusaamiseen ja sen vähentämiseen näki saamistamme vastauksista. Kato tutkimuksessamme oli 46 %. Kuitenkin lähes kaikki kyselyyn osallistuneet yläkoululaiset vastasivat koko kyselyyn, vain muutama jätti vastaamisen kesken. Muutamaa tunteisiin liittyvää kysymystä lukuun ottamatta, kyselyssä oli vastattava päästäkseen etenemään. Olisimme voineet muuttaa mittarin sisältöä niin, että oppilaat olisivat pystyneet jatkamaan etenemistä kysymyslomakkeella ilman, että

joutuivat vastaamaan näkyvillä olevaan kysymykseen. Muutaman yläkoululaisen kyselyn keskeyttäminen ei kuitenkaan lopputuloksissa näkynyt, vastaajien määrä oli edelleen riittävä ja vastausten laatu järkevää ja loogista.

Tutkimuksemme tulosten analysointivaihe oli aikaa vievä prosessi, koska tuloksia oli paljon. Analysointi vaati paljon ajattelu- ja suunnittelutyötä. Saimme ohjausta ja teimme hyvän ajosuunnitelman, joka auttoi etenemisessä. Tutkimuksemme tuloksilla saimme hyvin vastauksia tutkimusongelmiimme. Saimme suuntaa antavaa tietoa Kauppi-Heikin koulun koulukiusaamistilanteesta. Tutkimuksemme mahdollisti kiusaamiseen liittyvien asioiden vertailun eri kiusaamistilanteiden roolien ja sukupuolen mukaan. Teimme joitakin kahden muuttujan arviointeja Khi-toiseen testauksella. Otoksemme oli kuitenkin niin pieni, ettei merkittäviä riippuvuuksia muuttujien analysoinnissa saatu.

Olisimme voineet tehdä joitakin asioita näin jälkeenpäin katsoen eri tavalla. Mittarin tekeminen oli erittäin haasteellista ja tässä näkyi meidän ensikertalaisuus tutkijoina. Lähdimme mittarin teossa liikkeelle yleisellä tasolla koulukiusaamisesta ja jaottelimme mittarin eli kyselylomakkeen tutkimuskysymysten mukaan. Alkuvaiheessa emme osanneet ajatella, mitä kaikkea tietoa mittarimme antaisi. Saimme tutkimustietoa sellaisistakin asioista, joita emme olleet edes kuvitelleet saavamme. Saimme esimerkiksi uutta tietoa sivustaseuraajien ajatuksista, mielipiteistä ja toiminnasta koulukiusaamiseen liittyen. Sivustaseuraajan rooli kiusaamistilanteissa oli tuloksissa mielenkiintoinen.

Koulukiusaamisesta löytyi paljon tietoa, joten pyrimme olemaan kriittisiä valitessamme materiaalia tutkimukseemme. Käytimme mahdollisimman tuoreita lähteitä, koska uutta tutkimustietoa tuli nopealla tahdilla. Suurin osa käyttämistämme lähteistä oli alle 10 vuotta vanhoja. Lähteinä päädyimme käyttämään myös muutamia Internet -sivustoja, joissa oli uusinta tietoa käytettävissämme. Kun lueskelimme erilaisia kirjoja, tutkimuksia, pro graduja, verkkojulkaisuja ja opinnäytetöitä alkoi hahmottua mitä teoriaa meidän opinnäytetyöhön tarvitsimme. Aloitimme opinnäytetyön raportin laatimisen suunnitelman mukaan. Teorian lukemisesta oli hyötyä koko tutkimusprosessin ajan. Perehdyimme hyvin sekä kiusaamisilmiöstä että tutkimus- ja analyysimenetelmistä kertovaan tietoon. Kankkusen ja Vehviläinen-Julkusen (2009, 69–71) mukaan kirjallisuudesta löytyvä tieto vahvistaa tutkijoiden teoreettista tietämystä ja antaa uusia käsitteitä analyysia varten. Teoreettisen tiedon

vahvistamisen jälkeen oli helpompaa päättää millaista tietoa mittarilla halusimme kerätä ja mistä asioista tarvitsisimme lisää tietoa. Jatkoimme lähteiden etsimistä ja lukemista koko tutkimusprosessin ajan. Opimme, kun uutta tutkittua tietoa julkaistaan jatkuvasti ja oli syytä johonkin vetää raja, ettei opinnäytetyöprosessi olisi loputon.

Valitsimme aiheen koska tulevana terveydenhoitajina olimme kiinnostuneita oppilaiden kouluhyvinvoinnista sekä kiusaamisen merkityksestä ja ehkäisystä kouluyhteisössä. Tutkimuksen tekeminen tuntui tarpeelliselta, koska oppilaiden kokemia tunteita ja ajatuksia koulukiusaamisesta sekä koulukiusaamistilanteita on tutkittu vähemmän. Tutkimuksemme antoi oppilaille myös mahdollisuuden kertoa anonyymisti oma näkemyksensä tunteistaan, ajatuksistaan ja mielipiteistään sekä toiminnastaan koulukiusaamistilanteissa.

Tutkimuksemme antoi meille paljon tietoa sekä taitoa tutkimuksen tekemisestä. Koulukiusaaminen ilmiönä oli mielenkiintoinen ja saimme myös paljon käytettävää tietoa kiusaamisesta kouluyhteisössä. Voimme hyödyntää tietoa tulevassa työssämme terveydenhoitajina. Koulukiusaaminen voi vaikuttaa oppilaiden elämään kokonaisvaltaisesti ja tuloksia voivat hyödyntää kaikki nuorten kanssa toimivat. Kiusaaminen on muodostunut osaksi nykypäivää myös työyhteisöissä, joten kiusaamisesta saatu tieto auttaa kouluikäisten lisäksi myös työikäisten kanssa toimiessa.

Ensikertalaisuus tutkimuksen tekijöinä voi vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen esimerkiksi analysointivaiheessa. Ensikertalaiset tutkijoina saattavat tehdä kokeneita tutkijoita helpommin virheitä, joten pyrimme olemaan kriittisiä ja tarkkoja työskentelyssämme ja välttää tulosten väärentymisen raportoidessa. Pyrimme käyttämään opinnäytetyöohjausta ja työpajaohjausta hyödyksi mahdollisimman paljon meitä askarruttavissa asioissa. Saimme erittäin hyvin ohjausta sekä työtämme helpotti myös työskentelyalustana toiminut google docs – ohjelma, jossa työskentelimme yhdessä reaaliaikaisesti. Hyötyä oli myös siitä, että tutkimuksen tekijöitä oli kolme, joten saimme työskennellessämme toisten mielipiteitä ja kommentteja nopeasti. Tiimityömme oli tiivistä ja sujuvaa. Jaoimme työssä osa-alueita tasapuolisesti kaikille. Se ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että joutui itsekseen vastaamaan koko osa-alueen tekstistä ja sisällöstä. Opinnäytetyön tekeminen on kasvattanut meitä prosessimaiseen työskentelyyn. Samalla olemme oppineet

tutkimuksen tekemiseen tarvittavia taitoja, paineensietokykyä sekä joustavuutta ryhmätyöskentelyssä.

LÄHTEET

Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2003. *Nuoren aika*. 2. uudistettu painos. Helsinki: WSOY

Aalberg, V. & Siimes, M. 2007. *Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi*. Helsinki: Nemo.

Due, P., Merlo, J., Harel-Fisch, Y., Damsgaard, M., Holstein, B., Hetland, J., Currie, C., Gaphainn, S., De Matos, M. & Lynch, J. 2009. *Socioeconomic inequality in exposure to bullying during adolescence: a comparative, cross-sectional, multilevel study in 35 countries*. American Journal of Public Health 5, 907–914.

Haapoja, A. & Vahtola, J. 2001. Koulukiusatusta selviytyjäksi. Kuuden kiusatun tarina kiusaamisen merkityksestä heidän elämälleen. Oulun yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.

Hamarus, P. 2006. *Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta*. Väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta. Jyväskylän yliopisto.

Hamarus, P. 2008. *Koulukiusaaminen. Huomaa, puutu, ehkäise*. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Heikkilä, T. 2005. *Tilastollinen tutkimus*. 5.–6. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Heikkilä, T. 2008. *Tilastollinen tutkimus*. 7. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Hietala, T., Kaltiainen, T., Metsärinne, U. & Vanhala, E. 2010. *Nuori ja mieli -koulu mielenterveyden tukena*. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. *Tutki ja kirjoita*. 15. painos. Helsinki: Tammi.

Houbre, B., Tarquinio Cyril., Thuillier, I & Hergott, E. 2006. *Bullying among students and its consequences on health*. European Journal on Psychology of Education 2, 183–208.

Höistad, G. 2003. *Irti kiusaamisen kierteestä. Opas kouluille ja kasvattajille*. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Jokelainen, L., Luomala, P. & Vidgren, H. 2009. *Nuorten näkemyksiä mielenterveyttä suojaavista ja heikentävistä tekijöistä sekä niiden vaikutuksesta koulumotivaatioon ja koulunkeskeyttämisriskiin*. Iisalmi: Savonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö [viitattu 18.12.2011]. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-200912157924>

Kananen, J. 2008a. Teoksessa, Ijäs, E. (toim.) *Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet*. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu-sarja 93. 24, 84–85.

Kananen, J. 2008b. Tutkimuksen luotettavuuden arviointi. Teoksessa, Ijäs, E. (toim.) *Kvantti. Kvantitatiivinen tutkimus alusta loppuun*. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu-sarja 89. 79–87

Kananen, J. 2010. Kvantitatiivinen tutkimus. Teoksessa, Heikkinen, R. (toim.) *Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas*. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 111, 74–132.

Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2009. *Tutkimus hoitotieteessä*. Helsinki: WSOYpro Oy.

Kauppi-Heikin koulu 2011. Iisalmen kaupunki [verkkosivu], [viitattu 25.5.2011]. Saatavissa: http://www.iisalmi.fi/Suomeksi/Koulutus/Perusopetus/Koulut/Kauppi-Heikin_koulu.iw3

Karlsson, L. & Marttunen, M. 2007. *Nuorten depressio. Tietoa nuorten kanssa työskenteleville aikuisille*. [verkkojulkaisu]. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B10/2007. Helsinki. [viitattu 16.2.2011]. Saatavissa: http://www.ktl.fi/attachments/suomi/julkaisut/julkaisusarja_b/2007/2007b10.pdf

Keränen, K. 2006. *Koulukiusaaminen, sosiaaliset suhteet, minäkäsitys ja fyysiset ominaisuudet peruskoululaisilla* [verkkojulkaisu]. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu-tutkielma [viitattu 6.12.2011]. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/9530/URN_NBN_fi_jyu-2006371.pdf?sequence=1

Ketokivi, M. 2009. *Tilastollinen päättely ja tieteellinen argumentointi*. Helsinki: Oy yliopistokustannus.

KiVa koulu 2009. *Kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma kouluille* [verkkosivu], [viitattu 25.2.2011]. Saatavissa: <http://www.kivakoulu.fi/>

Konttinen, T. 2010. *Koulukiusaamiseen puuttuminen seitsemäsluokkalaisten näkökulmasta–Kiusaamisen lopettamiseen vaikuttavat eniten koulukaverit* [verkkojulkaisu]. Jyväskylän yliopisto. Sosiaalityönlaitos. Pro gradu-tutkielma [viitattu 20.10.11]. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/25522/URN:NBN:fi:ju-201011013025.pdf?sequence=1>

Kouluterveydenhuollon laatusuositus. 2004. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:8. Sosiaali- ja terveysministeriö. Suomen Kuntaliitto: Helsinki.

Kouluterveydenhuolto 2002. *Opas kouluterveydenhuollolle, peruskouluille ja kunnille*. Sosiaali- ja terveysministeriö. Stakes.

Kouluterveyskysely 2009. *Koulukiusaaminen* [verkkosivu]. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 29.11. 2011]. Päivitetty 5.2.2010. Saatavissa: <http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely/FI/tulokset/taulukot2009/kiusaaminen2009.htm>

Kuula, R. 2000. *Syrjäytymisvaarassa oleva nuori koulun paineessa. Koulu ja nuorten syrjäytyminen*. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteen julkaisuja n:o 61.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015. 2011. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:3 [verkkojulkaisu]. Luonnos lausuntokierrokselle 20.9.2011 [viitattu 28.12.2011]. Saatavissa: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisopolitiikka/Kehittamisohjelma_2012-2015/Liitteet/Lanuke_2012_15_lausuntokierros.pdf

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kärkeen osallisuus, yhdenvertaisuus ja arjenhallinta. Tiedote 8.12.2011 [verkkajulkaisu]. Opetusministeriö [viitattu 28.12.2011].

Saatavissa:

http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2011/12/lapsi_ja_nuorisopolitiikan_kehittamisohjelma_valtioneuvosto.html

Lastensuojelulaki 417/2007 [verkkosivu]. Finlex. Valtion säädöstietopankki [viitattu 15.11.11]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2007/20070417#muutokset>

Lingren, S. 2006. *Ryhmän vuorovaikutus kiusaamisprosessissa - Nuorten ja koulun henkilökunnan näkemyksiä ryhmän merkityksestä koulukiusaamisessa* [verkkajulkaisu]. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos. Pro gradu-tutkielma [viitattu 20.9.2011]. Saatavissa:

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/11294/URN_NBN_fi_jyu-2006603.pdf?sequence=1

Lommi, A., Luopa, P., Puusniekka, R., Roine, M., Vilkki, S., Jokela, J. & Kinnunen, T. 2010. *Kouluterveyskysely 2010*. Pohjois-Savon raportti [verkkajulkaisu]. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos: Helsinki [viitattu 29.11.2011]. Saatavissa:

<http://www.thl.fi/kouluterveyskysely>

Luopa, P., Pietikäinen, M. & Jokela, J. 2008 *Koulukiusaaminen peruskoulun yläluokilla 2000–2007*. Opetusministeriön julkaisuja 2008:7 [verkkajulkaisu].

Opetusministeriö [viitattu 28.12.2011]. Saatavissa:

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/opm07.pdf>

Luukkonen, A-H. 2010. *Bullying behaviour in relation to psychiatric disorders, suicidality and criminal offences. A study of under-age adolescent inpatients in Northern Finland*. [verkkajulkaisu]. Oulun yliopisto. Väitöskirja [viitattu 6.12.2011].

Saatavissa: <http://herkules.oulu.fi/isbn9789514263019/isbn9789514263019.pdf>

Marttinen, S. & Peura, V. 2010. *Koulukiusaamisen ennaltaehkäiseminen osana luokan toimintakulttuuria* [verkkajulkaisu]. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoululaitos. Pro gradu-tutkielma [viitattu 6.12.2011]. Saatavissa:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/23263/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201004221554.pdf?sequence=1>

Merikivi, J. 2010. Nuorille kohdistetut Internet-kyselyt ja huoltajien suostumus.

Teoksessa Lagerström, H., Pösö, T., Rutanen, N. & Vehkalahti, K. (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.

Julkaisuja 101. Helsinki. 137–139.

Mäkinen, M. & Peltola, O. 2009. *Koulukiusaaminen. Luokanopettajien näkemyksiä ilmiöstä* [verkkajulkaisu]. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu-tutkielma [viitattu 18.8.2011]. Saatavissa: <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu04089.pdf>

Nuorisolaki 2006/72. [verkkosivu] Finlex. Valtion säädöstietopankki [viitattu 4.1.2012].

Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>

Oikarinen, R. 2010. *Koulukiusaamista kokeneiden nuorten aikuisten kokemuksia ystävyssuhteista* [verkkojulkaisu]. Jyväskylän yliopisto. Puheviestinnän laitos. Pro gradu-tutkielma [viitattu 18.8.2011]. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/24502/URN_NBN_fi_jyu-201006242148.pdf?sequence=5

Perusopetuksen opetussuunnitelma 2006. Iisalmen kaupunki [verkkosivu], [viitattu 20.11.2011]. Saatavissa: <http://opspro.peda.net/iisalmi/viewer.php3?DB=kangaslammi2>

Perusopetuslaki 628/1998. Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön [verkkosivu]. Finlex. Valtion säädöstietopankki [viitattu 27.12.2010]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980628?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perusopetuslaki>

Perusopetuslaki 477/2003. Oppilashuolto [verkkosivu]. Finlex. Valtion säädöstietopankki [viitattu 14.11.2011]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Perustuslaki 1999/731. Oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen [verkkosivu]. Finlex. Valtion säädöstietopankki [viitattu 29.11.2011]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perustuslaki>

Peura, J. & Pelkonen, M., Kirves, L. 2009. *Miksi kertoisin, kun se ei auta? Raportti nuorten kiusaamiskyselystä* [verkkojulkaisu]. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto [viitattu 23.11.2011]. Saatavissa: <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/27456b9e03e7104602d3f7199072cbc2/1322068058/application/pdf/8577382/MLL%20Kiusaamiskyselyraportti%20web.pdf>

Puusa, A. 2011a. Laadullisen aineiston analysointi. Teoksessa Juuti, P. (toim.) *Menetelmä viidakon raivaajat. Perusteita tutkimuslähestymistavan valintaan*. Johtamistaidon opisto. Vantaa: Hansaprint, 114–125.

Puusa, A. 2011b. Haastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä. Teoksessa Juuti, P. (toim.) *Menetelmä viidakon raivaajat. Perusteita tutkimuslähestymistavan valintaan*. Johtamistaidon opisto. Vantaa: Hansaprint, 73–87.

Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Hyvärinen, M. (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 9–36.

Salmivalli, C. 2008. *Kavereiden kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys*. Juva: WS Bookwell OY.

Salmivalli, C. 2010. *Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja*. 2. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus. Opetus 2000-sarja.

Salmivalli, C. & Kirves, K. 2011. Kaverisuhteet ja kiusaaminen. Teoksessa Mäki, P., Wikström, K., Hakulinen-Viitanen, T. & Laatikainen, T. (Toim.) *Terveystarkastukset lastenneuvolassa ja kouluterveydenhuollossa*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print, 133–137.

Terveydenhuoltolaki 1326/2010. Kouluterveydenhuolto [verkkosivu]. Finlex. Valtion säädöstietopankki [viitattu 14.11.2011]. Saatavissa: [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326?search\[type\]=pika&search\[pika\]=kouluterveydenhuol*](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326?search[type]=pika&search[pika]=kouluterveydenhuol*)

Terveys 2015 -kansanterveysohjelma. Esitteitä 2001:8 [verkkojulkaisu]. Sosiaali- ja terveysministeriö. Kansanterveyden neuvottelukunta. [viitattu 16.2.2011]. Saatavissa: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=42733&name=DLFE-6215.pdf

Typalan käyttöohjeet. 2009 [verkkojulkaisu]. *Savonia-AMK:n opiskelijoillensa tarjoamat IT-palvelu* [viitattu 29.10.11]. Saatavissa: http://webd.savonia.fi/moodle/yhteiset_tiedotteet/it_ohjeet/typala_kayttoohje_v11.pdf

Ulmanen, M-L. 2006. "Sydämeen sattuu" Koulukiusaaminen ja koettu terveys kansainvälisessä tarkastelussa 14–18-vuotiaiden nuorten keskuudessa. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteiden laitos. Terveyskasvatuksen pro gradu-tutkielma.

VERSO 2000. *Vertaissovittelu kouluyhteisössä* [verkkosivu], [viitattu 25.2.2011]. Saatavissa: <http://www.sovittelu.com/vertaissovittelu/>

Vilkka, H. 2005. *Tutki ja kehitä*. Tammi: Helsinki.

Vilkka, H. 2007. *Tutki ja mittaa*. Tammi: Helsinki

Väestöliitto. 2011 *Tietoa murrosiästä* [verkkosivu]. Väestöliitto [viitattu 27.11.2011]. Saatavissa: http://www.vaestoliitto.fi/murkun_kanssa/tietoa/murrosika/

Yk:n yleissopimus lasten oikeuksista. 1989. Unicef [verkkojulkaisu]. [viitattu 10.1.2012]. Saatavissa: http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf

Liite 1 Kyselylomake

Hyvä oppilas

Olemme kolme terveydenhoitajaopiskelijaa Kuopion Savonian ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä koulukiusaamisilmiöstä. Työmme tarkoituksena on lisätä ymmärrystä koulukiusaamisilmiöstä.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Henkilötietosi eivät tule julki ja opettajat sekä muu koulunhenkilökunta eivät näe vastauksiasi missään tutkimuksen vaiheessa.

Kiitos etukäteen antamastasi palautteesta!

1. Taustakysymykset

Sukupuoli

Tyttö Poika

☐ ☐

2. Luokka-aste

7 8 9

☐ ☐ ☐

Valitse ne vaihtoehdot, jotka mielestäsi pitävät paikkansa

3. Oletko

- ☐ Kiusattu
- ☐ Kiusaaja
- ☐ Sivustaseuraaja (olen havainnut, että koulussa tapahtuu kiusaamista)
- ☐ Joku muu, mikä?

Kiusaamisen yleisyys**4. Kuinka usein olet nähnyt kiusaamistilanteita koulussa?**

- ☐ päivittäin
- ☐ viikottain
- ☐ harvemmin
- ☐ en koskaan

Valitse parhaiten mielipidettäsi vastaava vaihtoehto

5. Piilokiusaamista (=kiusaamista, mitä muut eivät helposti huomaa) on koulussani paljon

- ☐ samaa mieltä
- ☐ en osaa sanoa
- ☐ erimieltä

6. Kiusaaminen naamioidaan usein leikiksi

- ☐ samaa mieltä
- ☐ en osaa sanoa
- ☐ erimieltä

7. Sanallista kiusaamista on enemmän kuin fyysistä kiusaamista

- ☐ samaa mieltä
- ☐ en osaa sanoa
- ☐ erimieltä

8. Osallistun kiusaamiseen ryhmän painostuksesta

- ☐ samaa mieltä
- ☐ en osaa sanoa
- ☐ erimieltä

9. Muut oppilaat osallistuvat kiusaamiseen ryhmän painostuksesta

- ☐ samaa mieltä
- ☐ en osaa sanoa
- ☐ erimieltä

10. Opettajat havaitsevat yleensä kiusaamisen

- ☐ samaa mieltä
- ☐ en osaa sanoa
- ☐ erimieltä

11. Opettajat puuttuvat kiusaamiseen, jos ovat huomanneet sen

- ☐ samaa mieltä
- ☐ en osaa sanoa
- ☐ erimieltä

12. Oletko nähnyt toisen oppilaan puuttuvan kiusaamiseen?

- ☐ En
- ☐ Kyllä, miten

13. Mistä luulet johtuvan, jos toiset oppilaat eivät puutu helposti kiusaamiseen?

14. Oletko nähnyt opettajan puuttuvan kiusaamiseen?

- ☐ En

☐ Kyllä

15. Oletko nähnyt terveydenhoitajan puuttuvan kiusaamiseen?

☐ En

☐ Kyllä

16. Oletko nähnyt koulunkäyntiavustajan puuttuvan kiusaamiseen?

☐ En

☐ Kyllä

17. Oletko nähnyt jonkun muun aikuisen puuttuvan kiusaamiseen?

☐ En

☐ Kyllä

18. Oletko nähnyt kiusaamistilanteita, joihin olisit aikuisen odottanut puuttuvan, mutta hän ei ole puuttunut?

☐ En

☐ Kyllä

19. Mistä luulet johtuvan, jos aikuiset eivät puutu helposti kiusaamiseen?

Kiusaamiseen liittyvät tunteet

Valitse ne vaihtoehdot, jotka mielestäsi pitävät paikkansa.

20. Mitä tunteita kiusaamistilanteen näkeminen sinussa herättää?

- ☐ surua
- ☐ pelkoa
- ☐ vihaa
- ☐ hämmennystä
- ☐ vahingoniloa
- ☐ ahdistusta
- ☐ myötätuntoa
- ☐ iloa
- ☐ hyvää mieltä
- ☐ jotain muuta, mitä?

21. Mitä tunnet jos sinua on kiusattu?

- ☐ surua
- ☐ pelkoa
- ☐ vihaa
- ☐ hämmennystä
- ☐ myötätuntoa
- ☐ ahdistusta
- ☐ jotain muuta, mitä?

22. Mitä tunnet, jos toista oppilasta kiusataan?

- ☐ surua
- ☐ pelkoa
- ☐ vihaa
- ☐ hämmennystä
- ☐ vahingoniloa

- ☐ ahdistusta
- ☐ myötätuntoa
- ☐ iloa
- ☐ hyvää mieltä
- ☐ jotain muuta, mitä?

23. Mitä tunnet jos olet kiusannut toista oppilasta?

- ☐ surua
- ☐ pelkoa
- ☐ vihaa
- ☐ hämmennystä
- ☐ vahingoniloa
- ☐ ahdistusta
- ☐ myötätuntoa
- ☐ iloa
- ☐ hyvää mieltä
- ☐ jotain muuta, mitä?

Valitse parhaiten mielipidettäsi vastaava vaihtoehto

24. Koen turvattomuutta koulussani kiusaamisen vuoksi

- ☐ samaa mieltä
- ☐ melkein samaa mieltä
- ☐ melkein erimieltä
- ☐ erimieltä

25. Pelkään kiusaajia

- ☐ samaa mieltä

- ☐ melkein samaa mieltä
- ☐ melkein erimieltä
- ☐ erimieltä

26. Olen huomannut luokkani ilmapiirissä olevan ongelmia kiusaamisen vuoksi

- ☐ samaa mieltä
- ☐ melkein samaa mieltä
- ☐ melkein erimieltä
- ☐ erimieltä

Koulukiusaamiseen liittyvät ajatukset

27. Pidän kiusaamiseen puuttumista tärkeänä

- ☐ samaa mieltä
- ☐ melkein samaa mieltä
- ☐ melkein erimieltä
- ☐ erimieltä

28. Koulun pitää tiedottaa kaikista kiusaamistilanteista huoltajalle

- ☐ samaa mieltä
- ☐ melkein samaa mieltä
- ☐ melkein erimieltä
- ☐ erimieltä

29. Tiedän kuinka toimia nähdessäni kiusaamistilanteita

- ☐ samaa mieltä
- ☐ melkein samaa mieltä

- ☐ melkein erimieltä
- ☐ erimieltä

30. Vältän kontaktia kiusattuun kiusaamistilanteen jälkeen

- ☐ samaa mieltä
- ☐ melkein samaa mieltä
- ☐ melkein erimieltä
- ☐ erimieltä

31. Koulukiusaamiseen tulisi puuttua jotenkin

- ☐ samaa mieltä
- ☐ melkein samaa mieltä
- ☐ melkein erimieltä
- ☐ erimieltä

32. Kiusaamistilanteita ei käsitellä tarpeeksi koulussani tarpeeksi

- ☐ samaa mieltä
- ☐ melkein samaa mieltä
- ☐ melkein erimieltä
- ☐ erimieltä

Oppilaiden toiminta kiusaamistilanteissa

33. Jos näet kiusaamista koulussa, mitä teet?

- ☐ en mitään
- ☐ menen väliin ja puutun tilanteeseen
- ☐ kerron opettajalle/ muulle aikuiselle, kenelle?
- ☐ ajattelen ettei kuulu minulle

- ☐ poistun paikalta
- ☐ naureskelen tilanteelle
- ☐ menen katsomaan tilannetta lähempää
- ☐ seuraan tilannetta kauempana
- ☐ kerron koulunhenkilökunnalle
- ☐ jotain muuta, mitä?

34. Kerron ystävälle jos minua on kiusattu

- ☐ samaa mieltä
- ☐ melkein samaa mieltä
- ☐ melkein erimieltä
- ☐ erimieltä

35. Juttelen kiusaamistilanteista kavereideni kanssa

- ☐ samaa mieltä
- ☐ melkein samaa mieltä
- ☐ melkein erimieltä
- ☐ erimieltä

36. Kiusaamistilanteet tulevat mieleeni vapaa-ajalla

- ☐ samaa mieltä
- ☐ melkein samaa mieltä
- ☐ melkein erimieltä
- ☐ erimieltä

37. Olen huomannut luokkani ilmapiirissä olevan ongelmia kiusaamisen vuoksi

- ☐ samaa mieltä
- ☐ melkein samaa mieltä

- ☐ melkein erimieltä
- ☐ erimieltä

38. Seuraan useimmiten sivusta kiusaamista tekemättä mitään

- ☐ samaa mieltä
- ☐ melkein samaa mieltä
- ☐ melkein erimieltä
- ☐ erimieltä

Toiminta kiusaamistilanteissa oppilaiden näkökulmasta

39.

Sinun ajatuksesi ovat todella tärkeitä. Mitä vielä haluat sanoa koulukiusaamisesta Kauppiis-Heikin koulussa? Miten mielestäsi pitäisi toimia koulussa koulukiusaamisen ehkäisemiseksi?

😊 **Lämmin kiitos vastauksestasi!**

Liite 2

Tiedote koulun yhteyshenkilölle ja opettajille opinnäytetyöstä

Opinnäytetyössä perehdymme koulukiusaamisilmiöön. Haluamme tietää, mitä tunteita ja ajatuksia kiusaamistilanteet oppilaissa herättävät sekä kuinka he kiusaamistilanteissa toimivat.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata lisälmen Kauppi- Heikin yläkoulun oppilaiden tuntemuksista/ajatuksia koulukiusaamisesta. Opinnäytetyön tavoitteena on, että saaduilla tuloksilla koulussa voidaan havainnoida ja ymmärtää kiusaamistilanteita paremmin sekä mahdollisesti myös vaikuttaa niiden syntyyn. Koulunhenkilökunta voi saada opinnäytetyöstä uusia näkökulmia kiusaamistilanteisiin puuttumisessa kouluyhteisössä.

Vastaamalla kyselyyn voit kertoa oman mielipiteesi ja tuoda tärkeää tietoa kiusaamisesta opinnäytetyön tekijöiden tietoon.

Kyselyllä haemme vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Kuinka yleistä kiusaaminen on Kauppi- Heikin yläkoulussa?
- 2) Millaisia tunteita kiusaaminen oppilaissa herättää?
- 3) Millaisia ajatuksia koulukiusaamiseen liittyy?
- 4) Miten oppilaat toimivat kiusaamistilanteissa?
- 5) Miten oppilaiden mielestä tulisi toimia kiusaamistilanteissa?

Tutkimukseemme osallistuvat Kauppi- Heikin koulun kaikki 7 - 9. luokkaiset oppilaat.

Aineisto kerätään sähköisenä kyselynä netissä. Kysymykset ovat vaihtoehtokysymyksiä ja osaan kysymyksiä voi kirjoittaa vapaamuotoisen vastauksen. Kyselyn käytännön toteuttamisessa apunamme on Kauppi- Heikin koulun apulaisrehtori Maarit Lappalainen, joka toimii koululla myös atk-opettajana. Kyselyyn vastaaminen tapahtuu oppituntien aikana viikoilla 18–19.

Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista. Opinnäytetyön aihe on yleisellä tasolla, eikä kenenkään oppilaan henkilökohtaisia asioita kysytä. Tutkimusaineistoa käsitellään nimettömänä ja luottamuksellisenä, vastauksia käsittelevät ainoastaan opinnäytetyön tekijät. Oppilas voi turvallisesti mielin vastata kyselyyn, koska vastauksista ei voi tunnistaa yksittäistä oppilasta ja opettajat sekä muu koulunhenkilökunta eivät näe vastauksia missään tutkimuksen vaiheessa.

Jos kyselystä on kysyttävää, voit kysyä apulaisrehtori Maarit Lappalaiselta.

Liite 3 Tiedote oppilaille ja huoltajille

TIEDOTE HUOLTAJILLE

26.4.11

Olemme kolme terveydenhoitajaopiskelijaa Kuopion Savonia-ammattikorkeakoulusta, terveyden ja hyvinvoinnin oppilaitoksesta. Teemme opinnäytetyötä koulukiusaamisesta ja tarkoituksenamme on kerätä aineistoa kiusaamiseen liittyvistä kokemuksista Internet-kyselyllä kaikilta Kauppi- Heikin yläkoulun oppilailta. Kyselyllä kartoitamme nuorten mielipidettä asiasta. Internet-kysely tapahtuu oppituntien aikana ja vastuuopettajana kyselyn toteuttamisessa Kauppi- Heikin koulussa on apulaisrehtori Maarit Lappalainen.

Kyselyyn osallistuminen on vapaaehtoista. Opinnäytetyön aihe on yleisellä tasolla, eikä kenenkään oppilaan henkilökohtaisia asioita kysytä. Tutkimusaineistoa käsitellään nimettömänä ja luottamuksellisena, vastauksia käsittelevät ainoastaan opinnäytetyöntekijät.

Mikäli haluatte saada lisätietoa opinnäytetyöstämme, vastaamme mielellämme mahdollisiin kysymyksiin.

Kiittäen

Suvi-Jaana Huurinainen Suvi-Jaana.A.Huurinainen@edu.savonia.fi

Maarit Huusko Maarit.H.Huusko@edu.savonia.fi

Jenni Malinen Jenni.K.Malinen@edu.savonia.fi

Ohjaava opettaja: Lehtori Ingrid Antikainen Ingrid.Antikainen@savonia.fi

Palauta alaosa opettajalle 29.04.2011 mennessä.

Oppilaan nimi: _____ luokka: _____

Huoltajan allekirjoitus _____

Palautettava osa on tiedoksianto opettajalle siitä, että huoltaja on tietoinen opinnäytetyöhön liittyvän kyselyn suorittamisesta koulussa. Opinnäytetyöntekijät eivät saa tietoonsa tutkimukseen osallistuvien henkilötietoja.

